

И С А
МЕСИХНИНЪ
Ё Л У

СТИВЕН МАСУД

ИСА МЕСИХНИНЪ ЁЛУ

Иса ким эди? Не ичюн О, бизге керек? Бу китап шу суаллерге джевап бере. Муаллиф мусульманларнынъ ве месихчилернинъ огретювлерини бакъа ве шуны косьтере: Инджильни окъумагъа ве онъа инанмагъа догъру себеплери бар.

Бу анълайышлы китап акъикъатны кыдыргъан ве месихчиликни анъламагъа тырышкъан мусульманлар ичюн язылгъандыр.

Стивен Масуд Пакистанда, Якъын Шаркъта ве Буюк Британияда яшай эди, ве анда о, языджи ве дин алими киби беллидир. Онынъ терджимеиал китабы «Ярыкъкъа» англиз, немсе, фин, исвеч, рус ве кырымтатар тиллерине терджиме этильди.

СТ

ИСА МЕСИХНИНЪ ЁЛУ

СТИВЕН МАСУД

Терджиме эткен: Эбабиль
Муаррир: Джевкет

Originally published in English as *Why Follow Jesus?* By Stephen Masood
© Steven Masood and Word of Life 1997

First published in the UK 1997 by OM Publishing
Paternoster Publishing
P.O. Box 300
Carlisle
Cumbria, CA3 0QS U.K.

© 2012 by OM EAST for the CrimeanTatar Edition
Published by OM EAST.
Translated by permission. All rights reserved.
ISBN 978-617-503-093-6

КИРИШ

Эм месихчилик, эм ислям дини де Алла инсаниетни акъийкый ёлгъа къоймакъ ичюн Озь пейгъамберлерини ве эльчилерини ёллагъаныны огрете. Алла ойле адамларгъа Озь сырларыны бильдирди. Алланынъ сёзлери бизге китапларда етип кельдилер.

Эм мусульманларгъа, эм де месихчилерге Адем, Ибраим, Исхакъ, Якъуп, Муса, Давут, Сулейман ве Иса адлары таныштыр. Эм ислям, эм де месихчилик огреткенине коре, Иса – Алланынъ Сёзю ве Рухудыр. Лякин месихчилик кичкене, амма эмиети эсас олгъан даа бир адым огге эте. Месихчиликке коре, Алла Исаны инсаниетни къуртармагъа ёллады.

Шимди адамлар, эвель заманларгъа коре, суаль къоймагъа зиядедже севелер, шу джумледен месихчилик дини боюнджа да суаллер чокъ. Бугуньки куньде ич кимсенинъ къалын китапларны окъумагъа не вакъты, не кучю олмагъаныны анъламакъ керекмиз. Шу себептен, биз Иса ким олгъаны ве не ичюн Онынъ артындан кетмеге керек суалине къыскъадан джевап бермеге тырыштыкъ.

Бунен берабер китап саде ве анълайышлы олсун деп тырыштыкъ.

Улу адларгъа уйгъун кельген унванларны эр вакъыт къуланмагъанымызгъа бакъмадан, муэллиф ве нашир пейгъамберге ве эльчилерге буюк урьметнен бакъа.

КИТАП

Мусульманлар Къурангъа ве Хадислерге энъ буюк сайгъы косътерелер. Месихчилер ойле сайгъыны Мукъаддес Китапкъа косътере. Бу китап – месихчи динининъ меркезидир. Мукъаддес Китап – китаплар топламы я да китаплыкъ. Юнан тилинде Мукъаддес Китапны «библиа» сёзюнен адландыралар. «Библиа» сёзю «китаплар» манасыны аньлата.

Мукъаддес Китапны тешкиль эткен 66 китап бир бучукъ бинъ йыл девамында учъ тильде язылгъан. Бу китапларны язгъан Алланынъ адамлары джемиетнинъ тюрю табакъаларындан асыл эдилер. Оларнынъ арасында пейгъамберлер, падишалар, чобанлар, балыкчылар, алимлер, аскер, хызметчи, эким, ве дин даркъатыджылар бар эди. Бу адамларнынъ джемиет вазиятлери бир олмаса да, ве яшагъан заманлары тюрю олса да, олар эписи Алланен бир макъсат ичюн чагъырылдылар: Онынъ сёзюни хабер этмектир.

Мукъаддес Китаптан гъайры буюк акъикъатларнен толу олгъан чокъ китаплар бар, амма Мукъаддес Китап – бу башкъа бир шейдир. О, бизни яраткъан ве бизни севген мукъаддес Алла бар олгъаныны бизге айта, ве биз япкъан гуна ичюн Онен багъымызны джойгъанымызны да айта. О, бизге Онъа насыл этип къайтмагъа да, эбедиен Онынънен булунмагъа огрете.

Мукъаддес Китапнынъ мундериджеси

Мукъаддес Китап эки кысымгъа болуне: Эски Васиет ве Янъы Васиет. Олар эки буюк, Алла берген «васиетлерге» багъышлангъанлар: биринджиси – Муса ярдымынен Исраиль халкъына, экинджиси – Иса ярдымынен бутюн инсаниетке.

Эски Васиет

Эски Васиетте Алла Муса ярдымынен Исраиль халкъына берген васиет акъкъында ве Алланен Исраиль халкъы арасында олгъан алякъалар акъкъында икяе этиле. Биринджи китаплар адам яратылгъаны, сув ташкъыны, Алла Ибраимни чагъыргъаны, Ибраимнинъ эвлятларындан Исраиль халкъы пейда олувы акъкъында икяе этелер. Сонъра Исраиль халкъынынъ Мысыр къуллугъындан аджайип къуртулувы ве Алла Мусанынъ ярдымынен берген Къануннынъ тикленюви акъкъында айтыла. Эски Васиет бизге бу халкънынъ котерилювини ве йыкъылувыны, Алланынъ Сёзюни динълемегенлерини, пейгъамберлик тенбилери ве Алла Исраильнинъ башына тюшюрген джезалар акъкъында да икяе этиле. Бунен берабер биз Эски Васиетте Къуртарыджы Месихнинъ келеджеги акъкъында ве Алла адамларгъа янъы васиет береджеги акъкъында пейгъамберликлерни де тапамыз.

Янъы Васиет

Янъы Васиет – бу пейгъамберликлернинъ ерине келювининъ тарихыдыр. Янъы Васиетте Алла адамларгъа Исанынъ ярдымынен янъы бир васиет бере. Къуран Исаны «Аль-Масих» я да «Ибн Мариам» деп адландыра. Янъы Васиетнинъ муэллифлери косьтерелер ки, Алла – азиз, ве О, Иса Месихнинъ ярдымынен инсаниетнен барышмагъа ве оларгъа къуртарув багъышламагъа ниетлене. Инджиль бизге Къуртарыджымыз акъкъында икяе эте. Эльчилернинъ Фаалиети китабы Инджильнинъ, я да къуртарув акъкъында Къуванчлы Хабернинъ даркъатылувыны

тасвир эте. Мектюплерде биз Къуртарыджымызнынъ ярдымынен алгъан Алланынъ разылыкълары акъкъында окъуймыз. Сонъки китапта, Сырларнынъ Ачылувында, сонъки заманлар ве къуртарувнынъ сонъу акъкъында айтыла.

Кимдир: «Бу китапларнынъ эписи чокътан язылгъан эди. Бизим кунге Мукъаддес Китап насыл етип кельди? Онынъ эписи язылгъанлары акъкъыйми? Биз ич бир шей джоюлмагъанына ве ич бир шей къошулмагъанына эмин этип оламызмы?» – айта биле. Невбеттеки бабларда биз бу ве башкъа суаллерге бизге белли олгъан делиллерге коре джевап бермеге тырышырмыз.

Китапларнынъ Мукъаддес Китапта ерлешюви

Биринджи китап, Башланув, ильк вакъытлар акъкъында икяе эте, сонъки китап, Сырларнынъ Ачылувы, заманларнынъ сонъу акъкъында икяе эте. Лякин китапларнынъ Мукъаддес Китапта ерлешюви оларнынъ язылгъан вакътынен бир кельмей. Китаплар аит олгъан эдебий чешитине я да услубына коре бирлештирильдилер. Эски Васиегънинъ биринджи беш китабы – «Къанун китаплары» киби, Нун огълу Ехошуа китабындан Эстер китабына къадар китаплар – «тарихий китаплар» киби, Аюп китабындан Сулейманнынъ Йыры китабына къадар – «икмет язувлары» киби, Ешяя пейгъамбернинъ китабындан Малакий пейгъамбернинъ китабына къадар – «пейгъамберлик китаплары» киби белли. Янъы Васиегътеки биринджи дёрт китап Исанынъ омрюнинъ икяесине багъышланды, Эльчилернинъ Фалиети китабы – эрте иманлылар топлашувына тарихий назар. Бундан сонъ Якъупнынъ мектюбинден Еудийлерге мектюпке къадар мектюплер язылды, ве ниает, Сырларнынъ Ачылувы китабы «апокалипсис» киби белли олгъан ёлнен язылды.

Эски Васиегънинъ 39 китабынынъ ве Янъы Васиегънинъ 27 китабынынъ джедвелини сиз эр бир Мукъаддес Китапнынъ мундерижесинде расткетирирсинъиз.

Мукъаддес Китапнынъ китапларынынъ адлары ве сыра джедвели

Эски Васиетнинъ китаплары:

Мусанынъ биринджи китабы. Башланув
 Мусанынъ экинджи китабы. Чыккыш
 Мусанынъ учюнджи китабы. Левийлилер
 Мусанынъ дёртюнджи китабы. Сайылар
 Мусанынъ бешинджи китабы. Къануннынъ Текраны
 Нун огълу Ехошуа
 Къадылар
 Рут
 Падишалар акъкъында биринджи китап
 Падишалар акъкъында экинджи китап
 Падишалар акъкъында учюнджи китап
 Падишалар акъкъында дёртюнджи китап
 Тарих вакъиалары. Биринджи кысым
 Тарих вакъиалары. Экинджи кысым
 Узеир
 Нехемья
 Эстер
 Аюп
 Зебур: Йырлар
 Икметли Сёзлер
 Джемаат Башы
 Йырларнынъ Йыры
 Ешая пейгъамбернинъ китабы
 Йирмея пейгъамбернинъ китабы
 Йирмеянынъ Агълавы
 Ехезкель пейгъамбернинъ китабы
 Даниял пейгъамбернинъ китабы
 Хошеа пейгъамбернинъ китабы
 Ёэль пейгъамбернинъ китабы
 Амос пейгъамбернинъ китабы

Овадья пейгъамбернинъ китабы
Юнус пейгъамбернинъ китабы
Мика пейгъамбернинъ китабы
Нахум пейгъамбернинъ китабы
Хавакъкъукъ пейгъамбернинъ китабы
Цефанья пейгъамбернинъ китабы
Хаггай пейгъамбернинъ китабы
Зекарья пейгъамбернинъ китабы
Малакий пейгъамбернинъ китабы

Янъы Васиетнинъ китаплары:

Магтанен берильген Инджиль
Маркнен берильген Инджиль
Луканен берильген Инджиль
Юханнен берильген Инджиль
Эльчилернинъ Фаалиети
Якъупнынъ мектюби
Пётрнынъ биринджи мектюби
Пётрнынъ экинджи мектюби
Юханнынъ биринджи мектюби
Юханнынъ экинджи мектюби
Юханнынъ учюнджи мектюби
Ехуданынъ мектюби
Римлилерге мектюп
Коринтлилерге биринджи мектюп
Коринтлилерге экинджи мектюп
Галатиядакилерге мектюп
Эфеслилерге мектюп
Филиплердекилерге мектюп
Колоссайлыларгъа мектюп
Тессалоникелилерге биринджи мектюп
Тессалоникелилерге экинджи мектюп
Тимотейге биринджи мектюп
Тимотейге экинджи мектюп
Титке мектюп

Филемонгъа мектюп
Еудийлерге мектюп
Сырларнынъ Ачылувы

МУКЪАДДЕС КИТАП ВЕ КЪУРАН

Къуран Мукъаддес Китапны Алланынъ Сёзю киби таный. Язувны бизге Алла берди. Мукъаддес Китапнынъ парчалары ичюн Къуранда «аль-китаб» сёзю къулланыла, еудийлер ве месихчилер исе «ахмул-китаб» – «китапнынъ адамлары» адланалар. Мукъаддес Китапнынъ къысымларыны адландырмакъ ичюн, бойле адлар къулланыла:

1. *Теврат* – Мукъаддес Китапнынъ биринджи беш китабы.
2. *Зебур* – икмет китаплары, эм де дувалар ве макътав йырлары китаплары.
3. *Сахаиф-е-анбира* – пейгъамберлернинъ китаплары.
4. *Инджилъ* – Къуванчлы Хабер, Янъы Васиет.

Эм ислям, эм де месихчилик терминологиясында «Теврат» сёзюнен адет узьре Мусагъа берильген Къанунны адландыралар. Амма бу сёз еудий китапларынынъ бутюн топламыны да адландырмакъ ичюн къулланыла. Месихчилер бу топламны «Эски Васиет» адландыралар. Бойлеликнен, месихчилер «Янъы Васиет» деп адландыргъан Мукъаддес Китапнынъ къысмы анъылгъанда, «Инджилъ» сёзю де къулланыла.

Къуран къайд эте ки, Теврат, Зебур, Сахаиф ве Инджиль – бу Алланынъ китаплары, Онынъ сёзю, Онынъ ярыгъы, эм де

Алланынъ «фуркамы». Башкъа сёзлернен, Алла бу китапларда эсасланып, адамларны суд эте.¹

Къуран Тевратнынъ ве Инджильнинъ универсаллигини тасдыкълай ве оларны эр бир адам ичюн ёл косътериджилер киби исрарлыкънен косътере. Олар – «инсанлар ичюн ачыкъ-айдын аетлерден ибарет... догърулыкъ ребери ве рахмет».²

Инджиль – бир къарардыр

Месихчилерге Инджильге эсасланып фикир этмеге тевсие этиле: «Инджиль саиплери онда Алланынъ эндириген шейлери иле укум этсинлер. Ким исе Алланынъ эндириген шейлерине коре укум этмесе, о инсафсыз адамдыр».³

Инджильнинъ акъикъыйлигинде шубеленмеге бир себеп биле олгъан олса, Къуран месихчилер озь укум этювинде Инджильге эсасланмагъа керек олгъанларыны айтар эдими аджеба?

Алланынъ сёзю бир вакъыт денъишмей

Къурангъа коре, ич бир кимсе Алланынъ сёзюни денъишти-рип олмай: «Эвельден олгъан Алланынъ къануны будыр: Алланынъ къанунында сен ич бир вакъыт денъишме тапып оламазсынъ».⁴ Къурандан баягъы эвель айны шуны Мукъаддес Китап да илян этти: «Отлар къуруй, чечеклер сола, Алламызнынъ сёзю исе эбедий тура».⁵

Къуран денъишмелер акъкъында бир шей айтмай

Къураннынъ ич бир еринде Мукъаддес Китапнынъ метини денъишкени я да бозулгъаны анъылмай. «Тахриф» (бозув) сёзю Мукъаддес Китапкъа нисбетен ич бир вакъыт къулланылмай. Базы ерлерде Къуран еудийлерни акъикъатны гизлевинде къабаатлай, амма бу къабаатлав ич бир вакъыт месихчилерге къаршы догърултылмай. Къуран Мукъаддес Китапнынъ метинининъ бозулувыны асла ич бир манада кетирмей.

Мухаммедден эвель

Базы адамлар Инджиль ве Теврат даа ислямдан эвель бозулгъанларыны айталар. Эгер ойле олса, айса не ичюн Къуран ислямнынъ гъаелери бу тек эвельки мукъаддес китапларнынъ тасдыгъы олгъаныны тасдыкълай?⁶ Инджильнинъ язылувындан тахминен алты асырдан сонъ язылгъан Къурангъа коре, Мухаммеднинъ заманында Теврат ве Инджиль асыл шекильде эдилер. Эгер Мухаммеднинъ заманында Инджиль акъикыйъ ве бус-бутюн догъру олмаса эди, Къуран месихчилерни Алла Инджильде бергенине эсасланып тюшюнмеге огретмез эди.

Мухаммедден сонъ

Башкъалары исе, Теврат ве Инджиль Мухаммед огретмеге башлагъандан сонъ денъиштирилъгенини тасдыкълайлар. Амма бу къабаатлав Къураннынъ бир вазифесине къаршы чыкъа – эвельки Алладан кельген китапларынынъ къаравулы олмагъа. Яни Тевратнынъ ве Инджильнинъ метинлери бозулгъаныны тасдыкълагъан адамлар бунен берабер Къуранны озъ къаравул вазифесини беджермегенинде къабаатлайлар!

Эгер де ислямдан эвельки язувлар бозулгъан олса, Къуран мусульманларгъа: «Айтынъыз: “Биз Аллагъа ве бизге эндирилъген шейлерге; Ибраимге, Исмаилге, Исхакъкъа, Якъупкъа ве (Исраильнинъ он эки) къабилелерине эндирилъген шейлерге, Мусагъа ве Исагъа берильгенлерге, Раббилери тарафындан пейгъамберлерге эндирилъген шейлерге, оларны бир-биринден ич фаркъ этмейип, инандыкъ ве биз Онъа теслим олдыкъ”»,⁷ – деп огретип оламаз эди.

Весикъалы делиллер

Бугунки кунде Мухаммеднинъ яшагъан заманындан бир къач асыр эвель язылгъан Мукъаддес Китапнынъ чешит къысымларынынъ пек чокъ эльязма копиялары бар. Мисаль оларакъ, милятымызнынъ 68 сенесинден эвель язылгъан Олю

денъизнинь бургъу кягъытларында Эстернинь китабындан гъайры Мукъаддес Китапнынъ эписи китаплары бар.⁸ Толу Янъы Васиетнинь къадимий юнан эльязмаларындан бирлери Синай Кодекси ве Александрия Кодексидир. Эр бир адам оларны теткъикъ этмек ве огренмек мумкюн. Милятымызнынъ 4-5 асырларына аит бу эльязмаларны Лондонда Британ музейинде тапмакъ мумкюн. Юкъары къайд этильген эки эльязманынъ айны заманына аит олгъан даа бир Ватикан Кодекси эльязмасы Ватикан китапханесинде булуна. Чокъусы буюк китапханелерде Янъы Васиетнинь милятымызнынъ II-нджи асырына аит кысымларынынъ эльязмаларыны тапмакъ мумкюн. Земаневий Мукъаддес Китапнынъ акъикъийлиги юкъары айтылгъан весикъаларнен тенъештирилип, тасдыкъланып ола.

Инсафлы япылгъан земаневий терджимелер, Мухаммеднинь заманында олгъан айны мундериджесини сакълап, асылында бир шейни денъиштирмейлер. Дин назариесинде токъталсакъ исе, денъишмелер онынъ ич бир меселесине токъунмады. Алла Озь сёзюни кечмиште къорчалады, келеджекте де оны корчаламакъ ичюн Онынъ кучю бар.

Изаат

1. Къуран 2.101; 3.23; 5.44; 40.53-54; 2.53; 21.48; 2.87; 5.46.
2. Къуран 28.43; кыяссл. 3.3-4; 6.92.
3. Къуран 5.47.
4. Къуран 48.23.
5. Пейгъамберлер: Ешя 40.8.
6. Къуран 5.48.
7. Къуран 2.136.
8. Ф.Ф.Брюс. Олю денъизнинь Бургъу кягъытлары акъкъында тюшюнджелер. / F.F.Bruce. Second Thoughts on the Dead Sea Scrolls, (Grand Rapids: Wm B.Eerdmans Publishing Co., 1964), p.28.

МУКЪАДДЕС КИТАПНЫНЪ АЛЛА РУХУНДАН ИЛЬХАМ АЛЫП ЯЗЫЛГЪАНЫ

Мукъаддес Китап баягъы девамлы вакъыт ичинде язылгъан эди. Онынъ язылувында къыркъкъа якъын тюрлю муэллиф иштирак этти. Олар учъ континентте чалышып, учъ тюрлю тильде яздылар. Амма бунъа бакъмадан, Мукъаддес Китап аятнынъ энъ муим меселелерине бир бакъа.

Энди айтылгъаны киби, Мукъаддес Китап эки кысымгъа, я да эки «Васиетке» болуне. Биринджиси, Эски Васиет, Алланынъ Исраиль халкъынен алякъалары акъкъында икяе эте. Экинджиси, Янъы Васиет, Исанынъ яшайышы ве Онынъ биринджи издешлерининъ омрю акъкъында икяе эте. Бу кысым эльчилернинъ мектюплерини де кирсете. Олар биринджи иманлыларгъа Исанынъ огретювинде къатты турмакъ ичюн ярдым эте.

Алланынъ сёзю

Мукъаддес Китап бу тюрлю адамларнынъ тесаддюфий эсерлерининъ топламы дегиль де, бу – кягъытта язылгъан, Алла берген хабердир. Тамам Алла Озь адамларыны ёллап, оларгъа ёлбашчылыкъ япты.¹ Алла Озь сёзюни адамгъа алышыкъ тарихий икяе, шириет, кинаели икяе, ваиз ве огютлер эдебий шекиллеринде ачты.

Шаатлыкъ

«Бутюн Язы Алланынъ Рухундан ильхам алып язылгъандыр ве огретмек, гунаны ярыкъкъа чыкъармакъ, адамларны догъру ёлгъа къоймакъ, инсафлыкъ ёлунда тербие бермек ичюн файдалыдыр, ве бойлеликнен, Алланынъ адамы эр шейни япмагъа къабилиетли ве эр бир яхшы ишке азыр олмакъ мумкюн».² Мусульманлар ичюн де бу фикир янъы дегиль, чюнки бу, Къуран огретювининъ эсас къысмыдыр.³

Эски Васиет

Эски Васиетте «Рабби бойле дей» ибареси 3800 кере расткеле. Бундан ачыкъ-айдын корюне ки, язгъанлар Алла адындан айткъанларына ве язгъанларына инандылар. Биз, Муса ве Давут киби Алла адамлары Алланен ильхамлангъанларыны билемиз. Мукъаддес Китап чокъ муэллифлернен баягъы йыллар девамында язылгъан олса да, Алланынъ тесири бу адамларгъа даимий эди, онынъ ичюн де Эски Васиет бутюн бир эсердир.

Бир къач муим мисаль

Мукъаддес Китапта Алла Мусагъа: «Демек, бар. Сен лакъырды эткенинъде, Мен янынъда олурым. Санъа не айтмагъа керек олгъаныны Мен огретирим»,⁴ – айткъаны язылгъан. Бу сёзлер Муса Алла тарафындан ильхамланып тургъаныны косътере. Алла Давут ярдымынен де лакъырды этти, чюнки Давут: «Раббининъ Руху ичимден айта, Онынъ сёзю даима меним лафымда»,⁵ – деди. Бойле шаатлыкъларны пейгъамберлернинъ китапларында да тапамыз. Мисаль оларакъ, Йирмея Раббининъ онъа: «...мына, Мен Озь сёзлеримни агъзынъа къойдым»,⁶ – дегенини яза.

Алла Мукъаддес Китапта Озь истегини башкъа ёлларнен де косътерди. Алла Озь фикирлерини тек Онынъ сёзлерини айткъан адамлар ярдымынен дегиль де, амма Онынъ къолу тийген адамларнынъ омюрлери ярдымынен де ачты. Мисаль

киби, Рутнынъ ве Аюпнынъ тарихларыны кетирмек мумкюн. Булар эписи Алланынъ табиатынынъ тюрю тарафларыны ача ве Онен яратылгъан дюньягъа Онынъ севгиси вакъыткъа ве узакълыккъа бакъмадан, адамгъа барып еткенини косътере.

Исанынъ фикир юрсетюви

Биз Иса Мукъаддес Китапны да Алланынъ сёзю деп тюшонгенини коремиз, ве буны Онынъ невбеттеки сёзлери тасдыкълай: «Мен даа сизнен берабер олгъанда, Мусанынъ Къанунында, Пейгъамберлернинъ Языларында ве Зебур Китабында Меним акъкъымда язылгъанларнынъ эписи беджерильмек керектир, деген эдим»⁷. Тамам бу учъ къысым Мукъаддес Китапны тешкиль этелер.

Иса Янгы Васиет акъкъында даа онынъ пейда олувындан эвель айтты. Исаны хачкъа мыхлагъанлардан эвель, Мукъаддес Рух кельгенде, О, Иса эписи айткъанларыны оларгъа хатырлатаджагъыны Озь шегиртлерине айтты. О, Мукъаддес Рух оларны бутюн акъикъат ёлуна алып бараджагъыны оларгъа ваде этти.⁸ Шунунъ ичюн де эльчилер «адам икметинден огренген сёзлернен дегиль де, амма Мукъаддес Рухтан огренген сёзлернен...»⁹ айткъанларына шаатлыкъ эттилер.

Алла сёзюнинъ ачылув ёллары

Алла адамларгъа Озь сёзюни чешит ёлларнен ачты. Базыларгъа Озю айтып, дос-догъру мурааджат этти, башкъаларгъа исе тюш ве руялар ярдымынен. Олар айткъан я да язгъан вакъытта Мукъаддес Рух, шахсий къабилиетинен ве шахсий услубинен файдаланып, оларны алып барды. Буны япмакъ ичюн, Алла оларнынъ шахсий теджрибесине, шахсиетине эасланып, оларгъа азатлыкъны берди. Эгер де Мукъаддес Китапнынъ муэллифлери Алланынъ къолунда тек язма алетин олсалар эди, бутюн Мукъаддес Китап бир ёлнен язылыр эди. Амма бу бойле дегиль: Мукъаддес Китапнынъ метинлеринде биз оларнынъ муэллифлерининъ шахсиетини сеземиз. Ве бунынънен берабер оларнынъ

артындан Алла ве Онынъ Озь акъкъында хабери тура. Ве бу, Мукъаддес Китапкъа бутюнликни бере.

«Сенинъ Сёзюнъ адымларым ичюн лампаттыр, ёлума нур сачкъан ярыкътыр». (Зебур: Ёырлар 118.105)

Мундеридженинъ бирлиги

Башындан сонъунадже Мукъаддес Китап Алланынъ инсаниетни къртармагъа ниети акъкъында икяени тасвир эте. Мукъаддес Китап башындан сонъуна къадар бир фикирни къаплай, чюнки тек бир Алла ве тек бир инсаниет бардыр. Инсаниет чатышкъан меселелер денъишмеген киби, Алла да денъишмеди. Инсаниетнинъ огюнде пек буюк меселе тура – Алланы насыл этип бильмек. Алла, О азиз, бус-бутюн азиз олгъаныны бизге айта, инсан исе азиз аятнен яшап оламай ве шунынъ ичюн азиз Алланы бильмеге чаресинден марумдыр. Мукъаддес Китап бу умумий меселеге дикъкъатны джелъп эте. О, Алла Озю бу меселенинъ чезилувини теклиф эткенини айта. Бу меселенинъ чезилувини тафсилятлыджа невбеттеки бабларда бакъармыз.

Изаат

1. Мектьюплер: 2 Пётр 1.20-21
2. Мектьюплер: 2 Тимотейге 3.16-17.
3. Къуран 2.136; 5.47; 10.95; 29.46.
4. Теврат: Чыкъыш 4.12.
5. 2 Падишалар 23.2.
6. Пейгъамберлер: Ёирмея 1.9.
7. Инджиль: Лука 24.44.
8. Инджиль: Юхан 14.25; 16.13; Мектьюплер: 1 Юхан 2.20,27
9. Мектьюплер: 1 Коринтлилерге 2.13.

МУКЪАДДЕС КИТАПНЫНЪ АКЪИКЪИЙЛИГИ (1)

Эгер де Алланен ильхамланып, Онынъ мектюплерини язгъан пейгъамберлернинъ вакъытларында магнитофонлар ве видео-магнитофонлар, телевизор ве компьютерлер олгъан олса, оладжакъ шейни козь огюнъизге кетиринъиз. Бугунъ биз оларнынъ метинлерининъ асыл нусхаларыны корип, оларны да эшитип олур эдик. Амма бизде бойле ярдымджылар ёкътыр. Бугунъ къолумызда олгъан шейлер – бу Мукъаддес Китапта язылгъан оларнынъ мектюплеридир. Мукъаддес Китапнынъ метинлерининъ чокъ копиясы япылгъан эди, шунунъ ичюн базы адамлар: «Мукъаддес Китапнынъ метини денъишмейип къалгъанына эмин олмагъа мумкюнми?» – деп сорайлар.

Асыл нусха эльязмалары

Базы адамлар Мукъаддес Китапкъа инангъанларыны айта-лар, амма бугунъ къолумызда олгъан союна дегиль. Делиль оларакъ бизим къолумызда энъ биринджи эльязмалар олмагъаны энъ сыкъ кетириле. Мукъаддес Китапны огренген алимлер биле асыл нусха эльязмалары гъайып олгъанына разылар.¹

Бу акъикъий делильнен разы олып, биз Мукъаддес Китапнынъ метинлери язылгъан вакъытта матбаа машиналары олмагъаныны козьде тутмалымыз, онынъ ичюн эр бир нусха къолнен язылды. Шу себептен де копиялар нисбетен аз эди. Эм де

о вакъытнынъ сиясий шараити базы къадимий эльязмаларнынъ гъайып олувынынъ себеби эди.

Эски Васиет

Мухаммедден эвель вакъыткъа аит Эски Васиетнинъ эски еудий эльязмалары бар. 1947 сенеге къадар къолумызда Эски Васиетнинъ нухасынынъ тахминен миляттан сонъ 900 сенеге аит олгъан эльязмасы бар эди. 1947 сене Олю денъизнинъ бургъу къягъытлары тапылды. Оларнынъ арасында, Эстернинъ китабындан гъайры, Эски Васиетнинъ эписи китапларынынъ толу ве толу олмагъан копиялары бар. Бу эписи бургъу къягъытлары энди миляттан сонъ 70 сенеден эвель, чокъусы исе даа юз йыл эвель язылгъан акъикъий эльязмалар сайыла. Бизим къолумызда Эски Васиетнинъ китапларынынъ джедвели язылгъан менбалар да бар. Мисаль оларакъ, еудий тарихчи Юсуф Флавийнинъ шаатлыгъыдыр. О, юнанларнынъ ве римлилернинъ огюнде еудийлерни ве оларнынъ динини къорчалай эди.

Мухаммеднинъ догъулмасындан эвель девирге аит Эски Васиетнинъ юнан, латин ве сурие тиллерине чокъ терджимелери бар. Эски Васиет бугунъ насыл китаплардан тешкиль олунгъан олса, о терджимелерде де айны шу китаплардан тешкиль олунды. Биз Мухаммеднинъ догъулмасындан эвель эрмени, гурджи, эфиоп, нубий ве башкъа терджимелер олгъаныны билемиз.

Янъы Васиет

Янъы Васиетни алсакъ исе, мында шаатлыкълар даа чокътыр. Дёрт бучукъ бинъге къадар толу ве толу олмагъан эльязма бар. Бу эльязмалардан энъ толу ве белли олгъан сойлары Синай, Ватикан ве Александрия кодекслеридир. Олар миляттан сонъ 300-450 сенелеринен бельгиленелер.

Бугунъ олгъан ве огренюв ичюн ачыкъ Мухаммеднинъ догъулмасындан эвель вакъыткъа аит юнан Янъы Васиетининъ 192 эльязмасы, эм де ибадет вакътында къулланылгъан ве Язувдан парчалары олгъан 5 юнан китабы бар.

Биз ичюн Мухаммеднинъ догъулмасындан эвель замангъа аит юнан Янъы Васиетининъ 30 къадар терджимеси ачыкътыр.

Бир тарафында Юханнен берильген Инджильнинъ 18.31-33 парчасы, башкъа тарафында Юханнен берильген Инджильнинъ 18.37-38 парчасы олгъан къадимий папирус парчасы миляттан сонъ 125 сенеге аит. Бугуньки вакъытта бу парча Англияда, Манчестер шеэринде, Джон Райленднинъ китапханесинде булуна.

Эм де, бельки, Маркнен берильген Инджильден ве Тимотейге биринджи мектюттен парчалары олгъан Олю денгъизнинъ бургъу къагъытларынынъ эки юнан парчасы да бар. Бу эки парча миляттан сонъ 70 с. эвель замангъа аиттир.

Эм де бизим къолумызда Мукъаддес Китап акъкъында язгъан ве озь ишлеринде Мукъаддес Язувнынъ цитата эткен, эрте иманлылар топлашувына темель къоюджыларнынъ (миляттан сонъ 69-150 сенелери) шаатлыкълары да бар. Биз, бу цитаталаргъа эсасланып, бугунь Янъы Васиетни аман-аман толусынен янъыдан яратып оламыз. Бу эльязмалар Янъы Васиетнинъ метинининъ тюрлю вариантлары ола. Амма шуны къайд этмек керек ки, ислям дининден фаркъ оларакъ, бу вариантлар ёкъ этильмеди. Олар сакъланып къалынды, огренильди ве оларгъа догъру къыймет кесильди. Бу вариантларнынъ ич бириси мсихчилик динининъ эсас ве экинджи дередже огренювлерине токъунмай.

Эски Васиетнинъ заманында еудийлер Мукъаддес Язувгъа буюк урметнен бакъа эдилер. Айны шуны мусульманларнынъ Къурангъа бугуньки мунасебети акъкъында да айтмагъа мумкюн. Бу себептен олар онынъ энъ уфакъ парчасынынъ биле арамлангъанына, йыртылгъанына я да чёплюк киби атылгъанына рухсет берип оламадылар. Ипрангъан эльязманынъ метини эзберлеп, копиялары япыла эди, сонъ исе асыл нусха тюрлю итирамнен ёкъ этиле эди.

Бугуньки куньде къолумызда даа башкъа къадимий китапларнынъ да асыл нусхалары ёкъ. Мисаль оларакъ, Къуранны алайыкъ. Бизге онынъ биринджи эльязмалары белли дегиль. Чешит-тюрлю вариантлы нусхаларнынъ сайысы чокъ олгъаны

себебинден, Усман, Мухаммеднинъ учюнджи издеши, мусульман алимлерини топлап, оларнынъ огюне Къураннынъ эписи вариантларыны топламакъ ве бир ресмий вариантны мейдангъа кетирмек вазифени къойды. Вазифе беджерильгенинен, о, эписи асыл эльязмаларны якъмагъа эмир этти.² Бу шей, Къуран озь къыйметини джойгъаныны ич косьтермей. Амма Къуранны къабул этип де, Мукъаддес Китапны исе, онынъ асыл эльязмалары джоулгъаны ичюн, ред этмеге догъру дегильдир.

Метиннинъ догърулыгы

Биз эпимиз тарихчи ве археологлар дегильмиз, амма Мукъаддес Китапнынъ икяелерининъ догърулыгы акъкъында пек саде ёлнен, яни оларны окъуп ве къарар чыкъарып оламыз! Мисаль оларакъ, Исанынъ тарихыны окъунъыз да, акъикъаткъа ошаймы, деп озюнъизден соранъыз. Келинъиз сокъур адамнынъ тедавийлев тарихыны бакъайыкъ. Биз оны Исанынъ яшайышы акъкъында (Инджилъде) дёрт китаптан учюнде тапармыз – Матта 20.29-34, Марк 10.46-52, Лука 18.35-43. Сокъур адам садакъа сорады – бу бугунъ де фукъаре мемлекетлерде бойле адамларнынъ булунгъан вазиятидир, чюнки олар хасталыкъ я да сакъатлыкъ себебинден озь яшайышыны теминлеп оламайлар. Исанынъ шегиртлери сокъур адамгъа яхшы мунасебетте олмадылар – олар онъа сусмагъа буюрдылар. Иса исе, аксине, аджып, оны тедавийледи. Бу икяени окъунъыз, ве бу адамнынъ Исагъа олгъан иманы онынъ яшайышыны денъиштирип, къуванчен толдургъаныны корерсинъиз.

Бизге Теврат ве Инджиль керекми?

Адет узьре мусульманлар, оларгъа эрте Язылар керекмегенини айталар, чюнки олар Къураннынъ мундериджесине кирелер. Амма Къуранда Теврат ве Инджиль онъа киргени акъкъында ич бир ерде язылмай. Акъикъатта Къуран бунъа къаршы фикирни тасдыкълай.

Къуран эвельки несиллерге эндирилген китапларны окъумагъа огрете. Сонъ, Къуран арапларгъа, олар эвельки эндирилген Теврат ве Инджиль китапларынынъ тилини анъламагъанлары себебинден озь гуналарыны акъламасынлар деп, берильгени тасдыкълана (Суре 6.157, 158).

Бундан да гъайры, Мухаммед Къураннынъ итибарыны къавийлештирмеге истегенде, оны Теврат ве Инджильнен бир сырагъа къойды: «Алладан олгъан, шу экисинден даа догъру Китабыны мангъа кетирингъиз, – мен онгъа уяйым...» (Суре 28.49).

Ислям дини мусульмангъа къадимий пейгъамберлернинъ китапларына инангъаныны буюра, ве бу принцип эвельки языларнынъ бутюн лягъу этиув гъаесини Къураннынъ мусульмангъа эмир эткен огретювине зыт кетире: «Биз Аллагъа ве бизге эндирилгенлерге, ве Ибраимге, Исмаилге, Исхакъкъа, Якъупкъа ве несиллерге эндирилген шейлерге, Мусагъа ве Исагъа эндирилген шейлерге, Раббилери тарафындан пейгъамберлерге эндирилген шейлерге инандыкъ. Биз оларны ич бири-биринден айырмаймыз...» (Суре 2.136).

Бугунь, китап нешриятыннъ земаневий усулларына бакъмадан биле, нешир этильген малюматларда эпбир къаба хаталар расткетирмек мумкюн. Шунунъ ичюн Мукъаддес Китапта корюнмеген денъишмелер насыл пейда олгъанларыны козь огюне кетирмеге къолайдыр. Эписи эльязмалар къолнен язылгъан эди, амма хата япмамакъ ичюн адамнынъ къолу о къадар яхшы ве козю де о къадар кескин дегильдир. Земаневий терджимелернинъ чокъусунда бу денъишмелер изаатларда бериле. Бу денъишмелернинъ сайысы аз олгъаны ве олар Янъы Васиетнинъ огретювине токъунмагъанлары айрыджа муим бир факттыр.

Адет узъре мусульманлар мунакъашаларда эки къыскъа парчанынъ акъикъийлигинен багълы меселени котерелер. Бу Маркнен берильген Инджильнинъ 16.9-20 он эки аетлери ве Юханнен берильген Инджильнинъ 8.1-11 аетлеридир. Меселе шунда ки, базы къадимий эльязмаларда бу парчалар ёкътыр.

Бу эки парча Мукъаддес Китапнынъ 1200 саифесинден ярым саифе къадар ер алалар. Бу парчаларда Янъы Васиетнинъ башкъа ерлеринде олмагъан назариелер ачыкъланмай. Олар Янъы

Васиетнинь бутюн метинине бир келелер. Эгер оларны Мукъ-аддес Китапнынь акъикъий олмагъанынынь делиллери киби къабул этсек, айса айны стандартларны Къурангъа ве Алланынь Рухундан ильхам алып язылгъан я да эндирильген эр бир башкъа китапкъа къулламанмакъ керек.

Изаат

1. Ахмад Дидат. Мукъаддес Китап – Алланынь Сёзюми? Ahmad Deedat. Is the Bible the Word of God? (Durban: Islamic Propagation Centre, 1982), p. 64.
2. Сахих аль-Бухари. Sahih Bukhari, Vol. 6, p. 479.

МУКЪАДДЕС КИТАПНЫНЪ АКЪИКЪЙЛИГИ (2)

Археологиянынъ тапкъан шейлери

Археология – кечмишнинъ сакъланып къалгъан маддий ядикярлыкъларына эсасланып, къадимий халкъларнынъ медение-тини ве яшайышыны огренген илимдир. Археологлар къадимий шеэрлернинъ къазма ишлери вакътында тапылгъан савут-саба, иш алетлери киби маддий ядикярлыкъларыны огренелер. Олар къолларына эр тюрюю тюшкен таш, балчыкъ я да башкъа бир шей устюнде язылгъан ядикярлыкъларыны окъумагъа арекет этелер. Археологлар Мукъаддес Китапта айтылгъан улкелерде чокъ вакъыт девамында чалышалар. Оларнынъ даимий тапылгъан шейлерининъ нетиджесинде аджайип шейлер мейдангъа чыкъа.

Мусанынъ девринден эвель олгъан язы

Бир вакъытлары Мукъаддес Китапнынъ тенкъитчилери анда язылгъанынынъ чокъусы акъикъатта олмагъаны акъкъында айттылар. Бугуньки вакъытта археологиянынъ тапкъан шейлери Мукъаддес Китапта анъылгъан вакъиалар насыл тасвирленген олсалар, ойле де олгъаныны косьтердилер. Мисаль оларакъ, чокъ вакъыт девамында Мусанынъ девринде язы даа олмагъа-

ныны тюшондилер, амма археологиянынъ тапкъан шейлери бу тюшондже янълыш олгъаныны косъгерди.

Понтий Пилат

Бу римли аким акъкъында биз Янъы Васиеттен ве Юсуф Флавийнинъ ве Тацитнинъ эсерлеринден бильдик. 1961 сенеси Кайсария шеэринде (Ерусалимден 100 километр къадар) Пилатнынъ ве Тиберия падишанынъ адлары язылгъан таш левхасы тапылды.¹

Исанынъ догъулувындан даа эвельдже вакъытнынъ урф-адетлери

Археологиянынъ тапкъан шейлери миляттан эки бинъ йыл эвель яшагъан адамларнынъ урф-адетлери Мукъаддес Китаптаки Ибраим акъкъында язылгъан икяеге бир кельгенини косътерелер.² Башланув китабында фыравуннынъ эвинде Юсуфнынъ яшайышы акъкъында кетирильген икяе бус-бутюн догъру терминлерни къуллана ве мысыр фыравуннынъ эвинде миляттан 1800 йыл эвель акъикъатен де тутулгъан урф-адетлерни тасвир эте.³

Тир

Къбарарнен 592-580 сенелери миляттан эвель язгъан Ехезкель пейгъамбер Тир шеэрининъ йыкъылувыны огюнден айтты.⁴ Бу шей Невукаднецар Вавилонда падишалыкъ эткен вакътында олды. Кечче Улу Эскендер виран этильген шеэрнинъ ташларыны шеэрни аданен багълагъан дамбаны къурмакъ ичюн къулланды. Айны пейгъамберлик шеэр тургъан ерде балыкъчылар озъ агъларыны джаяджакъларыны айта.⁵ Земаневий Тир къадимий шеэрнинъ еринде къурулмады. Бугунъ биле, бу пейгъамберликтен эки бинъ йыл сонъра, балыкъчылар ташлы ялыда озъ агъларыны джаялар.

Ниневия шеэрининъ йыкылувы

Нахум пейгъамбер Ниневиянынъ йыкылувы ве ёкъ этилюви акъкъында къарарнен миляттан эвель 640 сенеси язды. О, Ашшур падишалыгынынъ баш шеэри шиддетли акъымнен ёкъ этиледжеги акъкъында пейгъамберлик этти.⁶ Эм де о, йыкылув бус-бутюн оладжагыны айтты.⁷ Къарарнен миляттан эвель 612 сенеси душманлар Ниневия шеэрининъ этрафыны сардылар. Шеэр запт этилип, бутюнлей виран этильди. Онынъ виранелерини тек XIX асырда, 2400 йылдан сонъ тапып олдылар.

Даа чокъ мисаль кетирмеге мумкюн, амма Мукъаддес Китапнынъ акъикъийлигини ве толулыгыны косътермек ичюн айтылган шейлер етерлидир, демек, оны ишанчен окъуп оламыз.

Пейгъамберликлер ерине кельдилер

Мукъаддес Китапнынъ терминологиясына коре пейгъамберлик – кечмиш, шимдики ве келеджек заманнен багълы Алланынъ хабериدير. Адет узьре, пейгъамберликлер адамнынъ келеджекни огюнден айтмакъ къабилиетинден устюн келелер, ве оларнынъ тафсилятлары чокътыр. Пейгъамберликлернинъ ерине келюви пейгъамберлернинъ Алланынъ Рухундан ильхамланганларыны тасдыкълай.

Мукъаддес Китапта пейгъамберликлер пек чокътыр. Оларнынъ чокъусу энди ерине кельди, базылары даа ерине келеджек. Мына тек бир мисаль:

Ешая пейгъамбернинъ китабы – Исанынъ догъулувындан юзлернен йыл эвель язылган, Мукъаддес Китапнынъ пейгъамберлик китабыдыр. Амма оны окъугъанда, санки Иса Озю бу китапнынъ саифелеринде яшагъаны киби бизни тааджиплендире. 53-юнджи бабнынъ башында (1-3 ает) Иса насыл ред этильгени айтыла, невбеттеки аетлерде адамлар Оны анъламагъанлары ве шу себептен Оны ольдюргенлери косътериле (7-9 ает). Алла исе Оны Озь шан-шуретине ве буюклигине юксельтти (10-12 аетлер).

Пейгъамберлер

Келеджекни огюнден айтмагъа къабилитлери олгъаныны илян эткен адамлар бугунь де бар, амма оларнынъ пейгъамберликлерине дикъкъатнен бакъынъыз. Эксерий алда олар о къадар анълашылмагъан ве бельгисиз ки, оларда мана асыл тапмагъа биле къыйындыр. Башкъа пейгъамберликлер исе догъру олып чыкъа билелер, амма оларны акъикъий пейгъамберликлер киби зорнен адландырмагъа мумкюн! Мукъаддес Китаптаки пейгъамберликлер – бу башкъа бир шейдир. Эгер Мукъаддес Китап бир шей оладжагъыны айтса, о, мытлакъ ола. Мукъаддес Китапта пейгъамберлик эткен адамнынъ олюминден юзлердже йыллар кечкен сонъ ерине кельмеге керек олгъан шейлер акъкъында пейгъамберликлер чокътыр. Мукъаддес Китапнынъ ерине кельген пейгъамберликлери Мукъаддес Китап Алланынъ китабы олгъанынынъ шубесиз делилидир, чюнки тек Алла келеджекни ачып ола.

Изаат

1. Бакъынъыз: Инджиль: Лука 3.1; Матта 27.2; Марк 15.1-5; Лука 23.1; Юхан 18.28-29.
2. Теврат: Башланув 12-25.
3. Теврат: Башланув 39-41.
4. Пейгъамберлер: Ехезкель 26.3-21.
5. Пейгъамберлер: Ехезкель 26.5, 14.
6. Пейгъамберлер: Нахум 2.6.
7. Пейгъамберлер: Нахум 3.15.

ДЕНЪИШИЛЬМЕЗ СЁЗ

Мусульман достларымызнынъ чокъусы Теврат, Зебур, Инджиль ве пейгъамберлернинъ китаплары бизге Алладан берильгенини таныйлар. Амма базылары Мукъаддес Китапкъа эписи кирген китаплар бугунъ “мансух”ны, яни озь кучюни джойгъанлар деп саялар.¹ Олар Мухаммед ярдымынен эндирилген Къуран бу эписи китапларнынъ, шу джумледен Исанынъ Инджилининъ де, ерини алды, ве Къыямет кунюне къадар Къураннынъ ерини ич бир башкъа китап алмаз, дейлер. Амма бильмеге муим ки, Къураннынъ ич бир аети бу фикирни тасдыкъламай.

Мукъаддес Китап Къануннынъ, яни Тевратнынъ ерини Зебур алгъаныны тасдыкълаймы аджеба? Аксине, Давут бойле айта: «РАББИнинъ Къануны мукеммельдир, о, джангъа кучь бере. РАББИнинъ шаатлыгъы догърудыр, о, саде адамгъа акъыл бере».² Демек, Зебур ачыкътан Тевратны тасдыкълай.

Аджеба Иса эвельки эписи шаатлыкълар лягъу этильгенлерини тасдыкъладымы? Биз Онынъ сёзлерини окъуймыз: «Мени, Алланынъ Къануныны я да Пейгъамберлернинъ Языларыны ёкъ этмек ичюн кельди, деп тюшюнменъиз. Мен оларны ёкъ этмек ичюн дегиль, беджермек ичюн кельдим».³

Инджильнинъ лягъу этильмеси олуджы шейми? Иса бойле айта: «Кок ве ер из къалдырмайып кечерлер, лякин Меним сёзлерим кечмез».⁴ Янъы Васиет бизге ачыкъ-айдын: «Чюнки бутюн инсанлыкъ откъа ошай, онынъ дюльберлиги – тарла

чичеги киби. От къуруй, чичек тюше, амма Раббининь Сёзю эбедиен яшай»⁵ – сёзлерини хатырлаткъаны табийдир.

Бойлеликнен, Алланынъ Рухундан ильхам алып язылгъан бир китап башкъасынынъ ерини алмай. Даа догърусы, невбеттеки эр бир китап ондан эвельки китапны къуветлендирип ве Алланынъ эмирини даа зияде айдынлатып, онъа таяна.

Къураннынъ шаатлыгы

Къуранда о, Мукъаддес Китапны лягъу эткени акъкъында эмир ёкъ. Тек “насаха” (лягъу этюв) сёзю къулланылгъан эки ер бар, амма анда о, Мукъаддес Китапкъа дегиль де, Къураннынъ озюнинъ айры аетлерине аиттир.⁶ Къуранда биз эвельки Язынынъ – Мукъаддес Китапнынъ итибарыны тасдыкълагъан ве еудийлерни ве месихчилерни Мукъаддес Китапта эндирилгенлерни къатиен тутмагъа огреткен аетлерни тапамыз.⁷ Къуран бизге Мукъаддес Китапта окъугъан шейлерни къатиен тутмагъа буюра. Шунунъ ичюн, Исанынъ ве башкъа Мукъаддес Китаптаки пейгъамбернинъ сёзлери эбедиен яшайджакъ. Иса инсаниетке акъикъатны кетирди, инсаниет исе денъишмейип къалгъаны ичюн, Онынъ акъикъаты бугунъ де арекет эте.

Айванлар къурбаны

Бизден: «Я не ичюн месихчилер Алла Тевратта буюргъаны киби, Онъа къурбан чалмайлар, раатлыкъ кунюни тутмайлар, озь огъуллаарыны сюннет этмейлер?» – деп сорап олалар.

Эски Васиетте язылгъан ки, Адем ве Ава гуна этип, Алланынъ огюнден къувалангъанда, олар Алланынъ разылыгъыны алмагъа истеген эр бир вакъытта Онъа къурбан чалмагъа керек эди. Биз Муса, Ибраим, Давут ве башкъалары бойле къурбан чалгъанларны коремиз. Бу къурбанлар башкъа бир буюк къурбаннынъ прообразлары эди. Оны ваде этильген Иса Къуртарджи кетирмеге керек эди. Онынъ келюви Мукъаддес Китапнынъ чокъусы пейгъамберлик китапларында эвельден айтылды. Буны биз невбеттеки бабда бакъармыз.

Зебурнынъ бир аетинде Давут бойле айта: «Гуна ичюн кърбан ве бутюнлей якъыладжакъ кърбанларны Сен истемединъ... Мына, мен келем... Мен Сенинъ ниетлеринъни беджермеге истейим».⁸ Ве Янъы Васиетте Иса бу пейгъамберликни, бизим ичюн Озюни кърбан кетирип, ерине кетиргенини коремиз.⁹

Эгер кимдир сатын алгъан шейнинъ бутюн фиятыны телемесе, о, даа телемек керек. Исанынъ кърбаны кетирильмегендже, тамам ойле де эписи кърбан кетирювлер керек эди. Бизни Аллагъа кетирмек ичюн, О, бир кунь эпимиз ичюн кыйналды.¹⁰ Демек, биз Исагъа инангъанда, Алла, бу иман бизни Онъа алгъыш ве яхшы ишлернен толу омюрге кетиреджегини беклей, чюнки Аллагъа тек бойле кърбанлар керек.¹¹

Раатлыкъ куню ве Къануннен бельгиленген башкъа адетлер

Алла ерни ве кокни алты кунь ичинде яраткъан, единджи куню исе раатлангъан. Буны акъылда тутмакъ ичюн, Алла адамларгъа раатлыкъ кунюни берди. Исагъа инанып, месихчи янъы бир махлюкъ ола ве бу шейнинъ керчеклешмесине себепчи олгъан кунни энди тутмагъа меджбур.

Бу, афтанынъ биринджи куню, Иса тирильген кундир. Тамам бу куньде месихчилер, Алланы алгъышламакъ ве шуретлемек ичюн берабер топланып, раатланалар ве къуваналар.

Сюннет Алла Ибраимнен тизген васиетнинъ бельгиси эди. Муса сюннетнинъ рухий манасыны бойле анылата: «Алланы олгъан РАББИ сенинъ ве эвлятларынынънъ юреклерини сюннет этеджек, ве сен Алланы олгъан РАББИни джан-юректен севеджексинъ ве чокъ яшайджакъсынъ».¹² Бир къач асыр сонъра Алла Йирмея пейгъамбернинъ ярдымынен бойле деди: «Мына Мен Исраиль эвинен янъы васиет тизеджек куньлер якъынлаша... оларнынъ бабаларынен тизген васиет киби дегиль... Амма Мен тизеджек васиет бойле оладжакъ... оларнынъ ичине Меним къанунимны къояджагъым ве оны оларнынъ юреклеринде язаджагъым...».¹³ Эм бу янъы васиет Янъы Васиетте язылды. Юрекнинъ бу ички сюннетини эр бир акъыкый месихчи дуя.

Ибадетнинъ тышкъы шекиллери денъише билелер, амма эр вакъыт олгъаны киби, тек Алла ибадетке ляйкъытыр. Бир пейгъамбер олип ола, онынъ ерине башкъасы келе, амма Алланынъ Сёзю лягъу этильмез. Алла акъыкъатынынъ толулыгъыны инсаниетке бир анъ ичинде эндирмеди. Бу акъкъында Мукъаддес Китап бойле яза: «Эски заманларда Алла бир къач кере ве тюрлю ёлларнен пейгъамберлернинъ ярдымынен баба-деделеримизге Озь истеклерини бильдире эди. Сонъки бу кунълерде исе О, бизге Озь сёзлерини Огълунынъ ярдымынен ёллай эди. ...».¹⁴ Иса Алланынъ адамларгъа бу мураджаатыны бутюнлей ёкюнлемек ичюн кельди. Алланынъ бу эндиргени ич бир вакъыт лягъу этильмез, о эбедийдир.

Келинъиз, Иса бизге огреткен базы эбедий акъыкъатларны козьден кечирейик. Озь Мукъаддес Китапны ачып, Янъы Васиетнинъ «Матта ярдымынен берильген Къуванчлы Хабер» адлы биринджи китабыны тапынъыз. 5-инджи бабны биринджи аетинден окъумагъа башлаймыз. Бу аетлер бизге акъыкъый бахт ве хайыргъа ёлны косьтерелер. Бу себептен олар «бахт эмирлери» деп адландырылды.

Иса, коклер гъурурлы ве кибирли адамларны дегиль де, озюнде кучлю руху олмайып, Аллагъа ишангъанларны бекленгенлерини огрете (3-юнджи ает). Алла Озь къолларыны бильгилеринен ве мумин олгъанынен гъурурлангъанларгъа дегиль де, амма эксикликлери ичюн кедерленгенлерге ве къусурлары ичюн агълагъанларгъа узата (4-юнджи ает). Алланынъ разылыгъыны кибирли ве макътанчакъ адамлар дегиль де, ювашлар аладжакълар (5-инджи ает). Иса юреклери мераметли олгъанлар Алланынъ мераметини аладжакъларыны айта (7-нджи ает). Темизлик адамнынъ юрегинден чыкъа, эгер де адамнынъ юреги саф олса, о, Алланы кореджек (8-инджи ает).

Биз Алланынъ эвлятлары киби озюмизни ачув, нефрет ве мераметсизликте дегиль де, озь-озюмизнен, башкъа адамларнен ве Алланен муаббетликте яшамакъ ниетинде косьтеремиз. Шубесиз, бундан гъайры Инджильде даа чокъ башкъа яхшы акъыкъатлар бар. Бу, Инджиль эбедий олгъаныны косьтере, чюнки шу китап эбедий акъыкъатны бизге ача.

Изаат

1. Тафсир Байдави, Къуран 9.29.
2. Зебур 18.8.
3. Инджиль: Матта 5.17.
4. Инджиль: Матта 24.35.
5. Мектюплер: 1 Пётр 1.24-25.
6. Къуран 2.106; 22.51; къыясл.16.101.
7. Къуран 5.44-48.
8. Зебур 39.7-9.
9. Мектюплер: Еудийлерге 10.6-10.
10. Мектюплер: 1 Пётр 3.18.
11. Мектюплер: Еудийлерге 13.15-16.
12. Теврат: Текрар 30.6.
13. Пейгъамберлер: Йирмея 31.31-33.
14. Мектюплер: Еудийлерге 1.1-2.

7

ИСА АКЪКЪЫНДА ПЕЙГЪАМБЕРЛИКЛЕР

Алла сонъу насыл оладжагъыны эр вакъыт башындан биле. Кимерде О, пейгъамберлер ярдымынен келеджекте оладжакъ шейни ача. Мукъаддес Китапнынъ айрыджа аджайип пейгъамберликлери Иса акъкъында айталар. Мисаль оларакъ, биз энди бир къач кере эсаслангъан Ешяя пейгъамбернинъ китабынынъ 53-юнджи бабыны хатырланъыз. Бу пейгъамберликлер Иса акъкъатен де Месих олгъаныны косътерелер, чюнки О оларны ерине кетирди.

Даа Исанынъ догъулувындан эвель еудийлер Языда Месих акъкъында чокъ пейгъамберликлер олгъаныны биле эдилер. Иса кельгенде, О оларгъа бойле деди: «Сиз Мукъаддес Языларны дикъкъатнен огренесиз, чюнки оларнынъ ярдымынен эбедий аятны алмагъа тюшюнесиз. Бу Язылар исе Меним акъкъымда шаатлыкъ этелер».¹

Эгер сиз Маттанен берильген Инджильни окъусангъыз, анда ерине кельген пейгъамберликлернен багълы энъ аздан 21 къайдны тапарсынгъыз! Бутюн Янъы Васиет айны Иса бу Эски Васиетнинъ пейгъамберликлерини ерине кетиргенини косътере. Келингиз, оларнынъ базыларыны козьден кечирейик.

Иса кыздан догъуладжакъ

Месихнинъ догъулувындан чокъ эвель Алла Ешая пейгъамбернинъ ярдымынен бойле деди: «Демек, Рабби Озю сизге бельги берир: кыз юкю олып, Огъул догъаджакъ, Онынъ адыны Иммануэл къояджакълар».² Мерьемге мелек келип, о, Огъул догъаджагъыны онъа айткъанда, биз бу пейгъамберликнинъ ерине келювини коремиз. Бу эписи Алланынъ вадесине коре беджерильди.³

Иса Вифлеем шеэринде догъуладжакъ

Алла Мика пейгъамбернинъ ярдымынен Иса Вифлеем шеэринде догъуладжагъыны огюнден айтты.⁴ Бу пейгъамберлик Ирод падишагъа ве онынъ меслеатчыларына биле яхшы белли эди. Янгы Васиет Иса акъикъатен де Еудие виляетининъ Вифлеем шеэринде догъулгъаныны айта.⁵

Иса аджайип ишлер япаджакъ

Алла Ешая пейгъамбернинъ ярдымынен бойле айтты: «...Мына бу – сизинъ Алланъыз... О, келеджек... О вакъыт сокъурларнынъ козьлери кореджек, ве сагъырларнынъ къулакълары эшитеджек. О вакъыт топал, сыгъын киби, еринден атылып тураджакъ, ве тильсизнинъ тили йырлайджакъ...».⁶ Маттанен берильген Инджиль бу пейгъамберликни тасдыкълай: «Иса, эписи шеэр ве къасабаларда юрип, синагогаларда адамларны огретип, Алланынъ Падишалыгъы акъкъында Къуванчлы Хаберни даркъатты ве тюрю хасталарны ве дертлерни тедавийледи».⁷

Иса хачкъа мыхланаджакъ

Хачкъа мыхланув мутхиш бир хата я да тесаддюфий вакъиа дегиль эди. Иса Озю Озь омрюни къурбан оларакъ кетирди. Не ичюн? Чюнки Алла инсаниетни Озюне кетирмеге истеди. Иса акъкъында эвельден бойле айтылды: «О, Озь джаныны олюмге

берди, ве айдутлар сырасына кирсетильди. О исе устуне чокъ-усынынъ гунасыны алып кетти ве къанунсыз ишлерни япкъан адамларны къорчалады».⁸ Иса хачкъа мыхлангъанда, Онен берабер римлилер Онынъ онъ ве сол тарафындан даа эки айдутны хачкъа мыхлап къойдылар.⁹

Исанынъ багъры мызракънен тешиледжек

«...ве олар Онъа, мызракънен тешильгенге бакъаджакълар».¹⁰ Эм де бу сёзлер, аскерлерден бири Онынъ багърыны мызракънен тешкенде, Исада ерине кельдилер.¹¹

Башкъа чокъ пейгъамберликлер

Акъикъатта, Иса акъкъында пейгъамберликлернинъ сайысы биз мында косътергенлерден баягъы зиядедир. Исагъа Онынъ досту хаинлик япаджагъы эвельден айтылгъан эди, ве бу шей тыпкъы ойле де олды.¹² Бундан да гъайры, Иуда озъ хаинлиги ичюн отуз кумюш аладжагъыны ве бу акъчаларны Раббининъ эвинде ташлайджагъы акъкъында эвельден айтылды. Бу акъчалар чельмекчининъ топрагъы ичюн теленди,¹³ ве бу шей де айны ойле оладжагъы эвельден айтылды. Башта Иуда догъру япкъанына эмин эди, амма озъ япкъанынынъ нетиджесини корип, пек пешман олды.¹⁴ Бу эписи шейлерни козь огюмизге алып, Мукъаддес Китап тек бир китаплар топлумы олмагъаныны коремиз. Мукъаддес Китапны башындан сонъунадже бир мевзу къаплай – Алланынъ адамларнен аралары ве адамларнынъ Аллагъа олгъан джевабы. Буны биз хусусан Исанен багълы пейгъамберликлерде яхшы коремиз. Биз козьден кечирген Онынъ акъкъында пейгъамберликлери – келеяткъан Месихнинъ ёлуны къайд эткен косътергичлер кибидир. Иса кельген сонъ, О, бу эписи косътергичлер акъикъий олгъаныны тасдыкълады.¹⁵

Амма бу косътергичлерни янълыш анълатмакъ да мумкюн эди. Иса Онынъ девринде яшагъан еудийлер бу пейгъамберлик-лерни догъру анъламагъанларыны мейдангъа чыкъарды:

олар Галилеянынъ шималъ виляетинден юваш ваизни дегиль де, музаффер башкоманданны я да девлет эрбабыны бекледилер.

Я сиз насыл тюшюнесинъиз?

Базы адамлар бу дос-догъру пейгъамберликлерни бильдирмек ичюн, Эски Васиет Янъы Васиетнинъ пейда олувындан сонъ толдурылгъан, деп олалар. Амма бу асла олуджы шей дегильдир. Еудийлер озь Языны миляттан эвель IV-юнджи асырдан башлап пек яхшы этип сакъладылар. Олар озь Мукъаддес Китапнынъ денъишмесине ич бир вакъыт ёл бермез эдилер, чюнки бу шей оларнынъ иманынынъ ве урф-адетлерининъ эса-сыны бозар эди.

Акъикъат шунда ки, даа Исанынъ догъулувындан эвель, Эски Васиет энди эр ерде белли эди ве юнан тилине биле терджиме этильди. Юнан тилиндеки терджимеси миляттан эвель II-нджи асырда энди бар эди. Бу терджименинъ копияларыны, Септуагинта, бугунъ музейлерде корьмеге мумкюн. Бойле алда Эски Васиетнинъ метинине насылдыр бир денъишмелерни кирсетмеге мумкюн олмаз эди. Якъында ичинде айны пейгъамберликлер олгъан Эски Васиетнинъ китапларынынъ копиялары тапылды. Олар месихчиликтен эвель язылгъан эдилер. Бу, дёртюнджи бабда анъылгъан Олю денъизнинъ бургъу кягъытларыдыр. Мукъаддес Китапны окъугъан эр адам онынъ догъру олгъанына озю инаныр.

Изаат

1. Инджиль: Юхан 5.39.
2. Пейгъамберлер: Ешя 7.14.
3. Инджиль: Матта 1.18, 22-23.
4. Пейгъамберлер: Мика 5.2.
5. Инджиль: Матта 2.1; Лука 2.4-7; Юхан 7.42.
6. Пейгъамберлер: Ешя 35.4-6.
7. Инджиль: Матта 9.35; къяясл. Матта 11.4-6.
8. Пейгъамберлер: Ешя 53.12.
9. Инджиль: Матта 27.38.
10. Пейгъамберлер: Зекарья 12.10.
11. Инджиль: Юхан 19.34.
12. Зебур 40.10; къяясл. Юхан 13.18; Матта 10.4.
13. Пейгъамберлер: Зекарья 11.12.
14. Инджиль: Матта 26.15; Матта 27.5, 7.
15. V-инджи асырнынъ месихчи эрбабы Августин бир кунь бойле деди: «Янъы Васнет Эскиде сакълы, Эски Васнет исе Янъыда ачыла».

ИСА – МЕСИХ

Иса – бутюнлей аджайип шахыстыр. Мукъаддес Китап бус-бутюн Иса акъкъында язылгъаныны коремиз. Башланув китабындаки Онынъ келюви акъкъында вадеден башлап ве Сырлар китабындаки Онынъ экинджи келюви акъкъында пейгъамберликнен битирип, Иса – бутюн Язынынъ башындан сонъунадже кечкен къырмызы йиптир.¹ Мусульманлар энди Къурандан Исанынъ догъулувы ве Онынъ Алла Падишалыгъынынъ Инджилини джайратувы акъкъында билелер.² Оларнынъ арасында О, Алланынъ Сёзю ве Онынъ Руху киби белли. Къуранда Исаны анъгъанда, эсасен Онынъ бу дюньядаки сой ады бериле – Ибн Мариам, я да Аль-Масих-у-Иса Ибн Мариам – Иса Месих, Меръемнинъ огълу. Мукъаддес Китап киби, Къуран да Алла Оны ерли халкъларгъа разылыкъ бельгиси оларакъ ёллагъаныны тасдыкълай (Суре Имран ве Суре Меръем). Алла Оны халкъларгъа олгъан Озь мераметининъ делили ве бельги оларакъ ёллады. Къуран Иса рахмат (мерамет, рахмет) ве аях (ает, бельги, муджизе) олгъанына шаатлыкъ эте, амма онда Алла не ичюн ойле айткъаны ве Къураннынъ аети акъикъатта нени анълаткъаны къайд этильмей: «Меръем: “Эгер манъа инсан эли тиймеген олса ве озюм де бозукъ къадын олмасам, менде насыл этип бала олсун?” – деди. Раббинъ бойле буюрды: “Бу меним ичюн къолай иш. Биз Оны инсанлар ичюн бир муджизе ве Озь тарафымыздан рахмет этеджекмиз. Бу къараргъа багълангъан

иштир”», – деди (Суре 19.20-21). Эписи тафсилятларны биз Мукъаддес Китапта тапармыз.

Онынъ дюньягъа келюви

Иса чокъусы адамлар ваде этильген Месихни беклеген ва къытта догъулды. Ерусалим шеэринде Ирод падиша падишалыкъ этти. О, еудийлернинъ Падишасынынъ догъулувы акъкъында эшиткенде, Вифлеем шеэриндеки эки яштан кичик эписи балаларны ольдюрмеге эмир этти. Алланынъ эмирине коре, Юсуф ве Мерьем Исанен берабер Мысыргъа къачтылар. Ирод ольген сонъ, олар Назарет шеэрине къайтып ерлештилер. Иса акъкъында даа бир хабер язылганда, О энди он эки яшында эди. О, Ерусалимдеки ибадет эвине келип, оджаларнен рухий меселелер акъкъында лаф этти.³

Онынъ миссиясы

Иса отуз яшында олганда, адамларгъа Алланынъ буюк бахшышлары акъкъында айтып, Озь хызметини башлады. Тезден О, Сувгъа Батырыджы Ягъянен (азрет Яхия), Алланынъ пейгъамберинен корюшти. Исаны корип, Ягъя Онъа косътерди ве этрафтаки адамларгъа: «Мына Алланынъ Къозусы! О, дюньянынъ гунасыны Озюне ала»,⁴ – деди. О, Иса Алланен эвельден сайланган, Ибраим ве онынъ огълунен олган адиседе къочкъар киби, я да гуна ичюн адет узьре кетирильген къозулар киби, къурбан олмакъ керек олгъаныны козьде тутты.⁵

Иса – Месих

«Иса» ады озю-озюнден муимдир, чюнки «Рабби къуртара» манасыны анълата.⁶ Бу ад Онъа къоранта тарафындан дегиль де, Алланынъ Озюнден берильди. Алла бизге бизни Иса ярдымынен къуртараджагъыны косътере.

Онынъ оджа оларакъ хызмети

Исанынъ пейда олув вакътында еудийлер озь диний хызметлерини джан-юректен кечмедилер. Иса исе Алла биринджиден адамнынъ юрегинен ве онынъ гизли ниетлеринен меракълангъаныны огретти.⁷ Иса адамларнен козь-козьге я да буюк къалабалыкъ ичинде оларны расткетиргенде, Онынъ ичюн эписилер пек муим эдилер. Адамлар О, башкъа оджалар киби олмагъаныны дуйдылар. Онынъ издешлери, О тек Оджа дегиль де, амма Рабби олгъаныны тезден анъладылар. Иса исе оларгъа бойле джевапланды: «Сиз Мангъа “Оджа” ве “Рабби” дейсинъиз, эм догъру айтасыз, чюнки Мен бу олам».⁸

Амма Иса Озюни сыхъча «Инсан Огълу» деп адландырды. Бу пек муим шей. Эски Васиетте бу анълам эки бутюнлей башкъа маналарда къулланыла. Эски Васиетте Алла Ехезкель пейгъамберге «инсан огълу» адыны берди.⁹ Метинден бунен санки онынъ инсан маиети косьтериле. Даниял пейгъамбернинъ китабында исе бу сёз бирикмеси бутюнлей башкъа мананы анълата.¹⁰ Бу китапта бу сёзлернен буюк рухий кучьнинъ я да атта Алла дайын табиатнынъ саиби олгъан бир адам адландырылды. Иса Озь маиетининъ эки тарафыны косьтермек ичюн, Озюни бойле адландырды.

Адамлар анъладылар ки, Исаны башкъа къанун оджаларындан фаркъ эткен бир шей даа бар. Қанун оджалары адет узьре, озь къарарларыны къавийлештирмек ичюн, къадимий пейгъамберлернинъ итибарына мураджаат эте эдилер, Иса исе Озюни башкъа тюрлю алып барды. «...Иса оларны Қанун оджалары киби дегиль, буюк къудрет берильген адам киби огрете эди».¹¹ Башкъа пейгъамберлер адет узьре: «Рабби бойле дей...» – айта эдилер, Иса исе: «Мен сизге айтам...» я да «Акъикъатен сизге айтам...», – дей эди.

Исанынъ огретювлерининъ энъ эсасы Алла Падишалыгъы акъкъында огретюви эди. «Вакъты-саати кельди! Алла Падишалыгъы якъынлашты! Тёвбе этинъиз, Къуванчлы Хаберге инанынъыз! – дей эди Иса».¹² Иса бизден Алла эр шейни идаре эткенини ве эписи адамлар Онъа кельгенини беклегенини анъ-

лагъаньмызны истей. Бу, адам сайлавыны озю япып оламагъаныны асла анълатмай.¹³ Исанынъ огретюви шунда ки, Онъа эр бир инангъан адам эбедий омрюнинъ саиби олмагъа мумкюн.

Онынъ аджайип ишлери

Иса адамларнынъ конкрет ихтияджыларына коре Озь аджайип ишлерини япты. О, хасталарны тедавийледи.¹⁴ О, бинълернен адамларны ашкъа тойдурды.¹⁵ О, далгъаларны биле ятыштырды.¹⁶ Иса зайыф адамны тек онъа: «... тур, тѣшегинъни ал да, эвинъе кет» айтып тедавийлегенде, адамлар: «Биз бугунь оламайджакъ шейлерни коръдик»,¹⁷ – деп айкъырдылар. Онынъ пешинден кеткен адамлар: «Кимдир бу? Ель де, голь де Онъа бойсуналар!»¹⁸ – деп шашып къалдылар. Яваш-яваш Онынъ издешлери Иса саде бир адам олмагъаныны анълап башладылар.

Онынъ итибары

Авам халкъ Исагъа буюк сыджакълыкънен янаша эди. Амма диний ёлбашчыларнынъ чокъусыны Онынъ, оларнынъ фикирлерине коре, тюрлю олмайджакъ адамларнен мунасебетлери къозгъады.¹⁹ Бу къувгъун, ред этильген адамларнынъ чокъусы озь тѣвбе этмек ихтияджыны анълап, Исанынъ артындан кеттилер.²⁰ О, эр кесни озь ихтияджыны Аллада тамамламагъа ве Онен шахсий мунасебетке кельмеге давет этти. Исанынъ яшайышынынъ догърулыгъы бизим ичюн шимди де нумюндир. О, Озь душманларына: «Къайсы биринъиз Мени бир гунада къабаатлап олур? Мен акъикъатны айтам, не ичюн Манъа инанмайсыз?»²¹ – деп, оларны сиясызландырып ола эди. Истегенлер тапылмай эди. Тамам Исанынъ гунасызлыгъы Онынъ келювининъ макъсадыны ерине кетирмеге Онъа имкъан берди. Бу акъкъында биз тафсилятлыджа 18-инджи бабда лаф этермиз.

Изаат

1. Теврат: Башланув 3.15; Инджиль: Сырлар 22.20.
2. Инджиль: Матта 1.18; Къуран 19.16-35.
3. Инджиль: Лука 2.41-50.
4. Инджиль: Юхан 1.29.
5. Теврат: Башланув 22.13; Левийлилер 6.24-30.
6. Инджиль: Матта 1.21.
7. Инджиль: Матта 5.21-30.
8. Инджиль: Юхан 13.13.
9. Пейгъамберлер: Ехезкель 3.3.
10. Пейгъамберлер: Даниял 7.13-14.
11. Инджиль: Матта 7.28-29.
12. Инджиль: Марк 1.14-15.
13. Инджиль: Матта 13.1-23; Пейгъамберлер: Ёэль 2.32.
14. Инджиль: Марк 5.35-42; Лука 17.11-19.
15. Инджиль: Марк 6.30-46; 8.1-10.
16. Инджиль: Матта 8.23-27; Марк 4.35-39.
17. Инджиль: Лука 5.24, 26.
18. Инджиль: Матта 8.27.
19. Инджиль: Матта 9.9-13.
20. Инджиль: Лука 19.1-10.
21. Инджиль: Юхан 8.46.

9

ХАЧКЪА МЫХЛАНУВ

Бельки, биревге не ичюн ойле теджрибели ве икметли огреткен, о къадар диндар пейгъамбер къоркъунчлы олюмнен хачта гъайып олгъаныны анъламагъа къыйындыр. Чюнки хачкъа мыхланув киби олюм джезасынен энъ адий джинаетчилерни джезаладылар. Бу шей базы адамларда ойле бир кучью итираз догъура ки, олар акъикъатны къабул этмеге истемейлер. Амма Мукъаддес Китап Иса тек огретмеге ве тедавийлемеге кельмегенини айта. Онынъ эсас макъсады, хачта Озь омрюни берип, эписи адамлар ичюн багъышлав къапуны ачмагъа эди.

Эльчилернинъ бириси Пётр, Исанынъ Озь олюми акъкъында пейгъамберлигини эшитип, пек кедерленди. Амма кечче бу Алланынъ къарары олгъаныны анълады. Буны Исанынъ догъулувындан бир къач асыр эвель Ешяя пейгъамбер эвельден айткъан эди¹, бу акъкъында 4-юнджи бабда язылды. Къуванчлы Хабернинъ учь къысымдан бири Исанынъ хачта олюмине ве Онынъ тирилювине багъышлангъаны, бу вакъиа не къадар муим олгъаныны косътере.

Фитне

Базы еудийлер Исагъа инанды, базылары исе Онъа къаршы чыкътылар. Исада озь вазиетине ве акимиедине хавфны корьген диний ёлбашчылар хусусий душманлыкънен фаркъ эттилер. Бу

себептен эр йыл олгъан Песах байрамынынъ арфесинде олар Исаны кяфирликте къабаатлап, Оны апис эттилер. Сонъ олар, императоргъа къаршы исыян котерилювинде къабаатлавны Исагъа къошып, Оны римли акиметнинъ къолуна бердилер.

Исанынъ суд этилюви, Онынъ олюми ве тирилюви

Римли аким Пилат Исаны учъ кере къабаатсыз таныса да, Оны ольдюрмеге къарар чыкъарды.² Иса хачкъа мыхлангъан эди ве, учъ саат асылы туруп, ольди. Эгер де Иса, хачта олип, къабиринде къалгъан олса эди, демек, О ваде этильген Месих дегиль эди. Биз о кунълерде чокъ адам хачкъа мыхлангъаныны билемиз. Амма олюм ве дженазеден сонъ учюнджи кунъде Иса тирильди.³ Къыркъ кунъ девамында адамларнынъ чокъусы тири Исаны корьдилер, сонъ исе О, кокке котерильди.⁴

Эсас суаль

Месихчилер: «...Языгъа коре, Иса бизим гуналарымыз ичюн ольди»⁵, – тасдыкълайлар. Амма айны бу тасдыкълав анълаш-мамазлыкъларны догъура. Еудийлер Иса Месих олгъаныны танымайлар. Олар Иса, бельки де, хачта ольгенини айталар, амма О, олюернинъ арасындан тирильгенини акъылгъа ятмагъан шей деп саялар. Ортодоксаль ислям дини, башкъа тарафтан, даа огге кетип, Иса хачкъа мыхлангъаныны биле ред эте.⁶ Амма бунен берабер ислям дини Исаны Месих сая, Онынъ беденде кокке котерилювини къабул эте ве Онынъ экинджи келювини эвельден айта.

Ахмадие ислям сектасынынъ огретюви Иса хачкъа мыхлангъан эди, амма тири эссиз алда хачтан алынгъаныны ве къабирде озюне кельгенини огрете. Бундан сонъ, О гуя Кашмир шеэринде яшады ве 120 яшында вефат этти.⁷ Исанынъ ич бир темельсиз бойле ольмеге ёл бермеге Алла ичюн сонъки дереджеде акъсыз ве хас олмагъан эди. Амма Исанынъ олюмини тек анълайышлы дегиль де, оны керекли де япкъан пек муим бир себеп бар!

Алла азиз, адам гуналыдыр. Оларнын арасында туюсюз чукъур бар. Исанын олюми бунга насыл тесир эте экен? Ешай пейгъамбернин китабында 53.4 аети ве Янгы Васиегнин башкъа чокъ аетлери Иса не ичюн ольгенини анълаталар.⁸ Онын олюми Онын гунасы ичюн джеза дегиль эди; О меним ве сенин гунан ичюн ольди. О бизим джинаетлеримизни Озь устуне алды ве бизим джезамызны чекти. Онын устуне бизим эписи яман ишлеримизнин нетиджелери юкленди.

Хачта денъиштирюв олды. Менден ве сизден алынган ве Исага юкленген бутюн бизим яманлыкъларымызны, бутюн къабаатларымызны козь огюнъизге кетирмеге тырышып бакъынъыз. Бу шей акъкъында тюшюнип, Ешай пейгъамбернин 53.4-6 сёзлерини окъунъыз ве юрекнен акъикъатны корьмек ичюн Алладан ярдым соранъыз.

Исанын олюми инсаниетнин энъ буюк меселесини – Аллага якъынлашувыны ве Онен мунасебетини янъыдан тиклемесини насыл чезгенини энди анълайсызмы? Чешит-тюрюлю мерасимлернен ве аркетлернен Онга якъынлашмага аркет этсек, биз меселени чезмейджекмиз. Алланын теразесинде бизим яхшы ишлеримиз яман ишлеримизден зорнен устюн чыкъар. Иса бу теразелерден эписи яманлыкъны бутюнлей алып ташлай! Биз якъан эписи яманлыкъларны Иса Озь устуне ала. Бизим къазанганымызны, гуна ичюн джезаны Иса алды.⁹

Энди биз Иса не ичюн ольмеге керек олганыны анълап башлаймыз. Исанын олюми анълата ки, Алла Озю адам чезип оламаган меселени чезмеге башлай. «Чюнки Алла дюньяны ойле севди ки, Озюнин бирден-бир Огълуну берди...».¹⁰ Эгер биз хачкъа мыхланувны ред этсек, биз Исаны да яланджы этермиз, чюнки О, Озь олюми акъкъында эвельден айтты. Иса шегиртлерине Онга Ерусалимге бармага кереклигини, анда акъсакълалар, баш руханийлер ве Къанун оджаларынын къолунда чокъ азап чекеджегини, ольдюриледжегини ве учюнджи куню тириледжегини айтты.¹¹ Иса Озь джаныны къурбан этип, чокъ адамларны къуртармакъ ичюн кельгенини де айтты.¹²

Къуранда Исанын хачкъа мыхланувы акъкъында тек бир керене анъыла, о да ачыкъ шекильде дегильдир.¹³ Амма Янгы Ва-

сиетте Иса акъикъатен де хачта ольгени акъкъында чокъ ерлерде язылды. Иса: «...Мен ... тирим; амма олю эдим, энди эбедий тирим...»¹⁴ – деп, бу акъикъат акъкъында Озю шаатлыкъ эте.

Язынынъ пейгъамберликлерине коре, Иса бирден-бир Къуртарыджы олгъаныны коремиз. Башкъа ич кимседен къуртулыш ёкъ. Мукъаддес Китапта бойле язылгъан: «...башкъа ич кимседен къуртулыш ёкъ. Бизге къуртулмакъ ичюн, кокнинъ тюбюнде адамларгъа берильген тек бу ад бар, ич бир башкъа ад ёкъ».¹⁵

Денъиштирюв назариеси

Базы адамлар пейгъамбер ичюн ольдюрильген олмагъа пек буюк намуссызлыкъ деп саялар, ве бунунъ ичюн Исанынъ хачкъа мыхланувы асла ич мумкюн дегильдир. Амма эм Къуранда, эм де Мукъаддес Китапта еудийлер бир къач къабаатсыз пейгъамберни ольдюргенлери акъкъында язылгъан эди.¹⁶

Базы мусульманлар Исаны дегиль де, Онынъ ерине башкъа биревни ольдюргенлерни беллейлер.¹⁷ Базы адамлар бу Иуда Искариот, башкъалары исе киренели Симон олгъаныны тасдыкълайлар.

Къуранда ич бир адлар ангълмай. Эгер биз бу адам, Алла онынъ юзюни ойле денъиштирди ки, о, Исагъа ошап къалгъан Иуда Искариот олгъаныны къабул этсек, демек бу, Алла сахтеярлыкъ япкъаныны анълатаджакъ, амма бойле фикир ич имкянсыздыр. Бойле назариеге къол тутмакъ – Алланы уджуз айын-оюнларда къабаатламакътыр.

Келинъиз, киренели Симонгъа бакъайыкъ. О, Исанынъ хачыны алып кеткени ичюн, адамлар оны Исанен къарыштырып, хачкъа мыхлангъанларны айталар! Амма биз кене де огюмизге айны суальни къоймакъ керекмиз: Алланынъ акъикъий пейгъамбери олгъан Иса бойле дешетли ялангъа насыл этип ёл берди? Бу, акъылгъа ятмагъан бир шейдир. Бойле назарие Алла яланнынъ муэллифи олгъаныны козьде тута.

Эсини джоюв назариеси

Ахмадиелернинъ огретюви Иса акъикъатен де хачкъа мыхлангъаныны, амма хачтан эсини джоюв алда тюшюрилгенини, шу себептен Оны олю беллегенлерини огрете. Къабиринде О, Озюне кельди ве кечче Индиягъа тюшти, анда 120 яшынадже, олюмге къадар огретти. Бу назарие ахмадиелернинъ дин огретювининъ бир къысмы олса да, о, бу сектагъа аит олмагъан бир мусульманнен кетирильди.¹⁸

Иса Ерусалимде, Еудиееде ве Самариееде тек учь бучукъ йыл огретти ве бу вакъыт девамында анда пек чокъ аджайип ишлер япты. Бунунъ акъкъында тарихий китапларда етерли малюматлар, эм де Онынъ яшайышы ве андаки хызмети акъкъында баягъы шаатлыкълар къолумызда бар. Ахмадиелернинъ фикирине коре, Иса 80 йылдан зияде Индияда огретсе де, Онъа инангъанлар акъкъында ич бир шаатлыкъларымыз олмагъаны худжур дегильми? Эм де теткъикъатлар Исанынъ зан этильген къабири асылында Юз Азеф шахзаденинъ къабири олгъаныны косътерелер!

Эгер бу назариеге инансакъ, бизге тек Иса акъкъында пейгъамберлик япкъан Эски Васиетнинъ пейгъамберлери яланджы олгъанлары акъкъында нетидже чыкъармагъа къала. Иса Озю хачта Озь олюмини ве олюлернинъ арасындан тирилювини эвельден айтты. Эсини джоюв назариеси исе, Иса да яланджы я да Озь миссияны анъламагъан адам олгъаныны анълата.

Изаат

1. Пейгъамберлер: Ешя 52.13-53.12.
2. Инджиль: Юхан 18.28-19.25
3. Инджиль: Матта 27, 28.
4. Инджиль: Фаалиет 1.1-9.
5. Мектюплер: 1 Коринтлилерге 15.3-4.
6. Къуран 4.157-158.
7. Мирза Гулам Ахмад. Иса Индияда. Mirza Ghulam Ahmad, Jesus in India (Rabwah: The Ahmadiyya Foreign Missions, n.d.), pp. 59-60.
8. Инджиль: Марк 10.45; Мектюплер: 2 Коринтлилерге 5.21; 1 Пётр 2.21-25; кыяссл. Римлилерге 3.21-31.
9. Пейгъамберлер: Ехезкель 18.20.
10. Инджиль: Юхан 3.16.
11. Инджиль: Матта 16.21. 1.14-15.
12. Инджиль: Матта 20.28.
13. Къуран 4.157.
14. Инджиль: Сырлар 1.18.
15. Инджиль: Фаалиет 4.11-12.
16. Къуран 4.155.
17. Маулана Абдул Маджид Дариабади. Азиз Къуран. Maulana Abdul Majid Daryabadi. Holi Qur'an, (Karachi: Taj Co. Ltd., 1970), Vol. I, p. 96-A.
18. Ахмад Дидат. Хачкъа мыхланув я да фикция. Ahmad Deedat. Crucifixion or Crucificion (Birmingham: Islamic Propagation, 1986).

10

ТИРИЛЬГЕН ИСА

Иса, Озю де эвельден пейгъамберлик япкъаны киби, олюлер арасындан тирильди. Онынъ шегиртлери айретте къалдылар. О башкъаларыны тирильгити; энди исе олюмни де кесен-кес енъди. Афтанынъ биринджи куню акъшамы О, эльчилерге Ерусалимде корюнди. Насылдыр бир себептен анда бир эльчи, Тома, ёкъ эди. Томагъа тирильген Исаны корьгенлерини айткъанда, о: «Мен Онынъ къолларындаки мых яраларыны корьмегенимдже, Онынъ мых яраларына озь пармагъымны тийдирмегенимдже, къолумны Онынъ багърына къоймагъанымдже, инанмам»,¹ – деп, инанмагъа истемеди. Бир афта сонъра, эписи эльчилер кене топлашкъанда, шу джумледен Тома да, Иса: «Селям алейкум! – деди. Сонъ Томагъа бакъып: “Пармагъынъны мында къой, Меним къолларыма бакъ. Къолунъны узат да, багърыма оны къой. Энди имансыз олма, иманлы ол!”»² – келип айтты. Тома башкъа шубеленмеди. О: «Меним Раббим ве меним Аллам!» – деп джевап берди. Иса онъа шойле деди: «Сен Мени корьгенинъ ичюн инандынъ. Корьмейип инанаджакълар не къадар бахтлылар!»³

Иса Озь шегиртлерине О ольдюриледжек, амма кене тириледжегини айтты.⁴ Тирилювинден сонъ О, оларгъа: «Мен даа сизнен берабер олгъанда, Мусанынъ Къанунында, Пейгъамберлернинъ Языларында ве Зебур Китабында Меним акъкъымда язылгъанларнынъ эписи беджерильмек керекитир, деген эдим»,⁵

– деп хатырлатты. Исанынъ кокке котерилювинден бир къач куньден сонъ Пётр: «Лякин Алла олюм зынджырларыны узип, Оны тирильтти, чюнки олюм Оны тутып оламаз эди»,⁶ – деп, Онынъ акъкъында халкъкъа джесюрликнен шаатлыкъ этти.

Уджюмлар

Янъы Васиетке коре, эгер Иса Месих тирильмеген олса эди, бизим иманымыз бошуна олур эди. Биз эпимиз гъайып олур эдик, къуртарувгъа ич бир умют олмаз эди (лютфен, 1 Коринт-лилерге 15.14-19 окъунъыз). Исанынъ тирильген кунюнден бу-гуньге къадар душманлар бу вакъианынъ пек муим олгъаныны анълап, чешит ёлларнен оны итибардан тюшюрмеге тырыша-лар.

Юнуснынъ бельгиси

Исанынъ бу дюньяда яшагъан вакътынынъ бир кунюнде фе-риселер Онъа оларгъа бельги косьтермеге риджа эттилер. Иса оларгъа бойле джевап берди: «Юнус учъ кунъ ве учъ гедже буюк балыкънынъ къурсагъы ичинде олгъаны киби, Инсан Огълу да шойле учъ кунъ ве учъ гедже топракънынъ юрегинде олад-жакъ»⁷. Бу сёзлерге коре базы адамлар Юнус буюк балыкънынъ ичинде тири олгъаны ичюн, Иса да къабирнинъ ичинде тири олгъаны акъкъында нетиджелер чыкъаралар.⁸ Амма сонъ Мукъ-аддес Китапта «мында Юнустан буюкчеси бар» (Матта 12.41) ве «Сулеймандан буюкчеси бар» (Матта 12.42) деп язылгъан. Бу эки вакъиа арасында чокъ фаркъ тапмагъа къолайдыр:

1. Юнус озъ миссиясыны истемеден беджерди, Иса исе Озь Бабасынынъ ирадесини Озь истегинен беджерди.
2. Юнус еудий олмагъанларгъа мураджаат этти, Иса исе эр кес ичюн кельди, шу джумледен Исраиль эви ичюн де.

3. Юнуснынъ денъизде гъайып олувы мытлакъа оладжакъ дегиль эди, Иса исе бир вакъытлары дюнъягъа белли олгъан, энъ кучлю ве мераметсиз арбий акиметнинъ къолуна берильген эди.
4. Юнуснынъ ваазындан эм падиша, эм де халкъ тевбе этилер, Исанынъ мураджааты исе акимет тарафындан къабул этильмеди, аксине, олар Оны къува-ладылар.

Иса тек О, къабиринде кечирген вакъытны ве Юнус буюк балыкънынъ ичинде кечирген вакъытнынъ девамлыгъыны тенъештирди. Бу эки вакъианынъ бир-бирине бенъзеви бунен де битедир. Бундан да гъайры, Иса О Юнустан буюкче, демек, Онынъ тирилюви Юнуснынъ буюк балыкънынъ ичинде булу-нувынен тенъештирильмеген бир муджизе олгъаныны да айта. Эгер де О, тек эсини джойгъан олса эди, ич бир муджизе олмас эди.

Тафсилатлар

Исаны хачкъа мыхлап къоймаздан эвель, Оны мераметсиз котекледилер. Чокъусы Оны олю алда корьдилер, шу джумледен олюм не олгъаныны яхшы бильген аскерлер де. О, олю олгъанына инанмакъ ичюн, олардан бириси Исанынъ багърыны мызракънен тешти. Исанынъ беденини хачтан тюшюрп, кетен безге сардылар ве, О, олю олгъаныны билип, джеседини къабирге – бир таштан оюлгъан къаягъа къойдылар. Къабир ташына муурь бастылар ве къаравулларны къойдылар.

Исаны ольдюрген адамлар не ичюн къабирнинъ янына къаравулларны къойдылар? Аскерлерни джесет къаравулламакъ ичюн ойле пек сыкъ да йибермейлер. Джевабы Мукъаддес Китапта берильди. Иса Озь ольдюриледжегини, дефн этиледжегини ве учюнджи куню тириледжегини айтты. Акимет Исанынъ шегиртлери Онынъ джеседини хырсызлайджакъларындан къоркъып, къабирни аскерлерге къорумагъа эмир этти. Буны сиз озюньиз окъуй билесинъиз: Инджиль: Матта 12.38-40; 16.21;

17.22-23; 20.18-19; 26.32; 27.63; Марк 9.9-10, 31; 10.33-34; 14.28, 58; Лука 9.22-23; Юхан 2.19-22; 12.32-33.

Акиметнинъ мукъайтлыгына бакъмадан, учюнджи куню къабир бош эди. Балабан таш четке алып ташлангъан эди, къаравуллар исе эссиз ята эдилер. Къабирде тек кефинлик къалгъан эди, Исанынъ джеседи исе ёкъ эди. Не римли, не де еудий акиметлери халкъкъа Иса олю олгъаныны исбатламакъ ичюн, Онынъ джеседини косътерип оламадылар. Шаатлар тирлиув акъкъында айткъанда, акимет оларгъа бир шей къаршы къойып оламады.

Шаатлар

Исаны тири алда чокъ адам коръди. Мына бу адамларнынъ джедвели:

Эки Меръем	(Матта 28.10)
Симон Пётр	(Лука 34.34)
Эки адландырылмагъан шегирт	(Лука 24.13-35)
Магдалалы Меръем	(Юхан 20.10-17)
Он эльчи	(Юхан 20.19-24)
Он эльчи ве Тома	(Юхан 20.26-29)
Исанынъ кокке котерилювини коръген эльчилер	(Фаалиет 1.9-10)
Бир вакъытта 500 адамдан чокъ	(1 Коринтлилерге 15.6)

Бу эписи адамлар Исаны яхшы бильдилер ве янълышып оламадылар. Бизден бу шаатлыкълар ялан олмагъанларына не ичюн эминмиз, деп сорап олалар? Эминлигимизнинъ себеплеринден бири – бу Исанынъ кокке котерилювинден сонъ, шегиртлерининъ яшайышынынъ темельден денъишювидир. Къоркъкъан ве Исаны апис эткенде къачкъан биле шегиртлер апансыздан пек джесюр олдылар! Мукъаддес Китапта Пётр, Юхан ве башкъа эльчилер Исаны олюмге берген адамларнен юзь-юзьге корюшип, оларгъа бойсунмагъа истемегенлери акъкъында айтыла. Олар

тек халкънынъ огюнде дегиль де, амма фитнеси Исаны олюмге кетирген акимлернинъ огюнде де джайраттылар.⁹

Риджа

Урьметли достларым! Биз акъикъатен де Иса олюлернинъ арасындан тирильгенине инанамыз. О: «Мен тирим; амма олю эдим, энди эбедий тирим»,¹⁰ – деди. О акъикъатен де бизни гуналарымыздан къуртарып ола. Биз сизнен чокъусу адамлары озъ такъдири акъкъында тюшюнмеге токътагъан джемиетте яшаймыз. Келинъиз, озюмизге омюр олюмнен битмегенине толусынен эсабат берейик. Эм де шимди озъ келеджеги акъкъында тюшюнмеге пек муимдир. Мукъаддес Китап, эгер де биз Исагъа инанып, Онынъ сёзюни динълесек, Иса киби тириледжекмиз, ве коклерде Къудретли, Севген ве Мераметли Алланен эбедий къуванчлы яшайышнынъ саиплери оладжакъмыз, деп ваде эте.

Изаат

1. Инджиль: Юхан 20.25.
2. Инджиль: Юхан 20.27.
3. Инджиль: Юхан 20.28-29.
4. Инджиль: Марк 9.31.
5. Инджиль: Лука 24.44.
6. Инджиль: Фаалиет 2.24.
7. Инджиль: Матта 12.40.
8. Ахмад Дидат. Юнуснынъ бельгиси не эди? Ahmad Deedat. What was the sign of Jonah? (Birmingham: Islamic Propagation, 1986) p.6.
9. Инджиль: Фаалиет 4.9-12.
10. Инджиль: Сырлар 1.18.

ИСАНЫНЪ ШАХСИЕТИ

Сиз энди Иса акъкъында чокъ янъы шейлер бильдинъиз олса керек. Бунен берабер эм мусульманлар, эм де месихчилер Иса Алланынъ пейгъамбери, О, Алланынъ Сёзю ве Руху олгъанына инангъанларыны корьдинъиз.

Исадан эвель еудийлер аджайип шейлерни пейгъамберлернен багълай эдилер. Къуран да, Мукъаддес Китап киби, айны аджайип шейлерни Мусагъа язып къоша. Муса башкъа пейгъамберлер киби аджайип ишлерни япты. Адамлар Иса да аджайип ишлерни япкъаныны корьгенлерде, эльбетте, О да пейгъамбер олгъаныны белледилер. Халкъ Оны буюк пейгъамбер деп адландыргъан вакъытлары да олды.¹

Мукъаддес Китап Иса 5000 зияде адамны беш отьмек ве эки уфакъ балычыкънен ашатып тойдургъан сонъ, адамлар: «Керчектен де, бу – дюньягъа келеяткъан Пейгъамбердир...»² – дегенлерини къайд этти.

Олар Мусанынъ эвельден айткъан, келеджекте пейда оладжакъ Пейгъамбери акъкъында айттылар. Иса, шубесиз, О, «Пейгъамбер» олгъаныны тасдыкълады. Оны къабул этмеген еудийлерге О, бойле деди: «Эгер Мусагъа инангъан олсанъыз, Мангъа да инаныр эдинъиз, чюнки о, Меним акъкъымда язгъан эди»³. Бир суаль догъа: О, пейгъамберден буюкче эдими?

Исанынъ гунасыз яшайышы

Иса Озюнинъ догъулувындан гунасыз ве темиз къалды. Эм Мукъаддес Китапта, эм де Къуранда биз коремиз ки, Ибраим, Муса ве Давут киби пейгъамберлер Алладан багъышлав сораилар. Амма Иса багъышлав сорагъаны акъкъында ич бир ает тапмамыз. О, душманлардан ачыкъ-айдын: «Къайсы биринъиз Мени бир гунада къабаатлап олур?»⁴ – деп сорады. Ич кимсе Онынъ къабаатыны я да гунасыны косьтерип оламады. Рим-ли аким Пилат биле: «Мен Онда ич бир къабаат тапмайым!»⁵ – деп танымагъа меджбур эди. Биревни гуналы илян этмеге пек къолай, амма буны тасдыкъламакъ ичюн башкъаларнынъ шаатлыкълары керектир. Бу акъта Исаны яхшы бильген, Онен бир къач вакъыт бераберликте яшагъан Онынъ шегиртлери ве достлары эписинден яхшыджа шаатлыкъ этелер. Пётр Мукъаддес Китаптан Исагъа аит олгъан аетни кетире: «О ич бир гуна япмады, Онынъ агъзындан ялан чыкъмады».⁶ Башкъа ерде бойле язылгъан: «... О, бизлер киби, эр тарафтан сыналгъан эди, амма гуна япмады».⁷

Иса башкъаларгъа огреткен эписи шейлерни Озь омрюне кечирди. Исанынъ дагъ тёпесиндеки ваазы (Матта 5-7) – Онынъ гунасыз яшагъан омрюнинъ акс олувыдыр. О, Озю де Эски Васиетнинъ Къануныны беджермек ичюн кельгенини айтты.

Къуран Исаны насыл этип адландыра

Къуранда Исанынъ шахсиети 15 Суредде анъыла. Иса ады 25 кере расткеле. 11 кере О *Аль-Масих* киби адландырылды. Даа 23 кере Онынъ акъкъында *Ибн-Мариам* (Мерьемнинъ Огълу) киби айтыла. Бундан гъайры, Оны Алланынъ *къулу* я да *хызметчиси* киби андландыралар.

Суре	Иса	Аль-Масих	Ибн-Мариам
2.87, 136, 253	3	0	2
3.45, 52, 55, 59, 84	5	1	1
4.157, 163, 171, 172	3	3	2
5.17, 46, 72, 75, 78, 110-116	6	5	10
6.85	1	0	0
9.30, 31	0	2	1
19.34	1	0	1
25.50	0	0	1
33.7	1	0	1
42.13	1	0	0
43.57, 63	1	0	1
57.27	1	0	1
61.6, 14	2	0	2

Онынъ гуна устюнде къудрети

Биз тек Алла гуна багъышлап олгъанына инанамыз. Исанынъ да бойле акъкъы бар эди. Келинъиз, бойле вакъианы бакъайыкъ: бир кунь, Иса бир адамнынъ эвинде огреткенде, бир къач адам тешек устюнде яткъан паралич ургъан адамны кетирдилер. Олар оны эв ичине алып кирмеге истедилер, амма кирсетип оламадылар, чюнки анда пек чокъ адам топланды. Сонъ олар дамгъа чыкътылар ве, оны дагъытып, хастаны Исанынъ огюне тюшюрдилер.

Иса оларнынъ иманыны корип, паралич ургъан адамгъа: «...гуналарынъ багъышланды», – деди. Бойле сёзлерни эшитип, адам шашып къалды олса керек. Амма анда олгъан къанун оджалары ве фериселер ичинден: «Бойле куфюр шей япкъан бу адам ким экен? Гуналарны багъышламагъа Алладан башкъа

кимнинъ акъкъы бар?» – тюшюнип дедилер. Иса оларнынъ не тюшюнгенлерини билип: «Айтыладжакъ сёзлерден къайсы къолайджа: “Гуналарынь багъышланды” я да “Еринъден тур ве кет”, – демекми?» – сорады. О, гуналарны багъышламакъ акъкъы олгъаныны оларгъа косътермек ичюн, паралич ургъан адамгъа: «...Мен сангъа айтам: тур, тёшегинъни ал да, эвинъе кет»,⁸ – деди.

Сонъ бир кунъ Иса къадынгъа: «...гуналарынь багъышланды... тынч олып бар»,⁹ – деди.

Шу къадыннынъ гуналарыны багъышланды, ве буны тасдыкъламакъ ичюн, Иса оны яхшы этти. Гуналарны багъышламакъ кучюнден гъайры, Исанынь даа табиаткъа буюрмакъ кучю бар эди. Адамлар шуны корип, пек шаштылар ве: «Кимдир бу я? Ель де, голь де Онгъа бойсуналар!» – дедилер.¹⁰

Исанынь япкъан ишлеринден О, сынъырсыз акимьетнинъ саиби олгъаныны коремиз: О, хасталарны сёзнен я да къол тиювнен тедавийледи. О, бу акимьетни эльчилерге де берди: олар да Онынъ Ады ичюн аджайип ишлер яптылар. Бир кунъ Иса: «Меним Адымнен не сорасангъыз, Мен оны беджереджегим»,¹¹ – деди.

Иса адамларны тирильте

Лазар деген бир адам ольди, ве онынъ дженазесинден энди дёрт кунъ кечти. Иса онынъ къабрининъ янына келип: «Лазар, тышарыгъа чыкъ!» – деп къычырды, ве Лазар тири ве сагълам чыкъты!¹²

Иса: «Мен тирилюв ве аят олам. Мангъа иман эткен адам ольсе де, яшайджакъ!»¹³ – деп илян этти. Мукъаддес Китапнынъ башкъа еринде биз тек Иса ярдымынен багъышлав ве къуртарувны алып оладжакъмызны окъуп оламыз.¹⁴ Онынъ сёзлери ишлернен тасдыкълангъаныны коремиз. О, пейгъамберден буюкче эди. Я сиз бу акъкъында не тюшюнесингъиз?

Изаат

1. Инджиль: Лука 7.11-17.
2. Инджиль: Юхан 6.14.
3. Инджиль: Юхан 5.46 (къыясл. Теврат: Текрар 18.15-22).
4. Инджиль: Юхан 8.46; Къуран 38.23-24; 28.15-16; 26.82.
5. Инджиль: Юхан 18.38; 19.4, 6.
6. Мектюплер: 1 Пётр 2.22 (къыясл. Ешая 53.9).
7. Мектюплер: Еудийлерге 4.15.
8. Инджиль: Лука 5.17-26.
9. Инджиль: Лука 7.48, 50.
10. Инджиль: Матта 8.27.
11. Инджиль: Юхан 14.14.
12. Инджиль: Юхан 11.43.
13. Инджиль: Юхан 11.25.
14. Инджиль: Юхан 14.6; Фаалиет 4.12; Мектюплер: Еудийлерге 7.25.

12

ИНСАН ОГЪЛУ ИСА

Иса Озюни сыкъ-сыкъ «Инсан Огълу» деп адландырды, ве бу адны башкъаларгъа коре сыкъча къуулланды. О, Натанель деген шегиртине мураджаат эткенде, Озюни бойле адландырды: «Сизлерге керчектен догърусыны айтам: коклернинъ ачылгъаныны ве Алла мелеклерининъ Инсан Огълуна тюшкенлерини ве Ондан котерильгенлерини кореджексиз».¹ Сонъки кере О, бу адны еудий баш руханийнинъ огюнде, онъа: «Сиз Инсан Огълу, Къудретли Алланынъ онъ тарафында отургъаныны ве коктеки булутлар устюнде кельгенини кореджексиз»,² – деп, хачкъа мыхланувнынъ арфе геджесинде къуулланды.

Иса, гъалиба, бу адны аселет къууллана. Бир кунь, Онынъ артындан кетмеге азырлангъан адамларнен лаф этип, О, оларгъа: «Тилькилернинъ къобалары бар, коктеки къушларнынъ ювалары бар. Лякин Инсан Огълунынъ башыны ястыкъкъа къойып ятмагъа ери ёкъ»,³ – деди. Бу аднен Озюни адландырып, Иса нени козьде тутат? Иса тек Озь инсан маиетини къайд этмеге истейми? «Инсан Огълу» тек инсан махлюкъы эдими? Эгер биз Янъы Васиетте «Инсан Огълу» адынынъ тюрю къууланувны огренмеге девам этсек, Иса Бабасындан алынган акимиятке буюк эмиет бергенини мейдангъа чыкъарырмаз (эвельки бабда корьгенимиз киби). Чокъусы окъумышлы еудийлер О, Озюни бойле не ичюн адландыргъаныны анъладылар. Мисаль оларакъ, ахыр заманны пейгъамберлик этип, Иса: «О вакъытта Инсан

Огълунунъ бельгиси кокте пейда оладжакъ. Ер юзюндеки эписи миллетлер окюр-окюр агълайджакълар ве коктеки булутлар устюнде къудрет ве буюк шан-шурет иле келеяткъан Инсан Огълуну кореджеклер»,⁴ – деди. Исанынъ судда бойле айткъаныны эшитип, еудий баш руханийи озь устюнде урбаларыны йыртып: «Куфюр!»⁵ – деди. Онынъ бойле джевабынынъ себеби, еудий огретювине коре, айны сёзлер тек Аллагъа аит олгъаны эди. Мисаль оларакъ, Зебурнынъ 103.5 йырыны окъунъыз.

Буюк пейгъамбер

Еудийлерден олгъан динълейиджилер Иса Даниял пейгъамберге хаялда берильген, Эски Васиеттен яхшы белли пейгъамберликни догърудан-догъру айтып бергенини анъладылар.

«Гедже руюларында корьдим, мына, кок булутларынен Инсан Огълу киби бирев кете эди, Эбедий Аллагъа келип чыкъты ве Онынъ янына алып барылды. Ве эписи халкълар, къабилелер ве тиллер Онъа хызмет этсинлер деп, Онъа акимет, шурет ве падишалыкъ берильди. Онынъ акимieti – сонъу олмагъан эбедий акиметтир, ве Онынъ падишалыгъы йыкъылмаз».⁶

«Инсан Огълу» сёзлери бу пейгъамберликте догърудан-догъру кок булутларынен келеджек Исанен багълылар. Онъа эписи халкълар ве къабилелер устюнде акимет бериледжек. Инсан Огълу бу – шурет саиби, инсан мукеммеллигининъ ве алидженаплыгъынынъ тимсали олгъан бирев олгъаны бесбеллидир.

Мукъаддес Китапта «Инсан Огълу» «инсан» ве «инсан маиети» манасында да къуллана.⁷ Амма Иса бу сёзлерни Озю акъкъында къулангъанда, бу ибаре О, бирден-бир, Даниял пейгъамбер озь руюсында корьген бирев олгъаныны бильдире.

Макъсат

Иса, Инсан Огълу олып, адамлар ичюн Озь джаныны къурбан оларакъ берди ве бундан сонъ, эписи инсан огъуларына падишалыкъ этмек ичюн, Алла Оны шуретте кокке котерди.

Иса Озь шегиртлерине Озь хачта олюми, дефн этилюви ве тирилюви акъкъында айтты: «...язылгъаны киби, Инсан Огълу кетейта».⁸ О, Зебурнынъ 21 ве 68 йырыны, эм де Ешая пейгъамбернинъ китабыны (53 баб) делиль оларакъ косътере.

Эм Иса бизге Инсан Огълунынъ башкъа сыфатыны да ачты. О, достларына хызмет этти, Озюни юваш адам киби косътерди ве ахыр-сонъу олар ичюн Озь джаныны къурбан берди. «Алланынъ Сёзю» (Калима я да Калам) олып, О, тек Аллагъа дегиль де, Озь достларына да хызмет этти, Озь истегинен хызметчининъ вазифелерини Озь бойнуна алды. Иса: «Шойле де Инсан Огълу, Озюне хызмет эттирмек ичюн кельмеди, Озю хызмет этмек ве Озь джаныны къурбан этип, чокътан-чокъларны къуртармакъ ичюн кельди»⁹, – деди.

Месихнинъ Къуванчлы Хаберини къабул этмеген адамлар Онынъ хачкъа мыхланувыны масхаралыкъ саялар, амма Исанынъ Озю хачкъа мыхланувдан сонъ шурет келеджегини ве хачкъа мыхланувнынъ нетиджеси адамларнынъ анъламамазлыкъларына даянмакътан чокъ хайыр олгъаныны бильди. Хачкъа мыхланувдан бираз эвель Иса Озь шегиртлерине: «...Инсан Огълу шуретленеджек вакъты кельди. Сизге керчектен догърусыны айтам: эгер богъдайнынъ урлугъы топракъкъа тюшип ольмесе, о тек адий бир урлучыкъ олып къаладжакъ. Амма ольсе, чокъ берекет береджек»,¹⁰ – деди.

Хачта олюмнинъ учюнджи кунюнде Алла Исаны олюлер арасындан тирильгитти, къыркъ кунъден сонъ исе Оны шуретте кокке котерди. Онынъки олгъанларны эписини алып кетмек ичюн, Исанынъ къайтаджакъ куню келеджек!¹¹

Демек, Иса, Инсан Огълу, инсаниет арасында бирден-бир олгъаныны коремиз. Онъа шурет ве акимет берильген ве эписи адамлар бутюн дюньяда Оны шуретлейджек.

Изаат

1. Инджиль: Юхан 1.51.
2. Инджиль: Матта 26.64.
3. Инджиль: Матта 8.20.
4. Инджиль: Матта 24.30.
5. Инджиль: Матта 26.64, 65.
6. Пейгъамберлер: Даниял 7.13-14.
7. Зебур: Аюп 25.6; Йырлар 7.5; Пейгъамберлер: Ешая 51.12.
8. Инджиль: Матта 26.24; къяясл. Юхан 12.32-34.
9. Инджиль: Матта 20.28.
10. Инджиль: Юхан 12.23-24.
11. Мектюплер: 1 Тессалоникелилерге 4.16-17.

13

ИСА – ВАДЕ ЭТИЛЬГЕН МЕСИХ

Мусульманлар ве мусульман олмагъанлар арасында Иса энъ чокъ Месих адынен беллидир. Къуран тек Исаны Месих – Аль-Масих деп адландыра. Бу унван, кимерде биле Онынъ ады анъылмайып, Иса акъкъында 11 кере къулланылды. Амма Къуран Иса не ичюн Месих деп адландырылгъаныны ич бир ерде анълатмай.

«Месих» сёзю месихчи ве еудийлер ичюн хусусан эмиетлидир. Занымджа, мусульманлар ичюн де эмиети бар, чюнки Къуранда анъыла. «Месих» – еудий сёзюдир. Бу сёз «ягънен сюртюльген» я да «махсус макъсатнен йиберильген» маналарыны анълата.

Эски Васиекте бу сёз субординацияны косътермек ичюн кимерде къулланды ве падишагъа я да ягънен сюртюльген руханийге аит эди.¹ Эм бу сёзнен Алланынъ пейгъамберлери де бельгиленди.² Бундан да гъайры, бу унван Ерусалимни ве Ерусалимдеки Алланынъ Сарайыны Невукаднецарнынъ виран этилювинден сонъ гъайрыдан тиклемеге ёл азырламакъ ичюн, Алланен сайлангъан фарс падишасы Корешке берильди.³ Алла Ерусалимнинъ гъайрыдан тикленмесинден сонъ Месих келеджегини Даниял пейгъамберге ачкъан сонъ, бу унвангъа буюк эмиет берип башладылар.⁴ Анълашылгъанына коре, Алланынъ падишасында къудретли къуртарыджы ве аким оладжакъ биревге бу келишикли унван эди. Тек Даниял дегиль де, амма Ешая,

Зекарья, Мика ве башкъа пейгъамберлер де Онынъ келюви аккъында бир чокъ кере эвельден айттылар.⁵

Иса – ваде этильген Месих

Месихчилер инаналар ки, айны Иса – Месихтир. Иса бунъа Озю шаатлыкъ эте. Еудийлер оларнынъ топрагъыны баскъынджылардан азат этеджек ве Исраиль падишалыгъыны къураджакъ къудретли башкоманданны бекледилер. Иса исе Озюне хызмет эттирмек ичюн дегиль де, амма Озю хызмет этмек ве Озь джаныны къурбан этип, чокътан-чокъларны къуртармакъ ичюн кельгенини айтты.⁶

Мелекнинъ шаатлыгъы

Мелек Мерьемге корюнгенде, о, Огъул догъаджакъыны илян этти ве: «...ве сен Онынъ адыны Иса къояджакъсынъ, чюнки О, Озь халкъыны гуналардан къуртараджакъ»,⁷ – деди. «Рабби къуртара» манасыны бильдирген ад Исагъа тесаддюфен берильмеди. Исанынъ догъулувындан сонъ, мелек Вифлеем шеэрининъ янынъда къой сюрюни отлаткъан чобанларгъа корюнди. Чобанлар пек къоркътылар, амма мелек оларгъа: «Къоркъманъыз! Мен сизге къуванчлы хаберни алып келем. О, бутюн халкъ ичюн буюк къуванчтыр! Бугунъ Давутнынъ шеэринде сизинъ Къуртарыджынъыз догъды. О – Месих, Раббидир!»⁸ – деди.

Шегиртнинъ шаатлыгъы

Бир кунъ Иса Озь шегиртлеринден: «...сизлер Мени ким деп саясыз?» – деп сорады. Шегиртлернинъ бириси Пётр: «Сен – Месихсинъ, Тири Алланынъ Огълусынъ!» – деп джевап берди.⁹ Иса бу сырны оларгъа Алла ачкъаныны айты, амма буны кимсеге айтмагъа ясакъ этти. О, чокъусы адамлар Месихнинъ вазифелерини ве макъсадыны янълыш анълагъанларны бильди. Пётрнынъ джевабындан сонъ, Иса айтып башлады, ве О

чокъ азап чекеджегини, Озь джаныны кърбан береджегини деди. О, къайд эте ки, Месих – кълунда кылычы олгъан ер падишалыгъынынъ падишасы дегиль де¹⁰, адамлар ичюн азап чеккен бирев.

Исанынъ шаатлыгъы

Бир кунь Иса О Месих олгъаныны уфакъ шеэрден узакъ олмагъан бир ерде, кзую янында Онъа расткельген, еудийлернинъ огюнде алчакъ махлюкъ олгъан самариели къадынгъа ачты. Иса къадынгъа Алла Озюне Онъа Рухнен ве акъикъатнен табынгъан адамларны кыдыргъаныны айткъанда, о Исагъа: «Билем ки, Месих келеята. О, кельгенде, эр шейни бизге анълатып береджек», – деди. Иса бойле джевапланды: «Сеннен лаф эткен Мен – Одырым».¹¹

Иса Озь макъсадына иришип, кокке котерильген сонъ, шегиртлер Алланынъ планыны анъладылар ве, Исаны Месих деп адландырып, энди ич шубесиз башкъаларгъа Онынъ акъкъында шаатлыкъ эттилер. Мисаль оларакъ, Пётр еудийлерге Берекет Байрамында: «Алла сизлер хачкъа мыхлагъан бу Исаны Рабби ве Месих япты!»¹² – деди.

Месих ве Алланынъ Огълу

Муим ки, месихчилернинъ Язувында «Месих» сёзю «Алланынъ Огълу» ибаресинен параллель алда кзулланыла. Оларны сыкъ-сыкъ бир вакъытта расткетирмек мумкюн.

Иманлы еудийлер Исаны эм Месих, эм де Алланынъ Огълу деп адландырдылар. Пётр бу сёзлерни бир вакъытта кзуллана. О, Исагъа: «Сен – Месихсинъ, Тири Алланынъ Огълусынъ!»¹³ – дей. Иса олюлернинъ арасындан тирильткен Лазарнынъ татасы Марта, Исагъа озь иманыны косътерип, Онъа: «Сен дюньягъа келеяткъан Месих, Алланынъ Огълу олгъанынъа инандым»,¹⁴ – деди.

Инджилъ: Маркта окъуймыз: «Алланынъ Огълу Иса Месих акъкъында Къуванчлы Хабернинъ башланувы».¹⁵ Инджилъ:

Юханда бойле язылган: «Иса – Месих, Алланынь Огълу олганына инанынъыз».¹⁶

Эм де биз коремиз ки, Исаны суд эткен вакытта, баш руханий Ондан, О – – Месихми, деп сорап, бу эки унванны да кьуллана: «Тири Алланынь огюнде Сени емин эттирем, бизлерге айт, Месих, Алланынь Огълу – Сенсинъми?» Буны тасдыкълап, Иса кьоша: «Сиз Инсан Огълу, Кьудретли Алланынь онъ тарафында отургъаныны ве коктеки булутлар устюнде кельгенини кореджексиз».¹⁷

Буны айткъанда, Иса Озюнинъ экинджи келювини козьде тута. Еудийлер Месих коктен энъеджегине ве Алла Падишалыгыны кьураджагына инангъанда, акълы эдилер. Амма бу шей Исанынь экинджи келювининъ вакътында дегиль де, бирден оладжагыны тюшюнип, олар янълыштылар. Биринджи кере кельгенде, Иса азап чеккен Месих олмакъ керек эди. Озюнинъ экинджи келювинде О, Кьудретли Падиша ве Къады киби пейда оладжакъ.

Изаат

1. Теврат: Левийлилер 4.3; 2 Падишалар 1.14.
2. Зебур 104.15.
3. Пейгъамберлер: Ешя 45.1.
4. Пейгъамберлер: Даниял 9.25.
5. Пейгъамберлер: Ешя 11.1-5; Мика 5.2; Зекарья 6.12, 13.
6. Инджиль: Юхан 4.26; Марк 10.42-45; Матта 20.28; Юхан 13.15-16.
7. Инджиль: Матта 1.21.
8. Инджиль: Лука 2.10-11.
9. Инджиль: Матта 16.15-16; Марк 8.27-30.
10. Инджиль: Матта 16.21-28.
11. Инджиль: Юхан 4.25-26.
12. Инджиль: Фаалиет 2.36; Мектюплер: 1 Коринтлилерге 1.1-3; Еудийлерге 3.6; 1 Пётр 4.1.
13. Инджиль: Матта 16.16.
14. Инджиль: Юхан 11.27.
15. Инджиль: Марк 1.1.
16. Инджиль: Юхан 20.31.
17. Инджиль: Матта 26.63-64.

14

ИСА – АЛЛАНЫНЪ ОГЪЛУ

Базы адамлар тюшюнелер ки, месихчиликнинъ Исагъа Алланынъ Огълуна киби иманы Аллада апай олгъаны иманына эсаслана. Суаль бойле кююла: «Эгер Алланынъ апайы олмаса, насыл этип Огълу олмакъ мумкюн?»

Баба ве Огъул

Мукъаддес Китап бир ерде айтмай: Иса – Алланынъ Огълу, чюнки Алланынъ апайы бар эди. Мукъаддес Китап Алла – Баба олгъаныны, Иса исе Огъул олгъаныны тасдыкълай. Амма буны рухий манада анъламагъа керек. Месихчилер бу адларыны озьлери тюшюнип чыкъармадылар. Айны Иса бизге Алланы Баба киби таныштырды. О, Озь шегиртлерини бойле дува этмеге огретти: «Бизим коклердеки Бабамыз, Сенинъ Мукъаддес Адынъны эр кес сайсын! Сенинъ Падишалыгъынъ кельсин! Кокте олгъаны киби, ерде де Сенинъ ираденъ олсун! Бугунъ бизге кунъделик отъмегимизни бер. Бизге къаршы гуна япкъан адамларны багъышлагъанымыз киби, Сен де бизим Сангъа къаршы япкъан гуналарымызны багъышла. Бизге ёлдан урулмагъа берме, яманлыкътан къорчала. Амин».¹ «Коклердеки Бабамыз» ибареси Алланынъ Озь яраткъан махлюкъларнен араларыны косътере. Бу ибаре Алланынъ эписи адларындан энъ парлакъ ве маналыдыр. Алла Исаны Огъул деп адландыра: «Бу

– Меним севимли Оғълумдыр! Мен Ондан разым!»² Бойлеликнен, Инджиль Иса – Алланың Оғұлу олғаныны тасдыкылай. Шегиртлер де Оны бойле адландырдылар: «Сен – Месихсинь, Тири Алланың Оғұлусынь!»³ Иса бу унванны Озю тасдыкылады. Баш руханий Ондан: «Шуретли Алланың Оғұлу – Месих, Сенсиньми?» – деп сорағанда, Иса: «Меним»,⁴ – деди.

Итиразлар

Бизге «Алланың Оғұлу» ве «Баба» ибарелеринде бедений сойлукъ гъаеси бар олғаныны, ве онынъ ичюн оларны къулланмагъа керекмей, деп айтып оларар. Амма месихчилернинъ тарафындан оларны ред этмеге акъылсыз олур эди, чюнки Иса оларнен къулланды. Биз эпимиз «баба» ве «оғұл» сёзлерини адамлар чешит маналарда къуллангъанларны билемиз. Мисаль оларакъ, Мухаммед Али Джиннахны Пакистан миллетининъ бабасы, Махатму Гандини исе – Индия миллетининъ бабасы деп адландыралар. Къуранда ёлджу «ибнусабил» – «ёлнынъ оғұлу» киби адландырыла.⁵ Амма бу шей ёлнынъ апайы я да Джиннах ве Ганди бедений манада озъ халкъларнынъ бабалары олғаныны анылатмай.

Даа чокъ мисаль кетирмеге мумкюн. Мекка «Ом-ул-Кура» – шеэрлернинъ анасы киби адландырыла. Мухаммед Алининъ агъасы «Абу-Тураб» – «кульнинъ бабасы» киби адландырылды. Бизим кунълеримизде биле генчлер эсли-башлы акъайларнынъ ве къадынларнынъ къызлары ве оғұллары олмасалар да, олар бу генчлерге сукъ-сукъ «къызым» ве «оғұлум» айталар. Юкъарыда кетирильген мисаллерге ляйыкъ олмагъан изаны зорламагъа керекмегени киби, Мукъаддес Китапнынъ Иса Алланың Оғұлу олғаны тасдыкылавына да ляйыкъ олмагъан изаны зорлап къабул эттирмеге керекмей.

Меселенинъ эсасы

Къурандан ве Мукъаддес Китаптан коремиз ки, эгер Аллада бизге ошагъан козю ве къулагъы олмайып, корьмеге ве

эшитмеге къабилети олса, эгер Онынъ бети ве къоллары бизимкилеримизден фаркъланса, эгер О, бизим тахтларымызгъа ошамагъан тахтта отурса, демек, Онынъ Огълу башкъа бир ёлнен догъулып ола.

Иса Алланынъ Огълу киби

Мерьемге Куванчлы Хаберни кетирген мелек: «...догъаджакъ Бала азиз оладжакъ – Оны “Алланынъ Огълу” деп адландыраджакълар»,⁶ – деди. Мукъаддес Китап бойле айтмай: Иса Мерьемден догъулды, шунынъ ичюн О, Алланынъ Огълу деп адландырылды. Мерьем саде адамны Аллагъа чевирмеге я да бир акъикъий Алладан гъайры башкъа аллаларны яратмагъа да тырышмай. Алла екъанедир.

Биринджи ве сонъки

Мукъаддес Китап Иса Алланынъ Сёзю олгъаныны тасдыкълай. «Башта Сёз бар экен, ве Сёз Алланен бирликте экен, ве Сёзнинъ Озю – Алла экен. О башта Алланен бирликте экен».⁷ Бу парча Иса Алланынъ эбедий Сёзю олгъаныны косътере. Алла эбедий олса, Иса да, Онынъ Огълу, эбедийдир. Исадан гъайры ич кимсе «Алланынъ Сёзю» деп адландырылмады. Ве бу эбедий Алланынъ Сёзю, Мерьем къыздан догъулып ве адам олып, 2000 йыл къадар эвель коктен ер юзюне кельди.

Мусульманлар, эбедий Алланынъ Сёзю китап олгъаныны мумкюн, деп саялар. Ойле олса, Алланынъ Сёзю адам, Иса олгъаныны не ичюн саймакъ мумкюн дегиль? Мукъаддес Китапнынъ язылгъанындан 600 йыл сонъ, Къуран Иса – Алланынъ Сёзю олгъаныны таный.⁸

Исанынъ Алланынъ Огълу киби ялынъызлыгъы

Мукъаддес Китапта «Алланынъ огълу» ибареси эписи инсан махлюкълары Алланынъ эвлятлары адландырылгъанлары манасында къууллана, дейлер. Демек, Иса Озюни Алланынъ

Огълу деп адландыргъанда, О, бир метафораны къуллаана эди, сыкъ-сыкъ айталар.⁹

Амма Исанынъ Озь акъкъында эткен фикирлери эсасында бойле нетидже чыкъармагъа мумкюн дегиль. Озь акъкъында айткъанда, озьлерини «Алланынъ эвлятлары» деп адландыргъан адамлардан фаркъ этип, Иса бу ибареге бутюнлей башкъа мана берди. Невбеттеки тасдыкълавдан даа къатты олгъаныны кетирмеге мумкюн дегиль: «Бадам эр шейни Манъа берди. Огълунунъ ким олгъаныны Бабасындан гъайры кимсе бильмей, Бабанынъ ким олгъаныны да Огълундан ве Огълу ачамагъа истеген адамдан гъайры кимсе бильмей».¹⁰

Ич бир пейгъамбер, ич бир эльчи озь акъкъында бир вакъыт бойле айтмады. Еудийлер: «Ич бир вакъыт ич кимсе бу Адам киби лаф этмеген!»¹¹ – деп шаатлыкъ эткенлери анълайышлыдыр.

Мени корьген адам

Иса ер юзюне коктен кельгенини ве эр вакъыт олгъаныны тасдыкълады.¹² О: «Ибраим даа олмаздан эвель, Мен Барым»,¹³ – деди. Онынъ янындаки адамлар О, нени козьде туткъаныны анъладылар. Оны куфюрликте къабаатлап, ташнен урмакъ ичюн, олардан базылары ташлар джыйып башладылар. Бу еудийлер Иса Ибраим даа олмаздан эвель яшагъаны акъкъында айткъаныны ве О, Мусагъа ачылгъан: «Мен – бу Мендирим» (бакъ. Чыкъыш 3.14), Яхве (Иегова) шахсий адыны къулланып, бунен Озюни Аллагъа тенъ эткенини эшиттилер.

Иса Аллагъа: «Мына, Баба, Сенинъ огюнъде Мени шерефле. Дюнъя яратылмаздан эвель Сенинъ огюнъде Менимки олгъан шерефни Манъа къайтар!»¹⁴ – деп дува этти. О, шегиртлерине: «Мени корьген адам Бадамны да корьди»,¹⁵ – деди.

Бу шей Алланынъ эгизи олгъаныны анълатамы? Иса нени козьде тутта? Ачыкъ-айдын джевап бундан ибарет: Иса, Онда Бабасынынъ маиети киби айны маиет олгъаныны айтмагъа истей. Бундан да гъайры, Иса: «Баба ич кимсени суд этмей, лякин суд этмеге акъкъыны бутюнлей Огълунда берди. Шунунъ ичюн,

эр кес Бабаны урьмет эткени киби, Огълуны да ойле урьмет этсинлер»,¹⁶ – деди.

Онынъ улулыгыны озь козюнен корьген адамларнынъ шаатлыкълары Исанынъ корююши денъишкен дагъда Алла шегиртлерге: «Бу – Меним севимли Огълумдыр, Мен Ондан разым! Оны динъленъиз!»¹⁷ – деди. Бу вакъианы акъылгъа кетиргенде, эльчилерден бириси бойле язды: «Раббимиз Иса Месихинь къудрети ве келеджеги акъкъында сизлерге айтып бергенимизде, усталыкънен уйдурылгъан масалларны айтып кельмедик, амма Онынъ улулыгыны озь козюмизнен корьдик... Онен берабер азиз дагъда олгъанда, коктен кельген бу сесни биз озюмиз эшиттик».¹⁸

Эсас суаль

Не ичюн Алла ер юзюне Озь эбедий Сёзюни ёллады? Чюнки Алла Озь яраткъан дюньяны севе ве оны Озюне кери къайтармагъа истей. Иште бунунъ ичюн Мукъаддес Китап бойле айта: «Онъа инангъан эр бир адам эбедий омюрнинъ саиби оладжакъ». Не ичюн? Чюнки Иса Алланынъ булуновына, Аллагъа алып баргъан бирден-бир ёлдыр. О: «Мен – ёл, акъикъат ве аят олам. Бабагъа келеджек эр ким тек Меним вастамнен келе»,¹⁹ – деди. Бизге: «Башкъа ич кимседен къртулуш ёкъ. Бизге къртулмакъ ичюн, кокнинъ тюбюнде адамларгъа берильген тек бу ад бар, ич бир башкъа ад ёкъ»,²⁰ – айтылды.

Изаат

1. Инджиль: Матта 6.9-13.
2. Инджиль: Матта 3.17.
3. Инджиль: Матта 16.16.
4. Инджиль: Марк 14.61-62.
5. Къуран 2.177; 4; 171.
6. Инджиль: Лука 1.35.
7. Инджиль: Юхан 1.1-2.
8. Къуран 3.45.
9. Ахмад Дидат. Месих ислямда. Ahmad Deedat. Christ in Islam, p. p. 28-29.
10. Инджиль: Лука 10.22.
11. Инджиль: Юхан 7.46.
12. Инджиль: Юхан 6.51.
13. Инджиль: Юхан 8.58.
14. Инджиль: Юхан 17.5, 24.
15. Инджиль: Юхан 14.9.
16. Инджиль: Юхан 5.22-23.
17. Инджиль: Матта 17.5.
18. Мектюплер: 2 Пётр 1.16, 18.
19. Инджиль: Юхан 14.6.
20. Инджиль: Фаалиет 4.11-12.

15

ИСА – БУЮК ОДЖА (кинаели икяелер)

Исанынъ хызмети учъ ярим йыл девам этсе де, бу вакъыт ичинде О, Озюни бутюн дюнъягъа буюк оджа киби косътерди. О, аджайип ишлер япты ве янъы бир ёлда яшамагъа огретти. Онынъ огретюви къыйын дегиль эди. Онынъ сёзлери саде адамларгъа анълайышлы эди, айткъан шейлерни О, оларнынъ яшайышларындан алынгъан мисаллернен анълатты. Иса Озь бакъышларынынъ чокъусыны кинаели икяелерде ачыкълады. Кинаели икяе – бу яшайыштан алынгъан махсус маналы икяедир. Бу бабда биз Исанынъ базы кинаели икяелерини козьден кечиреджекмиз.

Исанынъ огретювининъ манасы, О, къулангъан усулларындан эмиетлидир. Озюнинъ янъы омюр ёлу акъкъында огретювини О, бир джумледе умумийлештирди: «Шунынъ ичюн, адамлар сизге не япкъаныны истесенъиз, сиз де оларгъа шуны япынъыз. Бунда бутюн Къанун ве Пейгъамберлернинъ Язылары тура».¹

Алланынъ Падишалыгъы

Исанынъ огретювининъ эсас мевзуларындан бири – Алланынъ Падишалыгъыдыр. О: «Вакъты-саати кельди! Алланынъ Падишалыгъы якъынлашты! Тёвбе этинъиз, Къуванчлы Хаберже инанынъыз!»² – деп хабер этти.

Бу бизге эпимизге дюнъя бакъымсыз къалмагъаны акъкъында бир хатырлавдыр. Алла эр шейни коре, амма О, бизге

сербест ираде бере. Биз Алланен идаре этильген машиналар дегильмиз. Даа догърусы, биз сербест махлюкълармыз, амма бизни эр алда Алла идаре эте. Алланынъ Падишалыгъы акъкъында айткъанда, Иса адамларгъа Онъа бойсунмагъа чагъыра. Алланынъ Падишалыгъы не олгъаныны косътермек ичюн, Иса кинаели икяени айтып бере.

Урлукъ сачыджы акъкъында кинаели икяе

«Бир урлукъ сачыджы тарлагъа чыкъа. О, урлукъ сачкъанда, базы урлукълар ёл кенарына тюше. Шу арада къушлар учып келелер де, урлукъларны чокъуп, ёкъ этелер. Башкъа урлукълар ташлы, топракъ аз олгъан ерге тюше ве тезден осип чыкъалар, чюнки топракъ бу ерде юфкъа экен. Кунеш чыкъкъан сонъ исе, оларны якъа ве яхшы тамыр атмагъанларындан, фиданлар къурып къалалар. Башкъалары тикенлер арасына тюше, тикенлер тез осип урлукъларны богъып ташлайлар. Даа башкъа урлукълар исе яхшы топракъкъа тюшип, бир урлукъ – юз къат, башкъасы – алтмыш ве даа башкъасы – отуз къат арткъач берекет берелер».³

Берекет урлукъ тюшкен топракънынъ чешитинден багълы олгъаны беллидир. Иса, эгер бизим юреклеримиз мераметсиз, къопай ве эгоизм толу олсалар, о вакъыт, эгер бизге яхшы урлукъ тюшсе биле, яни биз Онынъ Падишалыгъы акъкъында эшитсек ве билъсек, биз Оны къабул этемиз. Бунынънен берабер, эгер биз Алланынъ истегини къабул этип, оны омрюмизге кечирмеге башласакъ, Алланынъ Падишалыгъы бизим ичимизде оладжакъ.

Сакълангъан хазине

Башкъа сефер Иса тарлада сакълангъан хазине акъкъында кинаели икяени айтып берди. Бир адам оны тапа «...ве къувана-къувана барып, бутюн мал-мулькюни сата да, шу тарланы ала».⁴ Эбет, керчектен де, биз Алланынъ Падишалыгъыны тапкъанда, буюк къуванчкъа толамыз, амма бунынъ ичюн тѐлемеге керек.

Биз Алланынъ Падишалыгъынынъ азалары олгъанымыз ве Иса артындан кетип башлагъанымыз чокъусы адамларнынъ зытына тиеджек. Бизим намускъарлыгъымыз этрафтаки адамлар ичюн онъайтсыз олур. Биз достларымызны, агъаларымызны ве таталарымызны джойып оламыз. Бизим къоранталарымыз бизден юзь чевирип олалар. Алланынъ Падишалыгъына киришининъ нетиджеси – иштен чыкъарув, аписханеге къапалы олув, олюм биле олмакъ мумкюн. Иса Алланынъ Падишалыгъына кирмеге акъкъымыз ичюн бизге паалы фиатны тѐлемеге керек оладжагъыны анълай, амма о бунъа ляйыкътыр.

Бир кунъ фериселер Исадан Алланынъ Падишалыгъы не вакыт келеджегини сорадылар. Иса: «Алланынъ Падишалыгъы козьге корюнип кельмейджек. “Бакъ, о бу ерде”, я да “Ана о ерде”, – деп оламазлар, чюнки Алланынъ Падишалыгъы сизинъ аранъызда»,⁵ – деп джевапланды. Исаны динълегенлернинъ арасында сиясий инкъилябны беклегенлер бар эди. Олар Иса римли акимлерни къувалап, Палестинаны зулумдан азат этмеге тырышкъан, сиясий манада Месих оладжагъыны истедилер. Иса бойле истеклерни ред этти, чюнки акъикый меселе бунда дегиль эди.⁶ Инсаниетнинъ эсас меселеси – анавы я да башкъа бир сиясий къурум дегиль, амма гунадыр. Иса гунаны енъмеге кельди. Онынъ огретювине коре, Алланынъ Падишалыгъы эр бир адам ичюн, о тек сайлангъанлар ичюн дегиль. Иса, бу Падишалыкъ адамларнынъ юреклерининъ ичинде олгъаны акъкъында айткъаны бекленильмеген дегильдир. Оны къурмакъ ичюн, келеджекни беклемеге керекмей, о мында ве шимди къурула. Исанынъ артындан кетип ве Онынъ васиетлерини беджерип, адам бу Падишалыкънынъ азасы ола.

Акъылсыз бай

«Бир зенгин адамнынъ тарлалары пек яхшы берекет бергенлер. О: «Не япайым экен? Берекетни къояджакъ ерим ёкъ», – деп тюшюнген. Сонъ: «Мына бойле япарым: анбарларымны бозып, балабанджаларыны къуарарым, бутюн богъдай ве бутюн малымны шу ерге ерлештиририм»,

– деди. Озь джанына исе: «Джаным, энди сенде чокъ йылларгъа етеджек малынь бар. Раатлан, ашап-ич ве къуванчлы ол», – дейджем, – дей. Лякин Алла онъа: «Эй, акъылсыз адам! Бу гедже джанынъны алмагъа келеджеклер. Бу азырлагъанларынь кимге къаладжакъ?» – деди. Озю ичюн байлыкъ топлап, Алла ичюн зенгинлешмеген эписи адамларнынъ къысмети шойле оладжакътыр, – деди... Амма сиз Онынъ Падишалыгъыны къыдырынъыз, ве бу шейлернинъ эписи де сизге бериледжек».

(Лука 12.16-21, 31)

Ёлуну шашыргъан огъул акъкъында кинаели икяе

Бир адамнынъ эки огълу бар экен. Кучюги бабасына: «Баба, мал-мулькюнъден манъа тийеджек пайымны айырып бер», – дей. О адам бутюн мал-мулькюни огъуларына болип бере.

Бир къач кунъден сонъ кучюк огълу барлыгъыны топлап, узакъ бир мемлекетке кете. О ерде бозукъ ёлгъа тошип, олгъан параларыны кокке савурып битире.

Эр шейни масраф эткен сонъ, о яшагъан мемлекетте кучюлю бир ачлыкъ башлана, йигит исе ёкъсузлыкъкъа огърай. О, ерли сакинлеринден бирисине ыргъатлыкъкъа бара. О исе йигитни озь тарласындаки домузларны бакъмагъа ёллай. Яш огълан домузларнынъ емини тойгъандже ашамагъа пек истей эди, амма онъа ич бир шей бермей эдилер.

О вакыт акъылыны топлап, озь озюне: «Меним бабамнынъ о къадар чокъ ыргъаты бар, олар эписи тойгъандже аш ашайлар, даа артып къала, мен исе бу ерде ачлыкътан олеятан. Барып, бабама къайтайым ве онъа: “Бабам, мен Коклер ве сенинъ алдынъда гуна яптым. Эндиден сонъ сенинъ огълунъ денильмеге ляйкъ дегилим. Мени озюнънинъ бир ыргъатынь деп сай”, – дейим», – дей.

Бундан сонъ о, бабасына къайта. О даа узакъта келеят-къанда, бабасы огълуны коре ве аджый. О, чапып барып, огълунынъ бойнундан къучакълап опе.

Огълу исе онъа: «Бабам, мен Коклер ве сенинъ алдынъ-да гуна яптым. Эндиден сонъ сенинъ огълунъ денильмеге ляйыкъ дегилим», – дей. Амма бабасы къуллерына: «Тез олунъ, энъ яхшы урба кетирип, оны кийиндиринъиз, къолуна юзюк такъынъыз, аякъларына аякъкъап кийсетинъиз. Сонъ, бесленген бир бузавчыкъны кетирип, союньыз: ашайыкъ да къуванайыкъ. Чюнки меним бу огълум олю эди – тирильди, гъайып олгъан эди – тапылды», – дей. Бойлеликнен олар байрам яптылар.

Буюк огълу о вакъытта тарлада экен. Къайтып эвине якъынлашкъанда, чалгъы ве оюн-кулькю давушларыны эшите. Къуллерындан бирини чагъырып, не оляйткъаныны сорай. О: «Къардашынъ къайтып кельди, бабанъ оны сагъ-селямет корьгени ичюн, бесленген бузавчыкъны сойды», – дей.

Агъасы пек ачувланып, эвнинъ ичине кирмеге истемей. Бабасы тышарыгъа чыкъып, онъа ялвара. Амма о бабасына джевап берип: «Мен къач йылдан берли санъа къул киби хызмет этем, бир кере биле сёзюнден чыкъмадым. Лякин достларымнен шенъленмек ичюн сен манъа ич бир вакъыт улачыкъны биле бермединъ. Амма бутюн мал-мулькюнъни ороспуларнен берабер сарф эткен анавы огълунъ къайткъанда, сен онъа бесленген бузавчыкъны сойгъансынъ!» – дей.

Сонъ бабасы онъа: «Огълум! Сен бутюн вакъыт янымдасынъ, меним эр шейим сенинъки. Бизге къуванмакъ ве шенъленмек керек эди, чюнки сенинъ бу къардашынъ олю эди – тирильди, гъайып олгъан эди – тапылды», – дей.

(Лука 15.11-32)

Иса бу кинаели икяени этрафтаки адамларны эглендирмек ичюн айтмады. О, эгер тевбе этип, Аллагъа мураджаат этсе, Алла сонъки дереджедеки гунакярны биле къабул этеджегини

косьтермеге истеди. Алла эписи адамларнынъ къуртулгъаныны ве Онъа Иса ярдымынен кельгенлерини истей. Бу кинаели икяеде биз озь ёлуны кыдырувында Алладан юзь чевирген адамнынъ тарихыны коремиз. Амма Алла, бир кунь Адемнинъ бу эвляды ярыкъ нуруны корип, Онъа къайтаджагъыны беклеп, Озь буюк рахметинде ве мераметинде къапуны ачыкъ къалдыра.

Не ичюн Иса?

Не ичюн Алланынъ Падишалыгъыны мирас этип алувынынъ бирден-бир ёлу Исагъа итаат этюв сайыла? Чюнки О – бу Падишалыкънынъ Падишасыдыр. О, ерли акимлер киби, арекет этмей. О, ёлбашчылыкънынъ башкъа концепциясыны косьтере. Иса шегиртлерге: «...ким сизде буюк олмагъа истесе, сизге хызметчи олсун. Ким исе сизлернинъ арангъызда биринджи олмагъа истесе, эписине къул олсун. Чюнки Инсан Огълу да Озюне хызмет эттирмек ичюн кельмеди. О, Озю хызмет этмек ве Озь джаныны къурбан этип, чокътан-чокъларны къуртармакъ ичюн кельди»,⁷ – деп акъыл огрете. Озь шегиртлерининъ аякъларыны ювгъанда, О, оларгъа орьнек косьтерди.⁸ Сонъ Иса Озь джаныны олар ве бизим ичюн къурбан этип берди. Башкъа тарафтан, Иса Онъа инанмагъа мумкюн олгъаныны исбатлады, чюнки О, чокъ бельги берди ве чокъ пейгъамберликни ерине кетирди. Оларнынъ арасындан энъ буюк – Онынъ тирилювидир (Мектюплер: Римлилерге 1.4; къыясл. Римлилерге 10.9).

Иса Озь издешлерине келеджекте эминликни берди. Кыямет куню Онынъ артындан кетмеге къарар эткенлерге О: «Эй, Меним Бабадан хайыр алгъанлар, келинъиз! Дюнъя яратылгъанындан берли сизлер ичюн мирас олып азырлангъан Падишалыкънынъ саиби олуныз!»⁹ – дейджек.

Изаат

1. Инджиль: Матта 7.12.
2. Инджиль: Марк 1.15.
3. Инджиль: Матта 13.3-8.
4. Инджиль: Матта 13.44.
5. Инджиль: Лука 17.20-21.
6. Инджиль: Юхан 6.15.
7. Инджиль: Марк 10.43-45.
8. Инджиль: Юхан 13.4-17.
9. Инджиль: Матта 25.34.

ИСА – БУЮК ОДЖА (аджайип ишлер)

Энди эвельден бильгенимиз киби, Иса тек пейгъамбер дегиль. О, пейгъамберден баягъы буюкчедир. Мукъаддес Китап Оны падишаларнынъ Падишасы ве раббилернинъ Раббиси деп илян эте.¹ Онынъ ишлери Онынъ къудретини ве акимиятини косьтерелер. Иса инанмагъан еудийлерге: «Эгер Мен Бабамнынъ ишлерини япмасам, Манъа иман этменъиз. Эгер Онынъ ишлерини япсам, ве сиз Манъа инанмасанъыз, ишлериме инанынъыз. Сонъ билирсиз ве инанырсыз ки, Баба Менде ве Мен Бабада олам»,² – деди.

Къуран, Иса аджайип ишлер япкъанында Мукъаддес Китапнен разы. О, кёр адамларнынъ козьлерини ачты, О, олю адамларны тирильтти. Инджильден Иса эм огретювинен, эм де аджайип ишлер япкъанынен Онынъ Алладан келюви не къадар муим олгъаныны косьтермеге истегенини билемиз. Адамларнынъ ихтияджларына джевапланып, О, аджайип ишлер япты. Буну япкъанда, О, аджайип ишлер япмагъа Озь истидатыны косьтермеге, адамлар башкъа муим бир шейни анълайджакъларыны истей эди.

Биринджи аджайип иш

Той байрамында Иса сувны шарапкъа чевирди. Бу шарапнынъ лезети пек яхшы эди, мусафирлерден ич бириси эвель

бойле шарап ичмеген эди.³ Иса бунен нени косьтерди? О, бундан эвель олгъан эр шейден даа яхшысыны кетиргенини (Онынъ Падишалыгъыны) косьтерди. Бу аджайип иштен биз Иса – мукеммеллигининъ Раббиси олгъаныны анълаймыз. Къуртары джымызны билъгенимизден эвель биз ким олгъан олсамыз да, О мытлакъ бизни денъштирир, янъыдан иритир, даа мукеммель бир шейге чевирир.

Баланынъ омрюни къуртарув

Бир кунъ Исанынъ алдына пек къайгъылы адам кельди ве олюм тёшегинде яткъан огълуны келип тедавийлейджегини Онъа ялварды. Иса бу адамгъа: «Эвинъе бар, огълунъ сагъ-селямет оладжакъ»,⁴ – деди. О адам эвине кетти ве ёлда онъа баласы сагъ-селямет олгъаныны айткъан къулуны расткетирди. О, баланынъ алы саат къачта енгиллешкенини сорап, Иса онъа: «Огълунъ сагъ-селямет оладжакъ» деген вакъытта олгъаныны анълады. О озю ве онынъ эвдекилери Исагъа иман эттилер.

Бу вакъиа акъкъында окъугъанда, Иса месафени кечип олгъаныны анълаймыз. Алла ич бир вакъыт бизден узакъ олмай. Иса: «Мен исе эр вакъыт, дюньянынъ сонъунадже сизлернен олурым!»⁵ – деди. О, «Алла къуртара» манасыны анълаткъан «Иса» адынен бошуна адландырылмагъан эди. Ве биз сынъырсыз акимет саиби Олгъангъа юзюмизни чевирумек керекмиз.

Хавуз софасындаки адам

Миляттан эвель биринджи асырда Ерусалимде Бетсайда деген бир хавуз яхшы белли эди. Бу хавузнинъ этрафында эр кунъ сюрюлернен хасталар топланды. Рабининъ мелеги ара-сыра хавузгъа тюшип, сувны арекетке кетире эди. Сув чалкъангъанынен хавузгъа биринджи ким кирсе, о адам эр бир хасталыкътан тедавийлене эди. Бу ерде 38 йыл девамында хаста олып яткъан бир адам бар эди.⁶

Бир кунъ Иса хавузгъа кельди ве озь тёшегинде яткъан хастаны коръди. Бу адам 38 йыл девамында паралич алда эди.

Иса ондан: «Сагъ олмагъа истейсинъми?» – деп сорады. Хаста Исагъа эбет деди. Иса хастагъа: «Еринъден тур, тѣшегинъни алып бар!» – деди. О адам шу анъ яхшы олды, тѣшегини алып, юрип кетти.

Бу вакъиа бизни неге огрете? Эгер биз энъ заваллы гунакярлар биле олсакъ, тѣвбе этиов къапусы бизим ичюн ачыкътыр. Иса бизни багъышлап тедавийлеп ола, эр шей бизге багълы. Алла кимсени зорлап къуртармай. Аллагъа бизни болюнмеген адамлар япмагъа имкян бермеге керек, Онъа ачылмагъа керек. Алла эр вакъыт вазиетни незарет эте, амма Исаны бизим Къуртарыджымыз киби къабул этмеге истемегендже, О, омрюмизге ич бир вакъыт кирмез.

Беш бинъ адамнынъ тойдурувы

Бир кунъ Иса 5000 зияде адамны беш отъмекнен ве эки балычыкънен ашатып тойдурып, оларны айретте къалдырды. Бу вакъиа бойле олды. Онынъ этрафында чокъ адам топланды. О ерде адамлар яшамады. Акъшам вакъты якъынлашмакъта эди. Эльчилер, адамлар озълерине аш-сув алсынлар деп, энъ якъын койге оларны ёлламагъа истедилер. Амма Иса Озю оларны ашатып тойдурмагъа истеди. Эльчилерден бириси беш отъмек ве эки уфакъ балычыгъы олгъан бир огъланни тапты. О Исагъа: «... лякин бу къадар адам ичюн о недир?» – деди. Иса джевап бермеди. О, шегиртлерине адамларны отуртмагъа эмир берди. Иса отъмеклерни алып, шукюр этти де, оларны шегиртлерине берди, олар исе адамларгъа даркъатты. Адамлар ашап тойгъан сонъ, шегиртлер къалгъан кесеклерни он эки сепетке джыйып толдурдылар.⁷

Бу шей бизге нени огрете?

Адамлар оларны бакъаджакъ Месихни бекледилер. Олар озъ бедений истеклерини къасевет эттилер. Олар Исаны Падиша япмагъа истеп, Онынъ артындан кеттилер, амма Иса оларгъа

Онынъ ер юзюне келювининъ акъикъий макъсады адамларны къуртармагъа олгъаныны ачыкъ-айдын айтты.⁸

Исанынъ сёзлерине коре, Алла оларнынъ баба-деделерине сахарада аш-сув берип, ихтияджларда ярдым этти, амма оларнынъ ер юзюндеки омрю къыскъа эди. Иса кетирген аш исе эбедий, чюнки Исанынъ Озю аят отъмеги ола. Исагъа инангъанлар бу вакъиадан даа башкъа дерс алып олалар. О еудий огъланда тек бир къач отъмек ве балычыкъ бар эди, амма Алланынъ оларны чокълаштырмагъа къабилитети бар. Бу шей бизим рухумызны котермеге керек: биз Аллагъа не бермесек – вакъыт, кучъ, акъча олсун, О буны чокълаштырыр. О – микъдарнынъ Раббисидир.

Иса сув устюнде юре

Чокъ адамны ашап тойдуруп, Иса шегиртлерине къайыкъны алмагъа, гольнинъ о бир тарафына кетмеге буюрды. Олар кеттилер, амма къайыкъкъа къаршы кучълю ель эскени ичюн, пек яваш кеттилер. Акъшам тюшти, Иса исе даа оларнен дегиль эди. Беш километр къадар кечип, олар голь устюнден къайыкъкъа келеяткъан Исаны корьдилер. Оны корип, бу – бир хаялеттир, деп тюшюнип, къоркъкъанларындан къычырдылар. Иса шу анъ оларгъа: «Джесюр олунгъыз! Бу – Меним! Къоркъмангъыз!» – деди.

Пётр, Исаны голь устюнден юргенини корип, о да сув устюнде юрип олурмы, деп Ондан сорады. Иса: «Кель!» – деди. Пётр къайыкътан чыкъып, сув устюнден Исагъа кетти, амма ельнинъ кучюни сезип, къоркъты ве бата башлады. Иса шу анъ къолуны узатып, оны къуртарды.⁹

Бизим ичюн дерс

Иса – табиатнынъ Саибидир. Биз Онынъ артындан кетмеге къарар чыкъаргъанда, О: «Меним артымдан юр!» – дей. Эгер бу ёлда биз къыйынлыкъларны расткетирип, Онъа бизни къуртармагъа риджа этсек, О, ярдымгъа келе. О фуртунаны

ятыштырып, Пётргъа сув устюнде юргеге имкян берди. Бельки, бу бугунь бизим ичюн пек актуаль дегильдир. Амма бу вакъиа яшайышнынъ чешит вазиетлеринде Иса бизнен берабер олгъаныны бизге огрете. Эгер биз Онъа иман этсек, Онынъ эминлиги ве тынчлыгъы бизге эр вакъыт ярдым этерлер. Иса бугунь де эвельки киби адамларнынъ юреклериндеки фуртуналарны ятыштыра. Иманлынынъ башына насыл белялар тюшмесе де, о, насыл алгъа огърамаса да, Иса эр вакъыт тынчлыкъ кетире.

Иса – аятнынъ Раббисидир

Иса кёр адамларнынъ козьлерини ачты, сагъыр адамларгъа эшитмеге чарелерини ве олю адамларгъа аятны къайтарды. Лазар ольди ве къабир ичине къоюлгъанына энди дёрт кунь олды. Амма Иса къабир янынъда: «Лазар, тышарыгъа чыкь!» – деп къычырды, ве о, къабирден сагъ чыкьты.¹⁰

Бойлеликнен, Исанынъ олюелерни тирильтмеге акимieti бар. Исанынъ: «Мен тирилюв ве аят олам. Манъа иман эткен адам ольсе де, яшайджакъ»,¹¹ – дегени анълайышлыдыр. Иса дюньяны суд этмеге кене келеджек. О, Озь издешлерини эбедий омюр алмакъ ичюн тирильтмеге ваде этти.¹²

Нетидже

Исанынъ огретюви ве Онынъ аджайип ишлери Мукъаддес Китапта «сиз Иса – Месих, Алланынъ Огълу олгъанына инанынъыз деп ве инанып, Онынъ адындан аятны алынъыз деп, язылгъандыр».¹³

Изаат

1. Инджиль: Сырлар 19.11-16.
2. Инджиль: Юхан 10.37-38.
3. Инджиль: Юхан 2.1-11.
4. Инджиль: Юхан 4.46-54.
5. Инджиль: Матта 28.20; къяясл. 1.22-23.
6. Инджиль: Юхан 5.1-9.
7. Инджиль: Юхан 6.1-14.
8. Инджиль: Юхан 6.22-71.
9. Инджиль: Юхан 6.16-21; Марк 6.47-50; Матта 14.22-32.
10. Инджиль: Юхан 11.1-45.
11. Инджиль: Юхан 11.25.
12. Инджиль: Юхан 6.40.
13. Инджиль: Юхан 20.31.

ИСА – БУЮК ОДЖА (иман ве ишлер)

Озь хызметининъ башындан Иса диний итибарлы башлыкълар ичюн телюке эди, амма саде адамларнынъ чокъусы бирден Онынъ артындан кеттилер. Оларнынъ дин оджалары Тевратны эр бири озюнджесине анълатты ве тышкы мерасимлерге ве арекетлерине эмиетни чокъча бердилер. Иса бутюнлей башкъа огретювнен кельди.

Раатлыкъ куню

Раатлыкъ куню – афтанынъ единджи кунюдир. Еудийлер ичюн бу кунъ айырыджа мукъаддес эди. Кунъделик ишлерден кунъ сербестлиги олмакъ керек, бу, пек догърудыр. Амма еудийлер онынъ догъру манасыны бозгъан чокъ ясакъны кирсеттилер.

Иса, раатлыкъ куню де яхшы ишлер япмакъ керек, деди. Мисаль оларакъ, Иса адамларны аселет раатлыкъ кунюнде тедавийледи. Бойле раатлыкъ кунълерининъ биринде О, фериселерге дос-догъру къаршы чыкты. «...раатлыкъ куню яхшылыкъ я да яманлыкъ япмакъ мумкюнми? Къанун нени рухсет эте? Джан къуртармакъмы я да ольдюрмекми?»¹ Ве О, хаста адамны догъру оларнынъ огюнде тедавийледи. Онынъ иши исе фериселерни о къадар ачувлатты ки, олар Исаны насыл этип ольдюрмеге акъыл танышып башладылар.² Амма Иса яхшы иш-

лер япмакътан възгечмеди. Бизге эвельки бабдан белли олгъаны киби, Бетсайда хавузындаки паралич урулгъан адам да Онен раатлыкъ куню тедавйленди.³ Бу вакъиадан сонъ фериселер даа зияде Исаны къоркъузып башладылар.⁴

Иса адамлар эки шейни анълагъанларыны истеди: биринджиден, Алла Озь мераметини оларгъа афтанынъ эр бир кунюнде косьтере; экинджиден, адамлар Алладан дегиль де, адамлардан чыкъкъан ич бир диний къанунларны къабул этмемек кереклер. Адамларнен уйдурылгъан диний мерасимлерни ве эмирлерни туткъан о вакъыттаки еудийлернинъ устюнден кулип оламыз, амма биз озюмизден де сорамакъ керекмиз: бизим япкъан ишлеримизден Алла эписилернен разымы?

Дува

Исанынъ огретювинде дува пек муим ерни тута. О, эгер биз, адамлар бизим диндарлыгъымызны коръсюнлер деп, тек оларнынъ огюнде дува этсек, демек, бу экиюзъюликтир. Аллагъа бойле дуваларнынъ кереги ёкъ. О: «Дува окъугъанда, экиюзъюлер киби япма. Олар синагога ве кенъ сокъакъларнынъ кошелеринде токътап, эр кес коръсюн деп, дува этмеге севелер»,⁵ – деди.

Биз Аллагъа рухнен ве акъикъатнен табынмакъ керекмиз.⁶ Эгер бизим рухумыз ве гонъюмиз Алланынъ огюнде темиз олмаса, бизим эписи дуваларымыз бошунадыр. Иса, биз дува окъугъанымызда, сёзлерни чокъ текрарлап отурманъыз, дей.⁷ Еудийлерде тек механикий суретте текрарлангъан дувалар бар эди. Иса, Аллагъа бойле дуваларнынъ кереги ёкъ, деп огрете. Биз дуваларымызгъа чокъ сёз къошсакъ, я да айны сёзлерни дуваларымызда текрарлап-текрарлап айтсакъ, Алла дувамызны даа яхшы эшитип башламаз. О: «Менден огренинъиз»,⁸ – деди.

Дуваны насыл этип окъумакъ керек

Иса бизге дуванынъ нумюнесини берди. Баыда оны «Раббининъ дувасы» деп адландыралар.⁹ Лякин Инджиль: Юхан къыс-

мында (17.1-26) кетирильген дуваны даа догърусы «Раббининъ дувасы» айтмагъа керек.

Иса Озь шегиртлерине бу дуваны сёзю-сёзюне окъумагъа буюрмай. Даа догърусы, о бизге, акъикъий дува акъкъында бизим тюшонджемиз олсун деп, берильди. Дува эткенде, ер юзюне Алланынъ Падишалыгъы кельсин ве бизим рухий ве бедений ихтияджларымыз тамамлансын деп, Аллагъа ялвармагъа керекмиз. Биз багъышлавны истемеге ве Онынъ Падишалыгъыны илян этмеге керекмиз.

*Бизим Коклердеки Бабамыз!
Сенинъ Мукъаддес Адынъны эр кес сайсын!
Сенинъ Падишалыгъынъ кельсин!
Кокте олгъаны киби, ерде де Сенинъ ираденъ олсун!
Бугунъ бизге кунъделик отъмегимизни бер.
Бизге къаршы гуна япкъан адамларны багъышлагъанымыз киби,
Сен де бизим Санъа къаршы япкъан гуналарымызны багъышла.
Бизге ёлдан урулмагъа берме, яманлыкътан къорчала....*

(Инджилъ: Матта 6.9-13)

Иса бизни Ерусалимге я да башкъа бир тарафкъа бетимизни чевирип дува этмеге огретмеди. О, дува вакътында япкъан аркетлеримизнен багълы насиатларны да бизге бермеди. Алланы бизим ниетлеримиз зиядедже меракъландыра.

Бизден «дувагъа не къадар вакъыт айырмагъа керек» деп сорап олалар? Иса даима эм де Озь омрюндеки пек муим вакъиаларынынъ огюнде дува этип, дувагъа чокъ вакъыт айырды. Эльчилер де айны бойле япып, башкъа месихчилерге де олардан орънек алмагъа тевсие этилер.

Дува пек эмиетлидир. Амма Мукъаддес Китап бизге бойле огрете: биз иманымызны акъикъий ишлерге кечирмеге керекмиз. Дува ишнинъ ерини алмай. Биз озюмиз япып оладжакъ шейни Алла бизим еримизге япмаз. Алла бизим дуваларымыз-

ны къабул этип, къыйынлыкъларымызда бизге ярдым этер. О, биз ичюн хусусан эмиетли олгъан шейлер акъкъында дуваларымызны къабул этер.

Месихчилер Аллагъа Исанынъ адынен дува этелер, чюнки Иса ойле буюрды. Иса ярдымынен биз Аллагъа якъынлашамыз. Иса Озю: «эгер Меним адымдан Бабадан не сорасанъыз, О, сизге береджек. Шимдигедже Меним адымдан Бабадан ич бир шей сорамадынъыз. Соранъыз ве аладжакъсыз, ве къуванчынъыз там оладжакъ»,¹⁰ – деди.

Аштан-сувдан вазгечюв

«Месихчилер не ичюн аштан-сувдан вазгечмейлер» деп сыкъ-сыкъ сорайлар? Месихчилер аштан-сувдан вазгечелер,¹¹ амма Рамазан айында дегиль. Иса: «Аштан-сувдан вазгечкенде, эки-юзьлюлер киби чырайынъызны сытып юрменъиз. Олар, аштан вазгечкенлерини адамларгъа бильдирмек ичюн, юзьлеринден къар ягъдырып юрелер. Сизге догърусыны айтам: олар энди мукафатыны алалар. Лякин сен аштан-сувдан вазгечкенде, башынъны зейтюн ягъынен ягълап, бетинъни ювып юр. Сенинъ аштан вазгечкенинъни адамлар дуймасын, оны тек гизли олгъан Бабанъ бильсин. О вакъытта, эр гизли ишни корьген Бабанъ сени мукафатлар»,¹² – деп буюрды.

Исанынъ огретювине коре, аштан-сувдан вазгечюв, дува киби де, Яратыджы ве иманлынынъ арасында олгъан шахсий бир шейдир. Исагъа коре, адамларнынъ ичиндеки ниетлери тышкъы арекетлерден эмиетлидир. Адам аштан-сувдан вазгечип, дува да этебилер, амма эпбир багъышланмаз. Мукъаддес Китапта Корнелий деген адам анъыла. Эм достлары, эм де душманлары бу диндар акъайны пек урьмет эттилер. О, къанун боюнджа яшады, даима аштан-сувдан вазгечип, эр вакъыт дува окъуды. Онынъ диндарлыгъыны корип, о, багъышлансын деп, Алла онъа Пётрны, Месихчининъ эльчисини, ёллады. Пётр онынъ эвине келип, Месих, Онынъ омрю, Онынъ азап чекюви ве хачта олюми акъкъында айтып берди. О, Исанынъ тирилюви ве Онынъ

келеджекте Къады оларакъ келюви акъкъында айтты. Ве тек Исагъа иман эткен сонъ, Корнелий багъышланды.¹³

«Мына Мен истеген аштан-сувдан вазгечюв: ялан бугъавларыны узип кес, боюндырыкъъ багъларыны чез, ве къыйналгъанларны азат эт, эм эр тюрлю боюндырыкъны узип ташла. Ачлыкъ чеккен адамнен озъ отъ-мегинънен болуш, ве быралкътыланып юрген фукъарелерни эвинъе кирсет; чыплакъ адамны коръгенде, оны кийиндир, сой-сопунъдан ярдымынъны къызгъанма».

(Ешая 58.6-7)

Он пайдан бир пайы

Иса яшагъан вакътында фериселер эр тюрлю келирнинъ он пайындан тамам бир пайыны Аллагъа бере эдилер ве шашыладжакъ дереджеде бунынъ акъкъында къасеветлендилер. Олар бири-бирини ве этрафтаки адамларны теэссурат алтында къалдырмагъа истедилер, акъикъатта джиддий шейлерни исе козь огюне алмадылар. Иса: «Сакът олунъыз, эйи ишлеринъизни адамларнынъ огюнде, олар сизни коръсюн деп, япманъыз. Акс алда Коклердеки Бабанъыздан мукъфат алып оламазсыз. Бойлекнен, садакъаны бергенде, эр кеснинъ дикъкъатыны джелъп этме. Буны экиюзъюлер япалар. Адамлар оларны макътасын деп, эйилиги акъкъында синагога ве сокъакъларда макътанып юрелер. Сизге догърусыны айтам: олар энди мукъфатларыны бутюнлей алалар. Сен садакъа бергенде исе, сол къолунъ онъ къолунъ не япкъаныны бильмесин. Сонъ, сенинъ садакъанъ гизлиден олсун. О вакъыт эр гизли ишни коръген Бабанъ сени мукъфатлар»,¹⁴ – деди.

Адамларнынъ мукъфатыны беклемейип, адам ярдым этмеге азыр олсун. Буны бизге косьтермеге истеп, Иса бир мераметли самариели адам акъкъында икяени айтып бере. Бу икяе – башкъа адамларгъа олгъан акъикъий севгининъ пек яхшы орънегидир.

Мераметли самариели

«...Бир адам Ерусалимден Ерихонгъа кеткенде, айдутларнынъ къолуна тюше. Олар ёлджунунъ урбасыны ала-лар, оны котеклейлер ве олю алында къалдырып кетелер. Ойле олды ки, шу ёлдан бир руханий кете экен. Амма о адамны корьгиненен, башкъа тарафкъа кечип кете. О ерден кечкен бир левилийи де шойле япа: яралы яткъан ерге барып, оны коре ве ёлнынъ башкъа тарафындан кечип кете. Кене шу ёлдан кечкен бир самариели о гъарипнинъ яткъан ерине келип, оны коре ве аджый. О, онынъ янына бара да, яраларыны шарапнен юва ве зейтюн ягъынен ягълап, багълап къоя. Сонъ оны озъ къатырынынъ аркъасына отуртып, мусафирханеге алып бара ве анда да бакъып тура. Эртеси куню, озъ ёлуна чыкъкъанда, мусафирханенинъ саибине эки динар чыкъарып берип:

“Бу адамны яхшы бакъ. Эгер бундан зияде масраф этсенъ, мен къайтып кельгенимден сонъ, санъа берерим”, – деди.

Сенинъдже, учевинден къайсы бириси айдутларнынъ къолуна тюшкен адамгъа якъын олды? Къанун оджасы:

“Онъа мерамет эткен адам”, – деп джевап берди. Иса онъа:

“Бар да, сен де бойле яп”, – деди».

(Лука 10.30-37)

Бугунъ джемиетнинъ тюрюлю табакъаларында ве этник группаларда адамларнынъ аралары яхшы олмакъ кереклиги акъкъында чокъ айталар. Чокъ йыллар эвель Иса небеттеки принципни берди: «...башкъа адамны озюньни севгининъ киби сев».¹⁵ Башкъа адам – бу тек къомшунъ дегиль, амма сен тренде я да автобуста къыскъа бир муддетке расткетирген таныш олмагъан адам да. Иса Озь омрюнде бу алидженап севгини яхшы корьсетти. О, инсаниетни къуртармакъ ичюн, Озь джаныны къурбан оларакъ кетирди.¹⁶ Келинъиз, севгинен ве акъикъатнен Онунъ артындан кетейик.

Изаат

1. Инджиль: Марк 3.4.
2. Инджиль: Марк 3.5-6.
3. Инджиль: Юхан 5.1-15.
4. Инджиль: Юхан 5.16-18.
5. Инджиль: Матта 6.5-6.
6. Инджиль: Юхан 4.24.
7. Инджиль: Матта 6.7.
8. Инджиль: Матта 11.29.
9. Инджиль: Матта 6.9-13.
10. Инджиль: Юхан 16.23-24.
11. Инджиль: Матта 17.21; Мектюплер: 1 Коринтлилерге 7.5; Фаалиет 13.3.
12. Инджиль: Матта 6.16-18.
13. Инджиль: Фаалиет 10.1-48.
14. Инджиль: Матта 6.1-4.
15. Инджиль: Лука 10.27.
16. Мектюплер: 2 Коринтлилерге 8.9.

18

ИСА – БУЮК КЪУРБАН

Мусульманлар эр йыл *Эйд аль-Адха* байрамыны туталар. Мен Ахмаднынъ бабасы янында турдым ве о, къурбанлыкъ къозуны сойгъаныны бакътым. Мусульманлар эр йыл о къадар чокъ къурбан чалгъанлары мени айретте къалдырды. Бу чокъ йыл эвель эди, ве мен о вакъыт бу къурбан чалувнынъ эмиети акъкъында даа аз бильдим. Тезден, башкъалары киби, мен бильдим: Алла Ибраимни сынамагъа истеди ве онъа озь огълуны къурбан оларакъ кетирмеге буюрды. Ибраим бойсунды, амма сонъки дакъкъада Алла Ибраимнинъ огълуны къозугъа денъиштирди. Бугунь адамлар къурбанларыны кетиргенде, о вакъианы акъылда туталар.

Адем ве Ава

Мукъаддес Китапкъа коре, къурбанлар даа Ибраимден эвель кетирильген эдилер.

Алла Адемни яраткъан сонъ, яхшылыкънен яманлыкъны айырып таныткъан теректен ашайджакъ куню оледжегини онъа айтып, шу теректен махсул ашамакъны ясакъ этти.¹ Адем ве Ава Алланы динълемедилер. Олар бири-бирининъ чыплакъ олгъанларыны корип, утандылар ве япракълар ярдымынен озь чыплакълыгъыны къапатмагъа арекет эттилер.² Бу вакъиа Къуранда да язылды.³

Хаин ве Хабиль

Адем ве Аванынъ огъуллаы Хаин ве Хабиль эди.⁴ Мукъаддес Китапкъа коре, оларны Аллагъа къурбан чалмагъа огретилер. Хабильнинъ къурбаныны Алла къабул этти, Хаиннинъ къурбаныны исе ред этти. Хаиннинъ къурбаны ред этильгенини Къуран тасдыкълай.⁵ Бу икяени Мукъаддес Китапнынъ бутюн метининден айырмайып окъугъан сонъ, Адемнинъ къорантасы Аллагъа насыл якъынлашмагъа бильгенини коремиз. Къурбан кетирмеге керек эди. Кечче Алла бойле ачкъан: гунамыз ичюн биз олюм къазандыкъ, шу себептен олюм ерини алгъан къурбан, яни одеме, кетирмеге керек (*фидьях*).

Ибраим ве онынъ огълу

Бойле одеме Ибраим ве онынъ огълунынъ орьнегинде корьсетильди. Алла Ибраимге огълуны къурбан чалмагъа буюрды, ве Ибраим Аллагъа бойсунды. Ибраим, огълуны соймакъ ичюн, къолуны узаткъанда, Алла оны токътатып, Ибраимнинъ огълу ерине бир къозуны берди, ве бу къозу огълу ерине ольди.⁶

Песах къозусы

Песах къозусы – бу даа бир гузель орьнектир. Исраиль халкъыны Мысырда пек къыйнадылар. Мысырнынъ падишасы, фыравун, оларгъа озь Алласына сербест инанмагъа разылыкъ бермеди. О вакъыт Алла, исраиллилерни Мысырдан чыкъармакъ ичюн, Мусаны ёллады. Мысырны чокъ фелякетге огъратып, Алла, ниает, бу топракъта эписи биринджи догъулгъан балаларны ольдюреджегини айтты. Исраиллилернинъ биринджи догъулгъан балаларыны исе Алла сагъ къалдырды. Муса эр бир исраилли къоранта къозуны сойып, онынъ къаныны къапу черчивесине сюртеджеклерини буюрды. Алланынъ мелеги къозу къаны сюртюльген къапуларнынъ янындан кечти, ве бу эвде биринджи догъулгъан балалар ольмеди. Алла Озь

сёюни тутты – Исраильнинь биринджи догъулгъан балалары къуртарылгъан эдилер.⁷

Мусанынь къануны

Мусанынь къанунында, Левийлилер китабында, Алла Онъа якъынлашмакънынъ бирден-бир ёлуны адамгъа ачты – къурбан ярдымынен.⁸ Сонъ Алла Павел эльчи ярдымынен: «...къан тёкюльмесе, багъышлава олмаз», – деди.⁹ Муса къурбан насыл чалмагъа керек олгъаныны исраиллилерге анълатты. Гуна къазангъан адам къусурсыз айванны (бузавны) Алланынь Сарайынынъ къапулары огюне кетирмеге керек эди. Анда, санки озь гунасыны айваннынь устюне авуштыргъандай, къолуны бузавнынъ башына къойып, оны соймагъа керек эди. Сонъ руханий бузавнынъ къанынен Азиз Ернинъ огюни септи, къалгъаны исе къурбан еринде якъылды. Алла гуна къазангъан адамнынъ олюми ерине айваннынь олюмини къабул этти.¹⁰

Суаль

Эгер адамнынъ къыймети эр бир айваннынь къыйметинден чокъ кере устюн олса, насыл этип де адамнынъ ерине айван олип ола? Айван адамнынъ гунасыны озь устюне алмады, бу тек сонъ не олмакъ керек олгъан шейни корьсетти. Эписи гуналар ичюн бирден-бир мукеммель къурбан кетирильмегендже, Алла буны япмагъа рухсет берди. Бу къурбан ер юзюнде бир вакъытлары яшагъан я да яшайджакъ эписи адамларнынъ гуналары ичюн кетирильди.

Буюк къурбан

Мусадан сонъ Алланынь чокъусу пейгъамберлери буюк къурбан акъкъында пейгъамберлик этилер. Олардан бири Ешая эди. О, аджайип пейгъамберлик этти, ве бир къач асырдан сонъ бу пейгъамберлик ерине кельди. О вакъыт Иса Ме-

сих Алланынъ къуртарув планыны беджерди (Ешай 52.13-15; 53.1-12).

Сувгъа Батырыджы Ягъянынъ шаатлыгы

Алла ёллагъан пейгъамберлерден сонъкиси Сувгъа Батырыджы Ягъя (азрет Яхия) эди. Ягъя Исадан эвель кельди. О, адамларны сувгъа батырып чыкъармакъ ичюн, Иордан озенининъ ялысына оларны чагъырды.

Бир кунъ Ягъя:

«Мына Алланынъ Къозусы! О, дюньянынъ гунасыны Озюне ала. Мен: “Меним артымдан келеяткъан Акъай менден буюк, чюнки О менден эвель бар эди”, – Онынъ акъкъында айта эдим»,¹¹ – деп айкъырды.

Исанынъ шаатлыгы

Иса Озь джаныны къурбан этип, чокътан-чокъларны къуртармакъ ичюн кельгенини,¹² ве Онъа инангъан эр бир адам эбедий омюрни аладжагъыны¹³ Озю айтты. Хачта олюмге кетип, О бу вазифени беджерди. Инсаниетке Алланынъ макъсады ерине кельгенини айтмагъа истеп, Иса хачта: «Эр шей ерине кельди!»¹⁴ – деди. Ибраимге берильген ваде ниает ерине кельди. Бир кунъ Иса: «Бабанъыз Ибраим Меним кунюмни кореджегини билип, пек къувангъан эди. Оны корип, севинди»,¹⁵ – деди. Къурангъа коре, Алла Ибраимни буюк къурбаннен одеген.¹⁶ Исанен кетирильген къурбандан даа буюкче бир шей олмакъ мумкюнми?

Бу Алланынъ ёлу, ве бу екяне ёлдыр. Иса учюнджи куню олюлер арасындан тирильди. Буны этип, О, бизге бойле шей корьсетти: Онъа инангъан эр бир адам Алланен берабер эбедий омюрнен зевкъланаджакъ. Иса Озь тирилювинден сонъ: «Мен даа сизнен берабер олгъанда, Мусанынъ Къанунында, Пейгъамберлернинъ Языларында ве Зебур Китабында Меним акъкъымда язылгъанларнынъ эписи беджерильмек керектир, деген эдим. ...Месих азаплар чекеджек ве учюнджи куню олю-

лер арасындан тураджакъ, деп бильдирильгендир. Ерусалимден башлап эписи халкъларгъа: гуналарыньызны багъышланмасы ичюн Месихнинъ адынен тевбе этинъиз, деп илян этиледжек-тир»,¹⁷ – деди.

Алла бизнен

Урьметли достларым, Алла Адемни ве Аваны оларгъа ачуллангъаны ичюн дегиль де, олар сёз динълеменгелери ичюн къувалады. Олар гуна яптылар. Амма оларны Алланынъ огюне къайтармакъ ичюн, Алла оларны ве бутюн инсаниетни къуртармагъа къарар этти. Ешя пейгъамберге Иса акъкъында Къуванчлы Хабер илян этильгенде, о: «Онынъ адыны Иммануэл къояджакълар»,¹⁸ – деди. «Иммануэл» сёзюнинъ манасы – «Алла бизнен». ¹⁹ Иса ер юзюнде 30-35 йыл кечирди, амма Озь кокке котерилювинден эвель О: «Мен исе эр вакъыт, дюньянынъ сонъунадже сизлернен олурым!»²⁰ – деди.

Бизге ич бир вакъыт ич кимсе бермеген вадени берген Къуртарыджыны ким ред этип ола? Келинъиз, Онынъ огретювине коре яшайкъ.

Изаат

1. Теврат: Башланув 2.17.
2. Теврат: Башланув 3.7, 8.
3. Къуран 20.115-123.
4. Теврат: Башланув 4.1-16.
5. Къуран 5.27-32.
6. Теврат: Башланув 22.1-18; Къуран 37.102-109.
7. Теврат: Чыкъыш 12.
8. Теврат: Левийлилер 17.1-12.
9. Мектюплер: Еудийлерге 9.22.
10. Теврат: Левийлилер 4.
11. Инджиль: Юхан 1.29, 30.
12. Инджиль: Матта 20.28.
13. Инджиль: Юхан 3.14-16.
14. Инджиль: Юхан 19.30.
15. Инджиль: Юхан 8.56.
16. Къуран 37.102-109.
17. Инджиль: Лука 24.44, 46, 47.
18. Пейгъамберлер: Ешая 7.14.
19. Инджиль: Матта 1.23.
20. Инджиль: Матта 28.20.

19

ИСАНЫНЪ ЭКИНДЖИ КЕЛЮВИ

Эм ислям эм де месихчилик дини дюнъяда яшагъан ве тири алда кокке котерильген Иса ахыр заманда дюнъягъа къайтаджагъына инаналар.

Ислям динине коре Исанынъ къайтып келюви

Белли мусульман назариеси, Иса къайтып келип, бутюн инсаниетни ислям динине дѣндюрп, шейтанны енъеджек, эвленеджек ве онынъ балалары оладжакъ, сонъ исе оледжек ве Мединеде Мухаммеднинъ янында дефн этиледжек, деп тасдыкълай.¹

Бу назариени исбатлагъанда, мусульманлар Къураннынъ невбеттеки аетине эсасланалар:

«Шубесиз, О (Иса) – (къыяметнинъ) вакъты-саати якъынлашкъанынынъ бельгисидир. Ондан ич шубеленменгиз ве Манъа сыгъынынъыз! Бу дос-догъру ёлдыр!» (А.Юсуф Али, Суре 43.61).

Мусульман алимлерининъ чокъусы бу аетни Исанынъ экинджи келюви акъкъында пейгъамберлик деп саялар. Бу вакъиа «Нузул-и-Иса» я да «Нузул-и-Масих», яни Исанынъ «энюви» киби беллидир.

Мусульман назариелерининъ бири бойле тасдыкълай: «Абу Хурайранынъ шаатлыгъына коре, Алланынъ Пейгъамбери (сали

Аллаху vessелям) бойле деди: омрюм кьолунда Олгъаннынъ адынен айтам, Меръемнинъ огълу (сали Аллаху vessелям) тезден сизге адалетли Къады оларакъ келеджек. О, хачларны йыкъаджакъ, домузларны ёкъ етеджек ве бергилерни лягъу этеджек, байлыкъны исе о къадар арттыраджакъ ки, о, бутюн олгъан шимдики кыйметини джояджакъ».²

Иште, ислям динининъ Исанынъ экинджи келювине мунасебети бойледир. О, месихчиликнинъ бу вакъиагъа бакъышындан пек фаркълана.

Мукъаддес Китапкъа коре Исанынъ къайтып келюви

Мукъаддес Китапнынъ муим мевзуларындан бири – Исанынъ къайтып келювидир. Амма анда О къайтып кельген сонъ, адий адам киби яшайджагъы, оледжеги ве дефн этиледжеги ич ангълмай. Исанынъ коктен экинджи келюви акъкъында айткъанда, месихчилер, шубесиз, Иса биринджи кере де коктен кельгенине инаналар.

Иса О коктен кельгенини ве кене келеджегини чокъ кере айтты.³ Амма экинджи келюви биринджиден фаркъланаджакъ: Падиша-Гъалип Юдже Къады киби келеджек.

Иса котерильген сонъ, эки мелек буны корьген шегиртлерге О кокке котерильгени киби, шай да къайтып келеджегини оларгъа айттылар.⁴

Иса Онынъ экинджи келюви пек муим вакъиа оладжагъыны тасдыкълады: Онынъ къайтып келюви шаркътан гъарпкъадже кокте яшнагъан йылдырым киби оладжакъ.⁵ О бизге «Мен Месихим» деген сахте пейгъамберлер ве яланджы месихлер пейда оладжагъыны эвельден бильдирди. Амма Онынъ келювини эр бир адам биледжек ве бунъа шаат оладжакъ.

Онынъ къайтып келювинден сонъ не оладжакъ

Иса Онъа иман эткен адамларны топлап, оларны кокке котермек ичюн мелеклерини ёллайджакъ.⁶ Бундан сонъ эписи олюлер тириледжек. Иса айткъаны киби: «... чюнки ойле за-

ман келеята ки, мезарлыкъта олгъанларнынъ эписи Онынъ сесини эшитеджек ве тышарыгъа чыкъаджакълар. Яхшылыкъ япкъанлар тирилип, эбедий омюрни аладжакълар, ярамайлыкъ япкъанлар исе тирилип, судкъа кетеджеклер».⁷

Демек, Иса Онынъ къайтып келюви пек муим вакъиа оладжакъны айта. О, Оны севгенлерге ве динълегенлерге эбедий омюр багъышлайджакъ, къалгъанларны къаранлыккъа эбедие къувалайджакъ, тирилерни ве олюлерни суд этеджек.

Месихчилер бу кунъ эбедий омюрге тириледжеклерине эминлер. Лякин олар яхшы ишлер япкъанлары ичюн бунъа лаякъат оладжакъ дегиль де, Исагъа иман эткенлери ичюн тириледжеклер. Иса бойле айтты: о вакъытта «инсафлы адамлар кунеш киби парылдайджакълар».⁸

Эгер де Алла суд этильген куню бизим ишлеримизни теразде чекип ольчесе эди, биз эпимиз къабаатлы сайылыр эдик. Биз не къадар чокъ яхшы ишлер япсакъ да, оларнынъ сайысы бизни Алладан узакълаштыргъан тюзюз чукъурны енъмек ичюн, ич бир вакъыт етерли олмаз. Амма Иса бизим еримизге эр шейни энди япты. Месихнинъ гуна багъышлав къурбанына инангъан адам яхшы ишлерини япа, лякин дженнетке кирмек ичюн дегиль. О, Исаны севгени ичюн оларны япа. Иса: «Эгер Мени севсенъиз, эмирлеримни тутаджакъсынъыз... Мен сизге орьнек косьтердим. Энди Мен сизге не япкъан олсам, сизге де ойле япмакъ керек».⁹ Биз Алланы къуртарув бахшышы ичюн шуретлеймиз, амма Алланынъ Падишалыгъына кирмеген адам суд этиледжек. Иса Озю буны текрарлап айта.¹⁰

Вакъыт меселеси

Исанынъ айткъанына коре, адамлар Оны беклемеген вакъытта О, къайтып келеджек. Озь келювини О, гедже хырсызынынъ келювинен тенъештире: «...эв саиби, хырсыз гедженинъ къайсы саатинде келеджегини билъсе, о, юкъламайып, хырсызгъа эвине кирмеге ёл бермес эди. Бойледже, сизлер де азыр олунъыз, чюнки Инсан Огълу сиз беклемеген саатте къайтып келеджек».¹¹

Бунен берабер Исанынъ айткъанына коре, Нух куньлеринде насыл олгъан олса, Онынъ келеджек куньлеринде де ойле оладжакъ. Нух сандыккъа кирмегендже, сув ташкъыны кельмезден эвель, адамлар ашап-ичтилер, озь ишлеринен огъраштылар.¹²

Бизге, энди эки бинъ йыл кечти де, Иса исе аля даа кельмегини айтып оларар. Мукъаддес Китапкъа коре, Алла Озь яраткъан шейини севе, О, ич кимсе гъайып олмагъаныны истей, онынъ ичюн О, буюк сабырнен беклей. Алла эр бир адам тевбе этип къуртулгъаныны истей.¹³ Амма Алла Озь сёзюни тутаджагъына эмин олмакъ керекмиз. О мында оладжакъ, О, Озь бельгилеген кунюнде келир. Эр бир кечирген кунюмиз бизни бунъа якъынлаштыра. Акъикъатта вакъыт пек тез кече. Ярын энди кеч олмакъ мумкюн.

Тек Иса олюмни енъди. Тек О, коктеки шуретте дюньянынъ эписи тири ве олю адамларындан устюн шуретленди. О, Озь коктеки юксеклигининъ парылдавында къайтып келеджек ве Оны севгенлерни ве Онъа олюмге къадар садыкъ олгъанларны эбедий омюр таджынен мукъафатлайджакъ. Олар эписи Онынъ огюнде бель букип, Онынъ мераметинен къуртуладжакълар.

Исанынъ къайтып келювининъ макъсады

Олюлернинъ тирилюви

«Бунъа шашмангъыз, чюнки ойле заман келеята ки, мезарлыкъта олгъанларнынъ эписи Онынъ сесини эшитеджек ве тышарыгъа чыкъаджакълар. Яхшылыкъ япкъанлар тирилип, эбедий омюрни аладжакълар, ярамайлыкъ япкъанлар исе тирилип, судкъа кетеджеклер».¹⁴

Эписи адамларнынъ суд этилюви

«...Мына, Рабби келеджек, Онен бинглернен азизлер келеджек. О, бутюн адамларны суд этеджек, алласызларнынъ эписини – имансыз япкъанлары ичюн, алласыз гунакарларны

– Онынъ акъкъында юзсюз лафлар айткъанлары ичюн, дже-залайджакъ».¹⁵

Диндар адамларны динсизлерден айырув

«Инсан Огълу Озюнинъ шурети ичинде ве эписи мелеклеринен берабер кельгенде, Озюнинъ шуретли падиша тахтына отураджакъ. Эписи халкълар Онынъ огюне топланаджакълар. Чобан къойларны эчкилерден айыргъаны киби, О оларны эки къысымгъа боледжек. Къойларны Озюнинъ онъ тарафына, эчкилерини исе сол тарафына турсатаджакъ. О вакъытта Падиша онъ тарафындакилерине: “Эй, Меним Бабадан хайыр алгъанлар, келинъиз! Дюнъя яратылгъанындан берли сизлер ичюн мирас олып азырлангъан Падишалыкънынъ саиби олунъыз...” Сонъ О сол тарафындакилерге: “Эй, лянетлилер! Ёкъ олунъ козюмден, Иблис ве онынъ мелеклерине азырланылгъан эбедий атешке тюшюнъиз!”»¹⁶

Падишалыкъны Бабагъа теслим этюв

«Чюнки олюм бир адам (Адем) ярдымынен кельгени киби, олюлер арасындан тирилюв де адамдан келир. Эр кес Адемде насыл ольсе, айны ойле де Месихте тирилик, эр бири онынъ вакъты-саати кельгенде: биринджиси Месих, сонъ Онынъ келювинде Месихнинъ олгъанлары. Бундан сонъ, Месих Алла-Бабасына Падишалыкъны теслим эткенде, эр бир башлыкъларны, эр тюрю акимиятни ве кучъни лягъу эткенде, къыямет куню оладжакъ....

Эписи душманларны аякъ тюбюне къойгъан сонъ, О, падишалыкъ япаджакъ. Сонъки душман олюм исе гъайып оладжакъ... Эр шей Онъа бойсунгъан вакъытта Огъул да Онъа эр шейни бойсундыргъангъа бойсунаджакъ, Алла эр шейде баш олсун!»¹⁷

Изаат

1. Вали ад-Дин. *Мишкат Аль-Масабих*. Wali ad Din. *Mishkat Al Masabih*, tr. James Robson, (Lahor, 1980). Vol II. pp. 1159-1160.
2. *Сахих Муслим*. *Sahih Muslim*. Vol. 1, p. 92.
3. Инджиль: Юхан 3.13; 8.23; 14.23; 16.28; Матта 25.31-32; 26.64.
4. Инджиль: Фаалиет 1.10-11.
5. Инджиль: Матта 24.27; Сырлар 1.7.
6. Инджиль: Матта 24.31.
7. Инджиль: Юхан 5.28, 29.
8. Инджиль: Матта 13.43.
9. Инджиль: Юхан 14.15; 13.15.
10. Инджиль: Юхан 3.18, 36.
11. Инджиль: Матта 24.43-44.
12. Инджиль: Матта 24.37-39.
13. Мектюплер: 2 Пётр 3.9.
14. Инджиль: Юхан 5.28, 29.
15. Мектюплер: Ехуда 14-15.
16. Инджиль: Матта 25.31-34, 41.
17. Мектюплер: 1 Коринтлилерге 15.21-26, 28.

20

МЕСИХ – БИЗИМ ОМРЮМИЗ

Исанынъ догъулувындан эвель Онынъ ёлуны азырламакъ ичюн кельген чокъ пейгъамберлер ве азизлер бар эди. Бунынъ акъкъында Мукъаддес Китап бойле яза: «Эски заманларда Алла бир къач кере ве тюрлю ёлларнен пейгъамберлернинъ ярдымынен баба-деделеримизге Озь истеклерини бильдире эди. Сонъки бу куньлерде исе О, бизге Озь сёзлерини Огълунынъ ярдымынен ёллай эди. Алла дюньядаки эр шейни Озь Огълунен яратты ве Оны барлыкънынъ мирасчысы япты».¹

Иса: «Меним яныма келинъиз... ве Мен сизге раатлыкъ берерим»,² – деди. Язынынъ башкъа еринде, корьгенимиз киби, О: «Мен – ёл, акъикъат ве аят олам. Бабагъа келеджек эр ким тек Меним вастамнен келе»,³ – деп илян эте. Бу аетте олгъан акъикъатны чокъ адамлар бильдилер: Иса акъикъатен де Аллагъа олгъан бирден-бир ёлдыр, ве тек Онда эбедий омюрни тапмагъа мумкюн. Онсуз биз Алладан айырылгъан, эбедий къаранлыкъта, умютсизликте, гъайып олгъан алда къалырмыз.

Иса бир кере еудийлерге: «Сиз Мукъаддес Языларны дикъкъатнен огренесиз, чюнки оларнынъ ярдымынен эбедий аятны алмагъа тюшюнесиз. Бу Язылар исе Меним акъкъымда шаатлыкъ этелер»,⁴ – деди. Тек огренмек ве бильги саиби олмакъ етерли дегиль. Оларны ачыкъ-айдын ишлерде жанландырмагъа керек.

Мен нени бильмек кереким?

Мен Исагъа иман этем. Мен О, инсаниетнинъ Къуртарыджы-сы олгъанына инанам. Мен, Онынъ артындан кетип, Алланынъ Падишалыгъына кирмек ичюн не япмакъ кереким?

Фериселернинъ бириси бир кунъ Исагъа: «Равви! Сен Алладан кельген бир оджа олгъанынъны биз билемиз, чюнки ич кимсе, эгер Алла онен олмаса, Сен косьтерген бельгилерни япалмаз»,⁵ – деди. Иса онъа бойле джевап берди: «... эгер ким юкъарыдан догъмаса, Алланынъ Падишалыгъыны корип оламаз». ⁶ Озь джевабыны девам этип: «...эгер ким сувдан ве Рухтан догъмаса, Алланынъ Падишалыгъына кирип оламаз»,⁷ – деди.

Кокке Озь котерилювинден эвель Иса шегиртлерине буюк бир вазифе буюрды: «Бутюн дюньяны айланып чыкъынъ ве яратылгъаннынъ эписине Къуванчлы Хаберни илян этинъ! Ким инанып, сувгъа батырылып чыкъса, къуртарыладжакъ. Инанмагъан исе укюм этиледжек».⁸

Бу пек анълайышлы вазифе. Бу себептен, Иса кокке котерильген сонъ, Пётр Берекет Байрамында еудийлерни огрете эди. О, Месихнинъ келюви акъкъында Языларда пейгъамберлик этильгенини, ве Иса хачкъа мыхланып, олюлер арасындан тирильгенини оларгъа бильдирди. Адамларнынъ чокъусы бу хаберни къабул эттилер ве Исанынъ артындан озь Къуртарыджынынъ артындан киби кетмеге истедилер. Олар эльчиден оларгъа не япмакъ керек олгъаныны сорап башладылар. Пётр оларгъа: «Тёвбе этинъиз ве гуналарынъыз багъышланмасы ичюн эр биринъиз Иса Месих адындан сувгъа батырылып чыкъынъыз. О вакъыт Мукъаддес Рух сизге бахшыш олып бериледжек»,⁹ – деди. Мукъаддес Китап о куню Онынъ сёзюни къабул эткен ве тёвбе эткен адамларнынъ сайысы учь бинъге къадар олгъаныны къайд эте.

Пётрнынъ сёзлерини анъламакъ ичюн, эки суальге джевап бермек керек:

1. Мукъаддес Рух Кимдир?
2. Сувгъа батырылып чыкъув недир?

Мукъаддес Рух кимдир?

Мукъаддес Китапта Башланувнынъ биринджи бабындан Сырларнынъ сонъки бабынадже Мукъаддес Рух аныългъаныны коремиз.¹⁰ Бу, Мукъаддес Рух эр ерде олгъаныны бизге косътере. Мукъаддес Китапта О тюрлю адларны ташый:

Алланынъ Руху	(Теврат: Башланув 1.2; Мектюплер: Эфеслилерге 4.30)
Мукъаддес Рух	(Инджилъ: Фаалиет 1.5, 8; 2.1-4)
Къорчалайыджы	(Инджилъ: Юхан 14.16)
Акыкыат Руху	(Инджилъ: Юхан 14.17; 15.26)
Месихинь Руху	(Мектюплер: Римлилерге 8.9)
Огълунынъ Руху	(Мектюплер: Галатиядакилерге 4.6)
Азизлик Руху	(Мектюплер: Римлилерге 1.4)
Икметлик Руху	(Мектюплер: Эфеслилерге 1.17)

Мукъаддес Рухнынъ энюви

Мукъаддес Китапта Мукъаддес Рух Озь ишлерини эр ерде япса да, Эски Васиетнинъ заманында О, базы адамлар махсус вазифелерни беджерип олсунлар деп, оларнынъ устюне хусусий бир ёлнен энди. Невбеттеки мисаллерни окъунъыз: Теврат: Чыкыш 31.3; 1 Падишалар 10.6; 1 Тарих вакъиалары 28.12; Пейгъамберлер: Ешая 42.1; Ехезкель 11.5.

Янъы Васиетте, Мукъаддес Рух энип, эр бир иманлыда яшайджагъы акъкъында Исанынъ вадесини тапамыз. Бу, Берекет Байрамы вакътында башланды. О куню Мукъаддес Рух Исанынъ шегиртлерини бутюнлей денъиштирди. Рухкъа толып, олар джесаретнен Къуванчлы Хаберни джайратмагъа ве Иса акъкъында огретмеге башладылар.

Мукъаддес Рухнынъ шимдики ишлери

Мукъаддес Китапнынъ сёзю ярдымынен Мукъаддес Рух адамларгъа оларнынъ гуналарыны косътере.¹¹ Бизде Аллагъа

ве адамларгъа хызмет этмек ичюн имкянымыз олсун деп, Мукъаддес Рух бизге кучъ ве икмет бере. Мукъаддес Рухнынъ незаретине ве идаре этильмесине не къадар чокъ бойсунсакъ, яшайышымыз Месихнинъ омрюне о къадар да ошамагъа башлай. Чюнки Мукъаддес Рух бизде «севги, къуванч, тынчлыкъ-аманлыкъ, сабыр, мерамет, яхшылыкъ, ишанч, йымшакълыкъ ве озюни къолда тутув»ны¹² догъура. Тек бу хусусиетлер олгъан яшайышны биз озюмиз кечирип оламамыз. Амма Алланынъ Мукъаддес Руху яшайышымызны Месихнинъ яшайышына ошата биле.

Сувгъа батырылып чыкъув недир?

Языда сувгъа батырылып чыкъувны анълатмакъ ичюн къулланылгъан сёз, «батырмакъ, далдырмакъ» манасыны бильдире. Янъы Васиетке коре, адамларны сувгъа батырып чыкъкъан биринджи адам Батырыджи Ягъя эди. Сувгъа батырылып чыкъувында биз Алладан багъышлав истеймиз.¹³

Филип ве эфиопиялы бир адам

Акъикъятны къыдыргъан адамлардан бириси Исагъа иман этсе, о, сувгъа батырылып чыкъа эди. Бир кунъ мелек Исанынъ шегиртлеринден бири олгъан Филипны ёлгъа алып кетирди. Анда о, эфиопиялы бир адамны расткетирди. Ешя пейгъамбернинъ китабыны окъуп, Филип онъа Иса акъкъында айтты. Бу эфиопиялы адам Исагъа иман этип, сувгъа батырылып чыкъмагъа истеди. Шу анъ Филип оны сувгъа батырып чыкъарды.¹⁴

Сувгъа батырылып чыкъувнынъ манасы насыл?

Сувгъа батырылып чыкъув – Исанен берабер олюм ве дефн этилюв кибидир. Сонъ, Иса тирильгени киби, иманлы адам да Исада олгъан янъы омюрге тириле. Мукъаддес Китапта бойле язылгъан: «Иса Месихке сувгъа батырылып чыкъкъан эпимиз Онынъ олюмине къошулдыкъ... Бабанынъ шуретинде Иса олю-

лер арасындан насыл тирильген олса, айны ойле бизге де яны омюрге яшамакъ ичюн, эпимиз сувгъа батырылып чыкъкъан сонъ, Онен берабер ольдик». Биз гуна ичюн олю оламыз. Бизим кечкен гуналарымыз багъышланды, онынъ ичюн гунагъа омрюмизде падишалыкъ этмеге рухсет бермеймиз.¹⁵

Исанен олгъан яшайыш

Иса: «Ойле де, сизинъ нурунъыз инсанлар огюнде парылдасын, олар исе яхшы ишлеринъизни корип, Коклердеки Бабанъызны шуретлесинлер»,¹⁶ – деди. Месихке иман эткен адам Онынъ севгисини, къуванчыны ве тынчлыгъыны косътермек керек. Сиз омрюнъизни Месихке берип, Онынъ артындан кетмеге къарар чыкъаргъанынъызны чокъусы адамлар бегенмезлер. Иса бу шейни яхшы анълай эди, ве Онынъ артындан кетмеге къолай олмагъаныны бизге эвельден айтты. Амма бунен берабер юреклеримизге тынчлыкъ-аманлыкъны бермеге ваде эти. О: «Беденини ольдюрп, джаныны исе ольдюрп оламагъанлардан къоркъманъыз. Амма джаныны да, беденини де джеэннемде гъайып этмеге кучю еткен Алладан къоркъунъыз. Эки торгъай бир капикке сатылмаймы? Лякин Бабанъыз разы олмаса, оларнынъ бириси биле ерге тюшмез. Сизлерде исе, башынъыздаки сачларынъыз эписи сайылгъан. Шунынъ ичюн къоркъманъыз, сизлер чокъ торгъайдан паалысынъыз! Ким адамларнынъ алдында Мени таныса, Мен де Коклердеки Бабамнынъ алдында оны танийджам»,¹⁷ – деди.

Яны омюр

Месихчи къоркъу ичюн дегиль де, севги ичюн Аллагъа итаат эте. О, Аллагъа къуванчнен хызмет эте. Месихчи Месихсиз ич яшап оламай. Иса: «Менде олунъыз, Мен де сизде оладжагъым. Асмада къалмагъан пытакъ озь-озюнден мейва берип оламай; сиз де Менде къалмасанъыз, мейва берип оламазсыз. Мен – юзюм асмазы олам, сиз – пытакъларысынъыз. Ким Менде олса,

Мен де онда олсам, о, чокъ мейва бере, чюнки Менсиз ич бир шей япып оламайсыз»,¹⁸ – деди.

Биз озюмиз Иблисни ве онынъ хызметчилерини енъип оламаймыз. Буны тек Иса япып ола, чюнки О, Иблисни бутюнлей енъди. Иблис Месихке иман эткенлерге зарар кетирмеге ве оларнынъ иманыны зайыфлатмагъа эр вакъыт тырыша. О, Исанынъ издешлерини Онъа иман этювинден вазгечмектен зорламакъ ичюн, месихчиликнинъ душманларыны даима къозгъалап отура. Бойле алларда акъикъий иманлылар Исаны динълемеге девам этелер. О бизге душманлар акъкъында хабер эте, амма бунен берабер О къудретли олгъаныны бизге хатырлата. «Сиз ёлдан урулманъыз деп, Мен буны сизге айттым. Сизни синагогадан айыраджакълар. Ойле заман келеята ки, сизни ольдюрген эр бир адам буны япып, Аллагъа хызмет этем, деп тюшюнеджек. Бу ишлерни япаджакълар, чюнки олар не Бабамны, не Мени таныдылар... Сиз Менде барышыкъ тапмакъ ичюн буларны сизге айттым. Дюнъяда къаза-беля ичинде яшарсынъыз. Лякин джесюр олунынъыз: Мен бу дюнъяны енъдим».¹⁹

Изаат

1. Мектюплер: Еудийлерге 1.1-2.
2. Инджиль: Матта 11.28.
3. Инджиль: Юхан 14.6.
4. Инджиль: Юхан 5.39.
5. Инджиль: Юхан 3.2.
6. Инджиль: Юхан 3.3.
7. Инджиль: Юхан 3.5.
8. Инджиль: Марк 16.15-16.
9. Инджиль: Фаалиет 2.14-42.
10. Теврат: Башланув 1.2; Инджиль: Сырлар 22.17.
11. Инджиль: Юхан 16.8-11.
12. Мектюплер: Галатиядакилерге 5.22-23.
13. Инджиль: Юхан 3.23; Фаалиет 22.16; Мектюплер: 1 Пётр 3.21.
14. Инджиль: Фаалиет 8.26-40.
15. Мектюплер: Римлилерге 6.3-4, 11.
16. Инджиль: Матта 5.16.
17. Инджиль: Матта 10.28-32.
18. Инджиль: Юхан 15.4-5.
19. Инджиль: Юхан 16.1-3, 33.

СЁЗЛЮК

Автограф: муэллифининъ эльязмасынынъ асыл нусхасы.

Адем ве Ава: Алла тарафындан биринджи яратылгъан акъай ве апайдыр. Адем биринджи яратылгъан эди, сонъ исе, Адемнинъ ярдымджысы оларакъ, Алла Аваны яратты. Олар Эдем багъчасында яшадылар, амма Аллагъа итаат этмегенлери ичюн, Алла Адемни ве Аваны Эдем багъчасындан къувалады. Оларнынъ тарихы Башланув китабынынъ 2-3 бабларында айтып берильди.

Алланынъ Падишалыгъы: Алланынъ рухий Падишалыгъы. «Алланынъ Падишалыгъы» я да «Кок Падишалыгъы» ибарелери яманлыкъны енъген Алла мераметининъ акимиедини анълаталар. Бу Падишалыкъта яшагъан адамлар азизлик, тынчлыкъ ве къуванч ичинде булуналар (Мектюплер: Римлилерге 14.17).

Ахмадие: озюни ислям динининъ ислях этиджиси деп илян эткен Мирза Гулам Ахмад (1835-1908) тарафындан тешкиль этильген ислям сектасы.

Аджайип ишлер: табиатнынъ белли къанунлары анълатып оламагъан Алланынъ ишлери.

Аюп: Эски Васиетнинъ айны адны ташыгъан китабынынъ эсас шахсы. Бу китапкъа Аюпнынъ азап чекюви, Алла тарафындан онъа берильген дерснинъ тасвири ве онынъ къуртулувы акъкъында тарихлар кирсетильди.

Багъышлав: Алланынъ мерамети саесинде бизим гуналарымызнынъ ёкъ этилювини бильдире. Багъышлав тек Месих ярдымынен мумкюн олды (Мектюплер: Эфеслилерге 1.7). Теврат: Чыкъыш 34.6-7 ве Зебур 103.10-12 да окъунъыз. Янъы Васиетке коре, багъышлангъан гунакар башкъаларны да багъышламакъ керек.

Васиет: бир тарафтан теклиф этильген ве экинджи тарафтан къабул этильген анълашмадыр.

Вифлеем: Иорданда ерлешкен, Ерусалимден дженюпке 8 километр узакълыгъында олгъан уфакъ шеэр. Мика пейгъамбернинъ китабынынъ 5.2 аетинде пейгъамберлик япылгъаны киби, Исанынъ догъулгъан еридир.

Гуна: Алланынъ эмирлерини я да ирадесини бозув. Гуна – бу Аллагъа къаршы исьандыр. Алла, Озь азизлигинден себеп, гунагъа нефрет беслей. Амма Алла Озь Исанынъ ярдымынен бизге бу меселенинъ къарарыны берди. Мектюплер: Римлилерге 3.23; 6.23 ве 1 Юхан 3.4 китапларыны окъунъыз.

Даниял: миляттан эвель къарарнен 600 сенеси яшагъан пейгъамбер. Онынъ адынен адландырылгъан Эски Васиетнинъ китабы Вавилондаки тарихий вакъиаларны ве Даниялнынъ Аллагъа олгъан иманыны икяе эте. Бу китапкъа келеджек вакъиаларнынъ руялары да кирсетильди.

Ехезкель: миляттан эвель къарарнен 600 сенеси яшагъан ве Алланынъ эмирлерине коре яшамакънынъ эмиетлигини къайд эткен пейгъамбер ве руханий. Онынъ адынен адландырылгъан Эски Васиетнинъ китабына невбеттеки пейгъамберликлер кирсетильди:

1-24 баблары: Алла Ехуда халкъыны япкъан гуналары ичюн джезалайджагъы акъкъында пейгъамберликлер.

25-32 баблары: Алланынъ ирадесини ред эткен ве Исраиль халкъынынъ беляларына къувангъан къомшу мемлекетлернинъ сакинлерининъ джезасы акъкъында пейгъамберлик.

33-48 баблары: Исраильнинъ къуртулышы ве янъыдан тикленюви акъкъында пейгъамберликлер.

Ешай: миляттан эвель къарарнен 700 сенеси яшагъан

пейгъамбер. Эски Васиетке кирсетилген онынъ пейгъамберлик китабында Исанынъ келюви акъкъында пейгъамберлик бар.

Зекарья: миляттан эвель къарарнен 520 сенеси яшагъан пейгъамбер. Онынъ адынен адландырылгъан Эски Васиетнинъ китабыны язды. О, Ерусалим сакинлерини Алланынъ Сарайыны янъыдан тиклемеге чагъырды, Месихнинъ келюви ве Алла яманлыкъны енъеджеги акъкъында пейгъамберлик япты.

Ибраим: Дёрт бинъ йыл эвель яшагъан эм арапларнынъ, эм де еудийлернинъ баба-десидир. Алла, эгер Ибраим Аллагъа садъкъ къалса, онъа чокътан-чокъ эвлятлар ве Ханаан топрагъы эбедиен бериледжеги акъкъында Ибраимге васиет берди (Теврат: Башланув 13.15-16). Бундан да гъайры, Алла Ибраимге дюньядаки эписи халкъларны онынъ ярдымынен багъышлайджагъыны сёз берди (Теврат: Башланув 12.3). Ибраимнинъ яшайышы Башланув китабынынъ 11-25 бабларында айтып берильди.

Инджилъ: сёзю-сёзюне «Къуванчлы Хабер».

Иуда Искарот: Исагъа хаинлик япкъан эльчи. О, эльчилернинъ хазинеджиси эди.

Йирмея: миляттан эвель къарарнен 600 сенеси яшагъан пейгъамбер. Онынъ адынен адландырылгъан Эски Васиетнинъ китабында о, еудийлерни озь омюр ёлуны денъиштирмеге чагъыра ве Алланен шахсий мунасебетлер пек муим олгъаныны хатырлата. Бундан гъайры о, Вавилон баскъынджылыгъы акъкъында эвельден айтты.

Кокке котерилюв: Месихнинъ тирилювинден къыркъ кунъ кечкен сонъ, Онынъ ерден кокке котерилюви. Бу вакъианынъ тасвирини Инджилъ: Фаалиет 1.9-11; Марк 16.19; Лука 24.50-51 китапларында бакъынъыз.

Къурбан чалув: Аллагъа миннетдарлыкъ бильдирмек я да гунадан темизленмек ичюн бутюн айвынны я да онынъ къаныны къурбан кетирюв. Аллагъа айванны къурбан оларакъ кетирип, еудийлер озь омюрлери ерине айваннынъ омрюни бердилер. Алла олардан тек яш ве къусурсыз

айванларнынъ къурбан чалувыны истеди.

Киренели Симон: олюм джезасы ерине Исанынъ хачыны котерип бармагъа меджбур этильген адамдыр (Инджилъ: Матта 27.32; Марк 15.21; Лука 23.26).

Кодекс: земаневий китапнынъ ильк нусхасы. Кодексни мейдангъа кетирмек ичюн, папируснынъ бир къач япрагъыны ортасындан къатлап, бири-бирини берабер къошып, букюльген еринден тике эдилер. Кодекснинъ саифелери эки тарафындан да язып толдурыла эдилер.

Масорет метини: асырлар девамында мектеплерде ве синагогаларда къулланылгъан Эски Васиетнинъ эсас метини. О миляттан сонъ VIII-IX асырларда Фелестин ве Вавилонда Мукъаддес Китапнынъ Языларынынъ къоруйджылары олгъан, дин оджалары мектебинден масоретлер тарафындан яратылгъан эди.

Мектюpler: Янъы Васиетнинъ Якъупнынъ мектюбинден Еудийлерге мектюпке къадар 21 китабы. Оларнынъ чокъусы эльчи Павелнен онынъ тарафындан тешкиль этильген иманлылар топлашувларына язылгъан эди.

Мика: миляттан эвель къарарнен 700 сенелернинъ сонъунда яшагъан пейгъамбер. Онынъ ады «ким, Алла киби» манасыны бильдире. Эски Васиетте онынъ китабы бар. Алла онынъ ярдымынен акъикъий диндарлыккъа дегиль де, тышкъы мерасимлерге эмиетни чокъча берген адамлар акъкъында, фукъарелернинъ къыйналгъанлары, акъикъий ве сахте пейгъамберлер ве Вифлеемден кельген Месих акъкъында айтты.

Назарет: римли Галилея виляетинде, Израильнинъ дженюп тарафында ерлешкен тынч бир шеэрчик. Мында Исанынъ балалыгъы кечти.

Невукаднецар: миляттан эвель 605-562 сенелери падишалыкъ эткен вавилонлы падиша. Онынъ падишалыкъ эткен заманында Вавилон дюньянынъ энъ буюк шеэрлеринден бири олды. О, Ерусалимни запт этти ве ёкъ этти.

Ниневе: Тигр (Хиддекель) озенининъ шаркъий ялысында

ерлешкен кьадимий Ашшур падишалыгынынъ сонъки пайтахты. Миляттан эвель 612 сенеси о, запт этилип, ёкъ этильген эди. Археологлар онынъ виранелерини 1800 сенелерге кьадар тапып оламагъан эдилер.

Олю денъизнинъ бургъу кягъытлары: Мукъаддес Китабынынъ китапларындан белли эльязмаларынынъ энъ кьадимий сойлары. Оларгъа Эстер китабындан гъайры, Мукъаддес Китабынынъ эписи китаплары кирсетильди. Базы китаплар аман-аман толусынен сакъланып кьалдылар. Бургъу кягъытлары 1940-1950 сенелери Олю денъизнинъ шималий-гъарбий ялысындан узакъ олмагъан кьобаларда тапылдылар. Бугунъ олар Ерусалимдеки «Китаплар дюрбеси» Исраиль музейинде сакълы турмакъталар.

Песах: исраиллилерни миляттан эвель кьарарнен 1200 сенеси Мысыр къуллугъындан кьуртулгъанлары шеревине къайд этильген еудий байрамы (Теврат: Чыкъыш 12). Песах Байрамы эр йыл март я да апрель айларында откериле.

Пётр: Исанынъ эльчиси. Онынъ ады Симон эди, амма Иса онъа «таш» манасыны анълаткъан Пётр адыны берди. О, яш месихчи джемиетининъ башлыгы эди.

Пилат: Месихнинъ хачкъа мыхланув заманында яшагъан римли аким. Миляттан сонъ 26-36 сенелери Ехудада падишалыкъ этти. Исаны Пилатнынъ огюне соргъугъа чекмек ичюн кетирдилер. Пилат Оны азат этмеге истеди, амма озь унваныны джоймагъа кьоркъты.

Раатлыкъ куню (еудийдже «шаббат», демек «раатлыкъ»): джуманынъ кунъ кьавушындан джумаэртесининъ кунъ кьавушынадже девам эткен афтанынъ единджи кунюдир. Алла дюньяны алты кунъ ичинде яратты. Алла Исраиль халкъына эр афтанынъ единджи кунюнде Онъа ибадет этмеге ве раатланмагъа буюрды (Теврат: Текрар 5.12-15). Бу «раатлыкъ» иманлыларны олюмден сонъ беклеген эбедий раатлыкъны ве тынчлыкъны да темсиль эте (Мектюплер: Еудийлерге 4.8-11). Еудийлернинъ раатлыкъ кунюни тутмагъа месихчилерден талап этильмей (Мектюплер: Колоссайлыларгъа 2.16). Олар берабер топлашып, бизим

Раббимизнинъ олюмини, дефн этилювини ве тирилювини хатырламагъа кереклер. Олар буны япкъанда, Месихнинъ къаныны косътерген шарап я да юзюм мейвасынен къадени берабер ичелер, ве Онынъ беденини косътерген отъмекни берабер болюшип ашайлар (Инджилъ: Матта 26.26-30; Марк 14.22-25; Мектюплер: 1 Коринтлилерге 11.20-26). Афтанынъ биринджи куню (бизим базар кунюмиз) бу иш ичюн айырылгъан эди (Инджилъ: Фаалиет 20.7). Бу куньде Иса олюлер арасындан тирильген эди. Бу эр афталыкъ мерасим «отъмек болюшип ашамакъ» я да «Раббининъ акъшамлыгъы» киби беллидир (Фаалиет 2.42, 20.7; Мектюплер: 1 Коринтлилерге 11.20).

Рут: Эски Васиетнинъ китабынынъ ады. Бу китапта исраилли адамгъа акъайгъа чыкъкъан моавлы къадыннынъ тарихы айтып берильди. Акъайнынъ олюминден сонъ, Рут къайнанаасынынъ артындан кетип, исраиллилернинъ Алласына иман этип башлады. О, Рабби Исанынъ эждады олды.

Септуагинта: Мукъаддес Китапнынъ юнан тилине энъ къадимий терджимесидир. Тарихта Мысырнынъ акими юнанджа лаф эткен еудийлер ичюн етмиш еудий алимерге Тевратны юнан тилине чевирмеге буюргъаны тариф этиле. Бу иш къарарнен миляттан эвель 250 сенеси башланды. Септуагинтанынъ энъ белли эльязмаларындан олгъан Синай, Ватикан ве Александрия кодекслеридир.

Сувгъа Батырыджы Ягъя (Азрет Яхия): къарарнен миляттан эвель 7 сенеси ве миляттан сонъ 28 сенеси арасында яшагъан буюк пейгъамбер. Исагъа ёлны азырламакъ ичюн кельди. О, адамларны тевбе этмеге ве Иордан озенинде сувгъа батырылып чыкъмагъа чагъырды.

Суре: Къураннынъ бабы, «сыра» я да «серия» манасыны анълата.

Сюннет: Алла Онынъ халкъына берген васиетнинъ бедений бельгисидир (Теврат: Башланув 17.10-11).

Сырларнынъ Ачылувы: эльчи Юхангъа эндирильген, Янъы Васиетнинъ сонъки китабы. Онъа иманлылар

топлашувларына мектюплер ве ахыр заманны тасвир эткен келеджекнинъ рюялары кирсетильди. Юнан тилинден «ачылув», «бир шейни мейдангъа чыкъарув», «тек Аллагъа белли шей» киби терджиме этиле.

Тагриф: «бозулув», «денъишов». Мусульман теологлары тарафындан Инджильни денъишов ве бозып косътерювде месихчилерге къаршы къабаатлавларында къулланылгъан сёздир.

Тацит: миляттан сонъ къарарнен 55-120 сенелеринде яшагъан тарихчи. О, Августтан Неронгъа къадар Рим шеэрининъ тарихыны язды.

Улу Эскендер: Македониянынъ падишасы ве баш команданларнынъ тарихында энъ буюклерден биридир. Улу Эскендер, о заманнынъ инкишаф эткен топракъларынынъ пек буюк къысмыны запт этти. О, запт этильген мемлекетлерге юнан медениетини кетирди. Миляттан эвель 356 сенеден башлап 323 сенеге къадар яшады.

Фаалиет: Янъы Васиетнинъ бешинджи китабы. Месихнинъ кокке котерилювинден сонъ яш иманлылар топлашувынынъ омрю акъкъында Луканен язылгъан икяедир.

Филон: миляттан сонъ I-инджи асырнынъ башында еудий джемиетининъ белли эрбабы. Диний ве фельсефий мевзуларнен багълы эсерлер язды.

Хачкъа мыхланув: къадимий заманларда римлилер ве башкъа халкълар тарафындан джинаетчилерни ве къулларны джезаламакъ ичюн къулланылгъан олюм джезасынынъ энъ мераметсиз бир чешитидир. Джезалангъан адамны дирекке мыхлап, ольмеге къалдыра эдилер.

Шарап: Мукъаддес Китапта алкоголь ичкини козьде тутулмасы шарт дегиль. Сёз тазе сыкъылгъан юзюм шырасыны анълатып ола.

Эльчи: «эльчи, хаберджи» манасыны бильдире. Инджиль: Матта китабында (10.5) Иса «эльчи» вазифесинде хызметке шахсен ёллагъан он эки адамнынъ адларыны айта. Исанынъ эльчиси Оны коръмек ве Онынъ тирилювининъ шааты олмакъ керек эди (Инджиль: Фаалиет 1.22). Эльчи Павел Рабби Исанен

Онынъ кокке котерилувинден сонъ хызметке ёллангъан эди (Фаалиет 22.14-15; Мектюплер: 1 Коринтлилерге 9.1; 15.8). Эльчилернинъ Фаалиети китабынынъ 14.4, 14 аетлеринде Павел ве Барнаба да эльчилер деп адландырылдылар, амма башкъа манада. Олар Антиохиядаки иманлылар топлашуву тарафындан дин даркъатмагъа кезинтиге ёлландылар (Фаалиет 13.2-3 ве 14.26-27). Бу себептен олар белли бир манада Антиохиядаки иманлылар топлашувунынъ эльчилери эди. «Эльчи» сёзюнинъ бу эки манасыны къарыштырмагъа мумкюн дегиль.

Эльчилер: адет узьре Исанынъ дюньядаки хызметинде Онен берабер олмакъ ичюн сайлагъан он эки адам козьде тутула. Оларнынъ адлары Андрей, Бартоломай, Зебедай огълу Якъуп, Юхан, Алфейнинъ огълу Якъуп, Иуда Искариот, Симон Пётр, Филип, Тома, Матта, Симон Зилот эди. Иуданынъ олюминден сонъ онынъ ерини Маттия алды.

Эльязма: матбааджылыкънынъ пейда олувындан эвель заманына аит къолязмадыр. Онынъ язылгъан вакътыны онда къулланылгъан малюматлар ве услюплер эсасында бильмеге мумкюн.

Эммануил: «Алла бизнен» манасыны бильдире. Исагъа (пейгъамберликлерде) берильген адларнынъ бирисидир.

Юнус: Ниневе халкъына Алланынъ хаберини бильдирмек ичюн Алланен ёллангъан пейгъамбер. Онынъ адынен адландырылгъан Эски Васнетнинъ китабы бар. О, миляттан эвель къарарнен 400 сенеси язылгъан эди.

Юсуф Флавий: Еудиенинъ яратылувындан башлап ве Нероннынъ падишалыкъ эткенининъ сонъунадже, онынъ йигирми джылтлыкъ тарихыны язгъан еудий тарихчиси. О, еудийлернинъ ве римлилернинъ арасында миляттан сонъ 66 сенеси олгъан сонъки дженк вакътында Галилеяда башкомандан эди.

Юхан: Зебедайнынъ огълу, Якъупнынъ къардашы, он эки эльчиден бириси. Алла онынъ адынен адландырылгъан Инджильнинъ дёртюнджи китабыны, Сырларнынъ Ачылувы китабыны ве учь мектюпни язмагъа ильхамландырды.

МУНДЕРИДЖЕ

КИРИШ	3
1. КИТАП	5
2. МУКЪАДДЕС КИТАП ВЕ КЪУРАН.	11
3. МУКЪАДДЕС КИТАПНЫНЪ АЛЛА РУХУНДАН ИЛЬХАМ АЛЫП ЯЗЫЛГЪАНЫ	15
4. МУКЪАДДЕС КИТАПНЫНЪ АКЪИКЪЙЛИГИ (1)	19
5. МУКЪАДДЕС КИТАПНЫНЪ АКЪИКЪЙЛИГИ (2)	25
6. ДЕНЪИШИЛЬМЕЗ СЁЗ.	29
7. ИСА АКЪКЪЫНДА ПЕЙГЪАМБЕРЛИКЛЕР	34
8. ИСА – МЕСИХ	39
9. ХАЧКЪА МЫХЛАНУВ.	44
10. ТИРИЛЬГЕН ИСА	50
11. ИСАНЫНЪ ШАХСИЕТИ	55

12. ИНСАН ОГЪЛУ ИСА.	60
13. ИСА – ВАДЕ ЭТИЛЬГЕН МЕСИХ	64
14. ИСА – АЛЛАНЫНЪ ОГЪЛУ	68
15. ИСА – БУЮК ОДЖА (кинаели икяелер)	74
16. ИСА – БУЮК ОДЖА (аджайип ишлер)	81
17. ИСА – БУЮК ОДЖА (иман ве ишлер)	87
18. ИСА – БУЮК КЪУРБАН	94
19. ИСАНЫНЪ ЭКИНДЖИ КЕЛЮВИ	100
20. МЕСИХ – БИЗИМ ОМРЮМИЗ	106
СЁЗЛЮК	113